

ÇAĞATAY TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ MANZUM DÖRT İMAM HİKÂYESİ

[Araştırma Makalesi / Research Article]

Serap ALPER*

Geliş Tarihi: 05.05.2021

Kabul Tarihi: 10.06.2021

Öz

Dört İmam Hikâyesi, Karahanlı Devleti hanlarından Yusuf Kadır Han döneminde Kaşgar, Yarkent, Hoten ve Uçatlık şehirlerinde İslam dininin yayılması adına Nasıreddin, Zahiraddin, Kivameddin ve Muineddin adlı imamların gösterdiği çabayı konu edinen bir hikâyedir. Karahanlı Devleti'nin İslam dinini kabulüne dair tarihi bir belge niteliği taşımayan bu hikâye, halk muhayyilesinde bu kabulün kutsallık atfedilen kişilerin çabasıyla gerçekleştiği yönündeki inanışın halk ağzıyla ifadesidir. Halk arasında rağbet gördüğünü manzum ve mensur varyantlarının varlığıyla kanıtlayan bu hikâyenin Bodleian Kütüphanesi MS.IND.IST.TURK 24 0/232/92 numarada kayıtlı ve daha erken bir tarihte yazıya geçirilmiş olan varyantı ile yine Bodleian Kütüphanesi MS. IND.IST.20 0/232/92 numarada kayıtlı eserin 56b-98a varakları arasındaki daha geç dönemde yazıya geçirilmiş manzum varyantı üzerinde yapılan bu çalışma, manzum dinî eser yazma geleneğinin bir örneğinin daha ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Çağatay Türkçesinin Klasik Sonrası Dönem'ine ait olan bu hikâye, literatüre geçmiş klasik sonrası dönem dil özelliklerini göstermekle birlikte, yazıya geçirildiği tarih itibariyle konuşma diline ait fonetik hususiyetler ile söz varlığını barındırması açısından da Çağatay Türkçesi çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Doğu Türkçesi Ağızları, Dört İmam, Uygur Türkçesi, Dinî Liderler.

THE NARRATION OF FOUR IMAM IN VERSE WRITTEN IN CHAGATAY TURKISH

Abstract

The Narration of the Four Imams is a narration of the efforts of the imams called Nasıreddin, Zahiraddin, Kivameddin and Muineddin in order to spread the religion of Islam in the Kashgar, Yarkand, Khoten and Uchatlıq during the period of Yusuf Kadır Khan, one of the khans of Karakhanid state. This narrative, which does not rely on a particular document regarding the adoption of Islam by the Karakhanid state, is the public expression in colloquial language of the dogma, as this adoption was realized by the efforts of the people who were attributed to holiness. Presence of both verse and prose copies proves its popularity among the public. The Narration of Four Imam copies are registered at Bodleian Library with the label of MS.IND.IST.TURK 24 0/232/92 and the other one is registered with the label of MS. IND.IST.20 0/232/92, as these reveal us another example of the tradition of writing religious works in verse. This narration, which can be addressed to the post-classical period of Chagatay Turkish, is presented and examined here with the aim of contribution to the studies of Chagatay Turkish in terms of containing the phonetic characteristics and vocabulary of the spoken language as of the date of its writing.

Keywords: Chagatay Turkish, Eastern Turkish Dialects, Four Imam, Uighur Turkish, Religious Leaders.

*Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
e-posta: serap.alper@msgsu.edu.tr
Orcid: 0000-0003-0895-1794

1. Giriş

Dört İmam Hikâyesi, Karahanlı Devleti hanlarından Yusuf Kadir Han döneminde Kaşgar, Yarkent, Hoten ve Uçatlık şehirlerinde İslam dininin yayılması adına Nasireddin, Zahireddin, Kıvameddin ve Muineddin adlı imamların gösterdiği çabayı konu edinen bir hikâyedir. İlk kez 18. yüzyılda Molla Niyaz tarafından yazıya geçirilmiş olan bu hikâye, Uygur Türkleri arasında beğenilmiş ve Çağatay Türkçesiyle yazılmış manzum ve mensur varyantları oluşturulmuştur. Bu çalışma ile, manzum tarzda yazılmış olan Bodleian Kütüphanesi MS.IND.IST.TURK 24 0/232/92 numaralı varyant ile yine aynı kütüphanede yer alan MS. IND.IST.20 0/232/92 numarada kayıtlı eserin 56b-98a varakları arasındaki ve diğerine nisbeten daha hacimsiz olan varyantın karşılaştırılması yoluyla manzum varyantların metni oluşturulmuştur.

MS.IND.IST.TURK 24 0/232/92 numaralı varyantın, başında bulunan ve sonradan eklendiği bu çalışma vasıtasıyla kanıtlanmış olan “Tezkire-i Cafer-i Sadık” ibaresine dayanarak ilkin Cafer-i Sadık üzerinden Uygur Türklerinin kültür tarihinin dinî temellerini aydınlatmak niyetiyle okunmaya başlanan eser, içeriğinde kaydından farklı olarak dört imam hikâyesini barındırdığını göstermiş ve literatür taramasıyla hikâyenin manzum ve mensur varyantlarının varlığı tespit edilmiştir.

MS.IND.IST.TURK 24 0/232/92 numaralı varyantın 52b/7 varacağına denk gelen ve oluşturduğumuz metinde 1154. beyitte belirtildiği üzere¹ metin ilk olarak mensur tarzda kaleme alınmış, muhtemelen daha akılda kalıcı olması nedeniyle nazma aktarılmıştır.

Halk için ve halkın diliyle yazılmış olan bu hikâye, konuşma dilinin söz varlığına katkısını yansıtmakla birlikte manzum dinî eser yazma geleneğinin bir örneğini daha oluşturmaktadır.

1.1. Çalışmaya Konu Olan Varyantların Tanıtımı

1. Bodleian Kütüphanesi, MS.IND.IST.TURK 24 0/232/92 numarada kayıtlı olan varyant, esas aldığımız varyant olup A varyantı olarak adlandırılmıştır. 53 varaktan oluşan eserin 1b-52b varakları arasındaki manzumeyi içeren kısmı her sayfada 11 satır olup 53a’daki tarih ve bitirme duasından ibaret kısmı 8 satırdan oluşmaktadır. İlk varığında bulunan “Tezkire-i Cafer-i Sadık” ifadesi nedeniyle bizi yanıltmış; eserin Cafer-i Sadık, Şîlik, tarikatlar, tasavvuf meselelerini içerir nitelikte bir eser olabileceği düşünülerek okunmaya başlanmıştır. Eserin içerisinde Cafer-i Sadık ismine bir kez, imamlara ait şecere verilirken rastlanmaktadır. 796-823 beyitleri arasında Hz. Muhammed’in alemdarı olduğunu, Uhud savaşında şehit olduğunu, şehit olmadan önce kâfirler tarafından iki kolu ve başı kesilince göğe yükseldiğini söyleyen Cafer-i Tayran isimli bir şahısla karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla ilk varaktaki “Tezkire-i Cafer-i Sadık” ifadesinin, eserin tasnifini yapmak amaçlı üstünkörü bir bakış tarafından belki de öyle olmasını umarak sonradan eklendiği düşünülmektedir.
2. Bodleian Kütüphanesi, MS. IND.IST.20 0/232/92 numarada kayıtlı varaklı bir eserin 56b-98a varakları arasında ikinci ve daha hacimsiz olan manzum varyant, çalışma kapsamında B varyantı olarak adlandırılmıştır. Eserin 1b/54a kısmında mensur dört imam hikâyesi bulunmaktadır. Boş olan 54b/56a varaklarından sonra 42 varaktan oluşan manzum varyant yer almaktadır. 54b-57b arasında 13 satırlık çift sütun hâlinde ilerleyen hikâye 57b-79a arasında 12, 13, 14, 16 satır olarak tek sütun yani her beytin ilk mısraı bir satır oluşturacak şekilde; 79b’den itibaren tekrar her beyit bir satır oluşturur vaziyette kaleme alınmıştır. A varyantına nazaran daha hacimsiz olan bu varyantta, A varyantındaki çoğu beyit bulunmazken, ondan farklı beyitler de barındırmaktadır.

¹ 1154 yana ta’rîhîdin olmas êrdi ğarîb
naşrdın taftı nazmıġa tertîb

1.2. Eserin Varyantları

İlk kez 1791 yılında Molla Niyaz tarafından kaleme alınan ve Bulak Mecmuasının 10. sayısında M.E. Hüdaverdi tarafından Yeni Uygur Türkçesine aktarılarak neşredilen *Dört İmam Hikâyesi* halk arasında sözlü ya da yazılı olarak oldukça yaygınlık kazanmış ve/veya yaygınlık kazanması istenmiş olmalı ki manzum ve mensur varyantları bulunmaktadır.

Tespit edebildiğimiz Mensur Varyantlar: 1) Bodleian Kütüphanesi, MS. IND. INST. TURK. 22, 0/232 numarada kayıtlı olan ve 18b-40b varakları arasında bulunan varyant Molla Halık Kasap tarafından yazılmıştır². 2) Oxford-Bodleian Kütüphanesi, Türkçe yazmaları, MS. IND. IST. TURK. 8 numarada kayıtlı olup 49b-65a varakları arasında bulunan varyant Ü. Eker tarafından çalışılmıştır³. 3) Bodleian Kütüphanesi, MS. IND. IST. 20 0/232/92 numarada kayıtlı eserin 1b-54a varakları arasındaki metin. 4) Uygur Türkçesiyle yazılmış matbu yayını, Şincang Helk Neşriyatı tarafından çıkarılan *Kök Yalılık Böre* dergisinde 2006 yılında yapılmıştır. 13 sayfa olarak derginin 281-294 sayfaları arasında yer almaktadır.

Manzum Varyantlar: 1) Oxford-Bodleian Ktp., Türkçe yazmalar bölümü MS. IND. IST. TURK 24, 0/232/92 numarada kayıtlı olup 53 varaktan oluşan manzum metindir. 2) Oxford-Bodleian Ktp., Türkçe yazmalar bölümü MS. IND. IST. TURK 20, 0/232/92 kayıtlı eserin 56b-98a varakları arasındaki metin.

1.3. Eserin Yazıcı(lar)ı

Dört İmam Hikâyesi'nin manzum ve mensur varyantları, hikâyenin farklı yazıcılar tarafından yazıya geçirildiğini göstermektedir. Çalışmanın kapsamındaki A varyantının da, Molla Rahmet ibn Molla Yusuf Şeyh Kuçeni tarafından Molla Niyaz'ın eserinin kopya edilerek oluşturulduğu, eserin 49b-51a varaklarına tekabül eden 1092-1125 beyitleri arasında eser sahibinin kendisini tanıttığı bölümden anlaşılmaktadır. Burada Hotenli olduğunu, neslinin de hep burada olduğunu belirten kişi, ilk yazıcı olan Molla Niyaz'dır:

1101 koyup êken atımnı Mollâ Niyâz
m'ni kılmış imâmlarğa niyâz

Buna göre Molla Niyaz, dört yaşında okula başlamış, altı-yedi yaşlarında babasını kaybetmiştir. Gece gündüz yas tutup ağlarken birden gönlünün karanlığı açılıp şiir yazmaya başlamış, büyükler de kendisine küçük şair demişlerdir. Yirmi yaşına geldiğinde ravzayı ziyaret etmiş, istihareye yattığı sırada rüyasında bir dağa karınca gibi tırmanmaya çalışırken biri gelip elinden tutmuş ve karıncanın dağa tırmanıp aslan olduğunu görmüş. Böylece yüce Tanrının kendisine şairlik kudreti bağışladığını anlamış.

Molla Niyaz, manzumeye kaynaklık eden mensur eserin yazarıdır. 1154-1156 beyitleri arasında Hamel ayı Cuma günü nesirden nazıma çevrildiği belirtilir:

1154 yana ta'rih'din olmas êrdi ğarîb
naşrdın taftı nazmığa tertîb
1155 ay ğamel yılı êrdi hemdüne
hem tamâm oldı rûz-ı âzîne
1156 kılınıp nazm boldı bu tağda
geh imâmlarda ğâh sây bağda

² Varyant üzerinde Ümit Eker söz dizimi incelemesi yapmıştır: Bk. (Eker, 2018a: 40-65).

³ Bk. (Eker, 2018b: 631-681).

53a/3'te ise, A varyantının yazarı olarak Molla Rahmet ibn Molla Yusuf Şeyh Kuçeni adı zikredilmektedir: *53a/02 y^etesi pencşenbe küni bitilip tamām bolğan rākım 53a/03 Mollā Rahmet ibn Mollā Yūsuf Şeyh Kūçeni*

Buna göre A varyantı, Molla Niyaz tarafından mensur bir şekilde yazıya geçirilmiş olan hikâyenin Molla Rahmet ibn Molla Yusuf Şeyh Kuçeni tarafından manzum hâlde yazıya geçirilmiş şeklidir.

B varyantında 98b ve 99a'da *tuncina duası* verildikten sonra 99a/6'da yazarın Molla Kerim Kaşkarî olduğu yazılmıştır: *rakam Mollā Kerīm Kāşkarî yazdı.*

Mensur varyantlardan Oxford-Bodleian Kütüphanesi, Türkçe yazmaları, MS. IND. IST. TURK. 8 numaradaki varyantta herhangi bir kayıt olmamakla birlikte, Bodleian Kütüphanesi, MS. IND. INST. TURK. 22, 0/232 numarada kayıtlı olan metnin 18a-40b varakları arasındaki varyantta boş bırakılmış sayfalardan sonra 43b'de Molla Halık Kasap adı zikredilmektedir.

1.4. Tarih

A varyantında 53a/1-2'de tarih verilmiştir: *53a/01 ta rîhka miñ eki yüz atmış bir tolu yılda rebî'ül-âhir ay y^etesi pencşenbe küni bitilip tamām bolğan* “bin iki yüz altmış bir tavuk yılında rebîülahir ayının yedisinde, Perşembe günü yazılıp tamamlanmıştır”. Eser H. 1261 yılının rebîü'l-ahir ayında Perşembe günü tamamlanmıştır. Bu tarih miladî takvimde 15 Nisan 1845'e tekabül etmektedir. B varyantında 99a'da 1288 tarihi verilmiştir. Bu da 1868/1869 yıllarına tekabül etmektedir.

1.5. Dört İmam Hikâyesi'nin Dâhil Olduğu Saha

Doğu Türkistan 1227'den sonra Çingiz oğullarından Çağatay'ın himayesine girer. 15.-16. yüzyıllarda bölgenin bir bölümü Moğollar, bir bölümü Çinliler tarafından yönetilir. 1759'da Çin saldırısına uğrayan Doğu Türkistan'ın denetimi bu yüzyılın sonunda Çinlilerin eline geçer. Bundan sonraki 100 yıllık zaman diliminde Çinlilere karşı çok kez isyan edilir ama hepsi de kanlı bir şekilde bastırılır. 1870 yılında Yakup Bey tarafından başkent Kaşgar olmak üzere bağımsız bir devlet kurulmuşsa da bu devlet 1877'de Çin ve Rusya'nın anlaşmasıyla ortadan kaldırılır. 19. yüzyılın başlarından itibaren başlayan Çin istilası ve buna karşı yapılan direnişlerin halk muhayyilesinde bıraktığı izler sözlü Uygur edebiyatına büyük destanlar kazandırmıştır.

İlk olarak 1791 yılında kaleme alınan ve konusu itibariyle Karahanlılar döneminde İslamiyet'in Kaşgar, Yarkend, Uçatlık şehirlerinde yayılmasını anlatan *Dört İmam Hikâyesi*, ele alınan manzum varyantlardaki tarihler dikkate alındığında (A varyantında 1845, B varyantında 1868/69) tam da Doğu Türkistan'ın Çin'in eline geçtiği ve karşı yapılan isyanların kanlı bir şekilde bastırıldığı dönemde, dönemin ruhunu yansıtır şekilde manzum ve mensur olarak varyantlaşmıştır. Hikâye boyunca mezkûr şehirlerde Çinlilerle yapılan mücadeleler anlatılmaktadır. Yalnız, eserin manzum varyantlarının kaleme alındığı dönemde direniş ve mücadele gösterilen Çinliler ile hikâyeye konu olan Karahanlılar döneminde İslamın yayılması adına mücadele edilen Çinliler aynı etnik unsuru karşılamamaktadır. Tarihî kaynaklarda “Çin” adının, bugünkü sınırlarından farklı olarak, Orta Asya ve Doğu Asya coğrafyaları için kullanıldığı görülmektedir. Varis Abdurrahman, *Divanu Lugati't-Türk'te Kaşgarlı Mahmud'un “Çin aslında üç bölüktür. Birincisi, yukarı Çin'dir ki doğudadır; buna Tawgaç derler. İkincisi, Orta Çin'dir; burası Hitay adını alır. Üçüncüsü ise, Aşağı Çin'dir; Barhan adı da verilir, Kaşgar'dadır.”* şeklindeki ifadesinden hareketle Aşağı Çin'in Tarım vadisi olması gerektiğini belirtmiştir (Abdurrahman, 2001: 23). Edebî eserlerde de sözgelimi Nizami'nin *Hüsrev ü Şirin*'i, Nevayî'nin *Ferhat ü Şirin*'i gibi Fars ve Türk klasik eserlerinde, Çin ve Maçin yer adlarının sıkça geçtiği görülmektedir. Bu eserlerde anlatılan olaylar ve olayların geçtiği yerler kontekse bağlı bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda “Çin” ve “Maçin” yer adlarının sırasıyla Tarım Havzası ve Hotan'ı işaret etmekte olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bu hikâyeye konu olan Çinliler, Budist Uygurlardır.

Karahanlı devletinin İslamiyeti kabulü ile bu dinin diğer Türkler arasına da yayılması meselesi artık bir cihâd mahiyetini almış idi, Satuk Buğra Karahan döneminden itibaren İslam ruhu ile dolu olan Karahanlı hükümdarları ve halkının İslamiyet uğrunda giriştikleri gazalar, başta Kaşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hacib'in eserlerindeki şiir ve beyitlerde olmak üzere mücadelenin olduğu devirden itibaren sözlü edebiyat şeklinde nesilden nesile aktararak, sonradan yazılı kaynak haline gelen *Satuk Buğra Karahan Tezkeresi*, *Buğrahanlar Tezkeresi*, *Dört İmam Tezkeresi* ve *İmam Caferü's-Sâdık Destanı* gibi yerli tezkerelerde bugüne kadar gelmiştir (Abdurrahman, 2001: 145).

9. yüzyılın ikinci yarısından 13. yüzyılın ilk yarısına kadar doğuda Tunhuang ilinden, batıda Kuça'ya kadar olan coğrafyada Beşbalık ile Koçu'yu merkez yapan Koçu (İdikut) Uygur Devleti ile Batı Uygur Devleti'nin parçalanmasından sonra kurulan ve Kaşgar ve Balasagun'u merkez yapan Karahanlılar devleti, özellikle Karahanlı Devleti'nin kendi dinini yayma isteği üzerine, sürekli mücadele içinde olmuşlardır. Bu mücadelelerde çoğu zaman Karahanlılar galip geldi ise de Koçu Uygurları'nın direnişi nedeniyle, siyasi ve kültürel bakımdan Kuça'yı geçememişlerdir.

Koçu Uygur Devleti'nin Karahanlılar karşısındaki başarıları Yarkend ve Hotan'daki Budist Uygurları da cesaretlendirmiş ve mücadeleler başlamıştır. Kan-chou Uygur Hanlığının soyundan gelenlerce yönetilen Hotanlı Budistlerle savaşın ne zaman başladığının tespiti mümkün değilse de aralarındaki mücadelelerin Karahanlıların Kaşgar'ı elde etmesiyle sonuçlandığı bilinmektedir. Dört İmam Hikâyesi'nde de adları geçen ve her ikisinin de Hotan hâkimi olduğu belirtilen Çoktı Reşid ve Nükte Reşid'in birinin Yarkend'in, diğerinin Hotan'ın yöneticileri olduğu ve Karahanlı hükümdarı Yusuf Kadir Han tarafından yenilgiye uğratarak yok edildiği, zikri geçen destanî mahiyetteki eserlerde bildirilmektedir.

Hikâyeye konu olan Nasıreddin, Muineddin, Zahiruddin ve Kıvameddin adlı dört imamın varlığına dair herhangi bir bilgi bulunmama ile birlikte 208-218 beyitleri arasında verilen şecere, hikâyenin yazıya geçirildiği dönem ve saha olarak benzer eserlerle karşılaştırılmış, konuyla ilgisi olmadığı için Mahdum-ı Azam'a kadar olan kısımları alınmıştır.

TEZKİRE-İ AZİZAN ⁴	Çin kaynaklarına göre ⁵	DÖRT İMAM
Hz. Muhammed Mustafa	Ebul Kasım (Peygamber'in büyük oğlu)	Hz. Muhammed
Hz. Ali	İbrahim	Hz. Ali
İmam Hasan	Tayyip (Peygamberin dördüncü oğlu)	İmam Hüseyin
İmam Zeynü'l-Abidin	Ali Asgar (İmam Hüseyin'in ikinci oğlu)	Zeynü'l-Abidin
İmam Muhammed Bakır	İmam Mahmud Bakır	Muhammed Bakır
İmam Cafer-i Sadık	İmam Cafer Sadık	Cafer-i Sadık
İmam Musa Kazım	İmam Musa Kazım	Musa Kazım

⁴ Kadir Tuğ'un "Doğu Türkistan'da Hocalar Dönemi" adlı yüksek lisans tezinde Necat Muhlis ve Şemsidin Emet tarafından hazırlanan Yeni Uygur harfleriyle neşredilen Tezkire-i Azizan'a dayanarak verdiği şeceredir (Tuğ, 2004: 53-54).

⁵ Ekrem Erkin'in "Doğu Türkistan'da Sufi Hocalar" makalesinden alınmıştır (1996: 638-640).

İmam Musa Rıza	İmam Ali Musa Rıza	Ali Musa Rıza
İmam Muhammed Taki	Seyyid Talib	İmam Muhammed Taki
İmam Muhammed Naki	Seyyid Abdullah	İmam Muhammed Naki
İmam Hasan Askeri	Seyyid Abzal	İmam Askeri
Seyyid Talip	Abdullah	Kasım= İmam Eftah
Seyyid Abdullah	Seyyid Ahmed	Dört İmam
Mir Abdullah	Seyyid Mahmud	
Seyyid Ahmed	Seyyid	
Şah Hasan	Şah Hüseyin	
Şah Hüseyin	Seyyid Celaledin	
Hoca Mir Celaledin	Seyyid Kemaleddin	
Seyyid Burhaneddin Kılıç	Seyyid Burhaneddin	
Seyyid Burhaneddin Han	Mir Divana	
Seyyid Celaledin	Seyyid Mahmud	
Mahmud-1 Azam	Seyyid Burhaneddin	
	Seyyid Celaledin	
	Mahdum-1 Azam	

Doğu Türkistan hocalarının şeceresinin ilk kısımları Şiiliğin İmamiye mezhebini hatırlatmaktadır; fakat aynı değildir. Benzer olan sekiz imam (Hz. Hüseyin, Zeynelabidin, Muhammed Bakır, Cafer-i Sadık, Musa Kazım, Ali Rıza, Muhammed Taki, Ali Naki, Hasan Askeri) dışında özellikle İmam Ali Rıza'dan sonra silsilenin değiştiğini de görmekteyiz. Verilen şecereler genellikle Nakşibendî Tarikatına ait olmakla birlikte hocaların, yaşadıkları bölgede meşruiyetlerini kabul ettirmek için soy kütüklerini sonradan hazırlamış olmaları nedeniyle de birbirinden farklılıklar göstermektedir. Hikâyemiz, konusu itibarıyla erken bir döneme ait olduğu için İmam Askeri'ye kadar diğerleriyle ortaklık göstermektedir. İmam Askeri'den sonra şecereye eklenen İmam Eftah ve oğulları ise, tam olarak sonradan eklenerek meşruiyet kazandırılmaya çalışılmış isimler olmalıdır. İslamın yayılması için Karahanlı hakanı Yusuf Kadir Han'a yardım eden, hatta neredeyse Han'dan daha etkili olan bu dört şahıs sıradan

imamlar olsaydı, hikâye manzum ve mensur varyantlar olarak kaleme alınmaya değer görülmeyebilirdi. Han'dan daha etkili bu şahısların 12 imam silsilesine eklenerek yüceliklerine yücelik, kutsallıklarına kutsallık eklenmesi Doğu mistisizminin etkileri olarak görülebilir. Hikâyenin diğerlerinden farklı olan bir diğer kısmı, her ne kadar şecere içinde ismi zikredilmese de eser içinde dört imamın, İmamiye'nin 12. imamı olan Muhammed Mehdi ile karşılaşmasına da yer veriliyor olmasıdır (767-795. beyitler).

2. Dil Özellikleri

Metin, yazıya geçirildiği tarih itibarıyla Klasik sonrası Çağatay Türkçesi hususiyetlerini aksettirmekle birlikte, aynı saha ve aynı dönemler içinde kaleme alınmış birçok eserle benzer özellikler taşımaktadır. Klasik ve klasik sonrası Çağatay Türkçesi dil özellikleri, döneme ait eserler üzerine yapılmış çalışmaların dil incelemesi kısımlarında bir çalışma disiplini olarak gramer kitabı şablonunda ele alınmış, alınmaktadır. Bu çalışmada metni kalıplaşmış bir şablona uyarlamak yerine, klasik Çağatay Türkçesinden farklılık gösteren hususiyetlerin tespiti ve açıklanması yoluna gidilmiştir.

2.1. Yazım Özellikleri:

2.1.1. Birçok eserde karşılaştığımız alıntı kelimelerin genellikle orijinal imlalarıyla yazılmış olmakla birlikte bazı kelimelerde kısa ünlülerin de gösterilmiş olması bu özelliklerden biridir: *düşmen* (83; دشمن < F. دشمن), *hâşıl* (153; حاصل < A. حاصل), *kâbil* (369; قابل < A. قابل), *kadir* (sadece A'da 94; قادر < A. قادر), *lâzım* (12, 298; لازم < A. لازم), *lîkin* (255) *menzil* (144, 146; منزل < A. منزل), *mübâriz* (410, 629, 731; مبارز < A. مبارز), *nâṭıq* (26; ناطق < A. ناطق), *nâzil* (105, 1047; نازل < A. نازل), *perverd-gâr* (1, 99; پروردگار < F. پروردگار), *şâdır* (sadece A'da 96; صادر < A. صادر). Bu hususiyeti Doğu Türk yazı dilinin Türkçe kelimelerde tüm ünlüleri gösterme hassasiyetini, kendi diline dâhil ettiği alıntı kelimelere de uygulayarak Türkçeleştirme özelliği olarak değerlendirebiliriz.

2.1.2. Elif'li vav yazımı: Bu yazım özelliğine daha önce aynı sahaya ait olan metinlerde *bol-* ve *tol-* kelimelerinde rastlanmış ve metinlerin ait olduğu sahaya ait bir hususiyet olarak değerlendirilmişti. Literatür taraması neticesinde Rabguzi'nin *Kıyasü'l-Enbiya'sı*, *Kutadgu Bilig*'in Mısır nüshası ile Batı Türk yazı dilinde de elif'li vav yazımı örneklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle *Nehcü'l-Feradis*'te *cömert* kelimesinin جوامرد şeklinde yazımı, bu hususiyetin alıntı kelimelerde de uygulanıyor olduğunu düşündürse de tek bir örnek olarak kalmaktadır⁶. Bu çalışma kapsamında *ol-*, *bol-*, *tol-* kelimelerinde olmak üzere sadece A varyantında elif'li vav yazımına rastlamaktayız. Metinde 259 kere geçen *bol-* kökü 235kez بول şeklinde normal imlasiyla, 1 kez ünlüsü gösterilmeden بل şeklinde yazılırken, 23 kez بوال şeklinde yazılmıştır. 75 kez geçen *ol-* fiili 178'te اوالماعان şeklinde; 13 kez geçen *tol-* fiili de 122'de توالدى şeklinde yazılmıştır.

14. yüzyıldan itibaren hem Doğu hem de Batı sahası eserlerinde görülen bu Elif'li vav yazımını, çağdaş lehçelerde (Türkmence, Nijniy Novgorod Tatar Ağzı) ve tarihi lehçelerde (*DLT*, *Kitabu'l-İdrak*) *böl-* şeklinde tespit edilen, Yakutçada da *buol-* şeklinde varlık gösteren uzun ünlünün ki, Tekin'in de belirttiği gibi kendisini düzenli bir şekilde Yakutça ve Türkmencede koruyup kısaldığı dil, lehçe ve ağızda, düzensiz ve dağınık bir şekilde de olsa kalıntısına rastlanmaktadır (Tekin, 1995: 38), konuşma dilindeki bir kalıntısı olarak imlaya yansımaları olarak değerlendirebiliriz.

2.1.3. Dad yerine zel harfinin kullanımı: *Ravza* (روضه) kelimesi A varyantında düzenli olarak روزه (287, 288, 290, 303, 1097) şeklinde; *i'tirâz* (اعتراض) kelimesi de her iki varyantta zel harfi ile اعتراض (5) şeklinde yazılmıştır. Arapçaya özgü dad harfi yerine zel harfinin kullanılması Türkçeleştirme çabası olarak yorumlanabilir.

⁶ Konuyla ilgili olarak bk. (Alper, 2019: 1707-1718).

2.2. Ses değişmeleri

2.2.1. /ev/ ses gurubunun /öy/'e dönüşmesi, p > f değişimi gibi Çağatay Türkçesinde aşına olduğumuz özellikler devam etse de Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde kendisinden sonra gelen hecedeki ü'nün etkisiyle ö'ye değişen e'nin (*söyündü* kelimesi buna örnektir), kendisinden sonra herhangi bir yuvarlak vokal gelmeden de ö'ye değiştii görölmektedir: *yötele-* (711; < yê:t- (-d-) “götürmek, sürmek (at) ED 884b).

2.2.2. p ~ f hususunda aynı varyant içinde aynı kelimenin hem p'li hem f'li şekilleri görölmektedir: *çaf-* ~ *çap-*, *kof-* ~ *kop-*, *fiş-* ~ *piş-*, *öf-* ~ *öp-*, *fenāh* ~ *penāh*, *feydā* ~ *peydā*, *fehliüvān* ~ *pehliüvān*, *fişāne* ~ *pişāne* vb şekiller yan yana kullanılmıştır.

2.2.3. ı>a, i>e: *alta* (1037, 1104), *yette* (979, 1037, 1104).

2.2.4. e>ö: *söyündi* (349), *öy* (567); *öylüg* (1031); *öyriil-* (262, 517; < evril- < evir- ED 14a).

2.2.5. Ağızlara ait kelime notları: 17. yüzyıldan itibaren başlayan ve çağdaş Türk lehçelerinin oluşumuna kadar devam eden süreçte Çağatay Türkçesi, fonetik ve morfolojik hususiyetler yanı sıra en büyük değişimi söz varlığına mahallî unsurları dâhil ederek göstermiştir. Metinde, Klasik dönem metinlerinde karşılaşılmayan ve mahallî söz varlığına katkı sağlayacak 11 kelime tespit edilmiştir.

973 ravza başığa çuğlaşıp her kün

ékki üç kere yığlaşıp her kün

çuğla- ~ **çulğa-** “bir araya getirme, toplamak” Jarring⁷⁷; *çuğlaş* → *çuğlimak* (ağız) toplamak, bir araya getirmek YUTS⁸⁷ < *çuğla-* “sarmak, sarıp sarmalamak; (eşya) toplamak” ED^{407b}; < çuğ+la-; çu:ę “deste, demet, bohça” ED^{405a}.

297 dëdi şeh munça èl k^èlipdürler

bizni dëp munça emgelipdürler

299 kim ki könlide yanmak olsa heves

anı emgeltm^èk bizge hüb èmes

550 Māverāü'n-nehr'din k^èlipdürler

dīn üçün munça emgelipdürler

emgel- şeklinde geçen kelime, Eski Türkçeden beri aşına olunan emge- fiiline dayanmaktadır: < *emgen-* ED 160a < *emge-* “acı çekmek” ED^{159b}. Tarihi lehçelerde ve Doğu Türkçesi diyalektlerine ait sözlüklerde de *emgen-* “acı çekmek; azap çektirmek” Jarring⁴¹; *imgenmek* “herhangi bir aşırı çalışmadan dolayı çok bezgin, yorgun olmak” Shaw³⁸ şeklinde geçen sözlük ağızlarda n>m değişimiyle *emgen-* şekline geçmiş olmalıdır.

896 boldı feydā bu aęşāmī èki seg

ęacaşur èrdi anda munda süņek

ęacamak kelimesi tarihi lehçelerde *kemür-*, *kömür-*, *gemir-* şeklinde gördüğümüz fiilin yerine, Moğ. *ęaci-* (“eğmek, şeklini bozmak, bükme, katlamak” Les.^{356b}) şeklinin tercih edilip Doğu Türkçesi ağızlarında farklılaşarak kullanımda olduğunu göstermektedir. Şöyle ki Shaw'da *ęacamak* (“kemirmek” Shaw¹³⁷) şeklinde geçen kelime İL'de Yeni Uygur Türkçesinin orta hecedeki geniş ünlünün açık hece olması durumunda daralması kuralı gereğince *ęacimak* (“kemirmek” İL^{722b}) şeklindedir. Jarring ise, kelimeyi *ęadza-* (Jarring¹⁰⁸) şeklinde, ses değişimiyle vermektedir. Kelime Özbekçede de *ę'aji-* (UED⁹⁰) şeklinde görölmektedir.

585 ęark'rap tüşse gürz şāh başlap

çep koldı tutup yana taşlap

ęarkıra- fiili için Jarring'in verdiği *ęaręıra-* “yankılı ses çıkarmak” ve *ęaręara-* “gök gürlmek” (Jarring¹⁰⁸) şeklindeki iki farklı kelimenin anlamlarının her ikisi de metne

uymaktadır. Yine Jarring'te “tıkırtı, şingirtı” anlamında bir *yaryara-* ve “çağlamak, çağıldayarak akmak” anlamlarında *yaryiræ-* fiilleri de aynı sayfada verilmiştir. Shaw fiili *ğarkuramak* şeklinde ve “yankılı ses çıkarmak” anlamında vermiştir (Shaw₁₈). Beyitte gürzün düştüğü anda çıkardığı ses; yankılı, gök gürültüsü gibi, şingirtılı, çağıldayarak akan su gibi olabilir. Her hâlükarda burada yansıma bir sestən bahsediyoruz. *-kıra-*, *-kura-*, *-küre-* eki de Yeni Uygur Türkçesinde sonu r ile biten ses taklidi kelimelerden geçişsiz fiiller türeten bir ek olduğu için *gar* ses taklidi bir kelimedir.

399 sordılar harduk kılıban ikrām

bir tarafge tüşürdiler be-tamām

harduk kelimesi “yorgunluk” anlamıyla hem Shaw₁₈₇'de hem de Jarring₁₁₅'te geçmektedir. Jarring kelimenin *harduq ~ hardoq ~ ha:doq ~ ha:duq* fonetik değişimlerle farklı şekilleri ile *harduq sor-* kelime grubunun “birinin sağlığını sormak, hâl hatır sormak” anlamını vermiştir. Kelime kökünün ET *a:r-* ED₁₉₃ fiilinin Ana Türkçedeki aslı ünlü uzunluğunun bir kalıntısı < AT. *hār- (Tekin, 1995: 172) olması yanı sıra; h proteziyle gelişmiş şekli olduğu düşünülebilir. Eski Uygur Türkçesinde “ö, u, ü” vokalleri ile başlayan bazı kelimelerin, Yeni Uygur Türkçesinde h'li şekillerini görmekteyiz: *öl ~ höl* “ıslak”, *ürper- ~ hürpey-* “ürpermek”, *ördek ~ hördek* vb. Aslında bir partisip eki olan *-duk* eki, *çapduk* “malzeme, donanım”, *kalduk* “miras” gibi kelimelerde görüldüğü gibi kalıcı isimler oluşturmuştur.

475 bu diyār içre nêççe yüz merdi

yerni külep maķām êtip êrdi

küle- fiili “kazmak” (Shaw₁₇₃) anlamıyla mevcuttur. Jarring, “kazmak” anlamında bir *qo:la- ~ qola- ~ qorla-* (Jarring₂₅₁) fiiline değinip *korla- ~ ko:la- ~ kola-* “kazmak” (Jarring₁₇₅) fiiline gönderme yapıyor. Burada da kelimenin Menges tarafından < F. kāv “kazi” +la- olarak değerlendirildiğini belirtiyor. *Kāv* kelimesinin önce *kār* olması, muhtemelen r sesi düştükten sonra da vokalinin yuvarlaklaşmış olduğu düşünüldüğünde *korla-* fiilindeki yuvarlaklaşmanın r düşmesinden önce gerçekleştiği görülür. Bu durumda kelime önce *kovla-* şekline dönüşmelidir ki, bu kez anlam değişmektedir.

ETde “kazmak, küremek” anlamındaki kelime *küri:-'*dir (ED_{737a}). *küle-* kelimesini, Türkçede daha ziyade ağızlarda görülen (güreş > güleş gibi) r-l değişmesiyle oluşmuş bir kelime olarak değerlendirmek, ağız özelliklerinin metne yansımalarını göstermek açısından da önemlidir.

945 bir küsevni alıp qolğa imām

saldı o yerge kökledi be-tamām

küsev kelimesi “süngü, şiş, demir çubuk” Shaw₁₇₁ anlamlarıyla geçmektedir. Jarring bu kelimeye yer vermemiş olup ŞŞ'de *küsev* “nīm sūht, mahrūk haţab parçası, ateş karıştırıcı çöp” ŞŞ₂₅₉ şeklinde geçmektedir. Her hâlükarda kelime *köze:gü:* ED_{759b} kelimesinin ses değişimleriyle Doğu Türkçesi ağızlarında aldığı şekil olmalıdır.

921 yā ki tapğan kēbi êkin yala<n>gaç

yā ki çıġğan kēbi ta'āmğa aç

Bir savaş sahnesinin anlatıldığı bölümde geçen bu beyitten bir önceki beyitte cenk, ateşe su karışmış gibi, kamışlığa ateş düşmüş gibi; bir sonraki beyitte ise koyun sürüsüne kurt saldırmış gibi, kısmetsizler hazine bulmuş gibi tasvir edilmektedir. Cümle yapıları dikkate alındığında kēbi, dek edatlarının –*gAn* partisibinden sonra kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla *yalagaç* kelimesi *yala-* fiilinin –*gaç* gerundium ekiyle “yalayıcı, yalayınca” anlamı kazanmış şekilden farklı olarak, B varyantındaki *yalangaç* yazımıyla da desteklendiği üzere, Eski Türkçedeki *yalıŋ* “çıplak” kelimesinin Uygur Türkçesinde *yalanğaç* (Shaw₁₉₅) şeklinde gelişmesinin erken bir örneğidir.

88 yana qaş <u> q^afağ burun bile tiş
her birige y^arağladı bir iş

Tanrının yaratma sıfatının anlatıldığı bölümde geçen aşağıdaki beyitteki *yarağla-* fiili, yaratılan her bir uzva bir görev yüklendiğini belirtmek için kullanılmıştır. Bu bağlamda ETde *yarağ* “silah” isminden +la- ekiyle türetilen fiil Uygur Türkçesinde *yaraqlamak* şeklinde ve “silahlandırmak, silahla teçhiz etmek, silahla donatmak” (Shaw₁₉₀) anlamında kullanılmaktadır.

903 hem kılıçlarını yemledi eki şüm
tıktı miltıqlanıñ içige qum

yemle- “onarmak, tamir etmek”; *yemlimesek* “yapıştırmak” Jarring₁₅₃; *yemlemek* “yapıştırmak” Shaw₂₀₀; *yelimle-* fiilinin haploloji yoluyla *yemle-* şekline dönüştüğü görülmektedir: *yelim+le-ED*_{929a} < *yelim* “tutkal”.

711 uçradı şahlarga bir kâfir
yötelepdür ki nâka-i lâgar

yötele- ~ *yütele-* “sürmek, götürmek (at, deve, çocuk)” Jarring₁₅₉; < *yê:t-* (-d-) “götürmek, sürmek (at) ED_{884b}. Eski Uygur Türkçesinde kelime başında veya ilk hecedeki e vokalinin ö’ye değişmesine dair birçok örnek mevcuttur: *ätük* “çizme, ayakkabı” Wilkens₁₂₈ > *ötük*; *täşük* “delik, çukur” Wilkens₇₀₅ > *töşük*; *äçkü* “keçi” Wilkens₉₅ > *öçkü*; *tävä* “deve” Wilkens₇₀₆ > *töge* vb.

3. Metnin Kurulumu

Hikâyenin olay örgüsünü bozmayan 20, 21, 24-94, 382, 501-503, 529, 677, 693-696, 704-705, 708, 712, 821-823, 834-854, 866, 936, 937, 942, 946-948, 965 ve 974. beyitler B varyantında bulunmamaktadır. B varyantında bulunup A varyantında bulunmayan beyitler, normal beyit sıralamasında ama hemen altlarında B varyantındaki varak ve satır numaralarıyla verilmiştir. Böylece 1096 beyitten oluşan A varyantı ile toplamda 1156 beyit ortaya çıkmıştır. B varyantı 988. beyitle son bulmuştur. Beyitlerdeki farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Arap harfli metinlerdeki yazılmamış ünlüler bir üst sırada yazılarak imladaki hususiyetlere dikkat çekilmiştir.

4. Eserin Olay Örgüsü ve Bölümleri

- Eser besmele ile başlamaktadır.

Giriş kısmında; hamdele, tevhid ve münacat bölümleri iç içe verilmiştir. Tevhid bölümünde, Tanrının varlığı, birliği, isimleri, sıfatları sıralanırken Tanrı’ya yakarışı konu edinen münacat bölümünün de buraya dâhil edildiği görülmektedir. 1-112. beyitleri kapsayan bu kısımdan sonra 123.beyitten itibaren na’t bölümü başlamaktadır. 133.beyitten itibaren Mirac ve 168. beyitten itibaren dört halifenin övgüsü bölümleri başlamaktadır. 168-176. beyitler arasında Hz. Ebubekir anlatıldıktan sonra diğer halifeler için başlıklar konulmuştur. Başlıklar ve içerdikleri beyitler şu şekildedir:

- Hzret-i Ebâbekr Şiddîk, Hzret-i ‘Ömer, Hzret-i ‘Osmân, Hzret-i ‘Alî menkıbetleri (168-207): Emîrî’l-mü’minîn Hzret-i ‘Ömer 178- 185. beyitler; Hzret-i ‘Osmân’ın elkābları 186-194. beyitler; Elkāb-ı Hzret-i ‘Alî 195- 207. beyitler.
- Ol nübüvvet hadîkasının gül ü şüküfteleri, mürüvvet <u> şıdqnıñ nür-ı nâ-süfteleri, şefâ’at ehliniñ şehriyârları, şecâ’at ma’rekesi şeh-süvârları, nâm-ı meşhûr kitâblarda mestür ya’nî Hzret-i İmâm Nâşireddîn ve Hzret-i İmâm Mu’înüddîn ve Hzret-i İmâm Zahirreddîn ve Hzret-i İmâm Kıvâmeddîn rażyallâhu ‘anhu nâm-ı nesebleri: (208-221): Asıl konunun anlatımı başlıkla belirtilip 202. beyitten başlamaktadır. 202-211 beyitleri arasında Hz. İmâm Nasreddin, Hz. İmâm Muinüddin, Hz. İmâm Zahirreddin ve Hz. İmâm Kıvameddin’in şeceresi verilmiştir.

- Hazret-i imâmlar Mâverâünnehr'idin Hazret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzi'ni Kâşkar-zemînga elçi ibergenleri, Hazret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzi, Kâşkar'ğa k'lip elçi kirgüzgeni, Kâşkar halkı Hazret-i imâmların cemâllarını körmekke arzû kılğanı (222-270): Dört imam, Medayin'dedirler. Yusuf Kadir Han'ın huzurunda Kaşgar'da İslam'ın zayıf olduğunu, din için savaşılması gerektiğini bildirirler. Yusuf Kadir Han, bütün halkı küffar olan Kaşgar'a gitmek için imamların iznini ister. İmamlar onun bu isteğini onaylayıp beraberinde gitmek üzere kırk bin kişiden oluşan bir ordu toplarlar. Bu ordu çokça yol katedip Kaşgar'a ulaşır ve şehri kuşatır. Bu sırada Yusuf Kadir Han, Kaşgar'a bir mektup yazar. 238-249 beyitlerini muhtevî mektupta tanrı, peygamber ve dört halife övgüsünden sonra dört imamın Kaşgar halkının iman etmesini buyurup kendisini bu işle görevlendirdiğini belirtir ve ili Müslüman olmaya çağırır. Eğer iman etmeyi kabul etmezlerse savaş çıkıp mülklerini viran edeceğini, herkesi kılıçtan geçireceğini belirtir. Mektubu götürmek üzere birini görevlendirir. O kişi mektubu alıp şehre girer. Bu sırada kâfirler oturuyordur. Ulak mektubu okur; kâfirler duyunca üzüldü kendi aralarında istişare ederek küfürden kendilerini azat ederlerse Müslüman olmayı kabul ederler. Ulak bu haberi Yusuf Kadir Han'a ulaştırır. Kaşgar halkının iman etmeyi kabul etmesi üzerine Yusuf Kadir Han, savaş niyetinden vazgeçer ve şahlara mektup yazmaya karar verir.
- Hazret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzi, Kâşkar halkınin 'arzını imâmlarğa nâme bitip ibergeç yüz kırk miñ kişi bile k'lip Andicân tağta tüşgenlerinin beyânı nâme içideki (271-328): Mektubun içeriği şöyledir: "Ey nebilik feleğinin şahı, ey velilik tahtının ayı! Bakışın değse çöl gülbahçesine döner. Sıfatın güneş gibi aydınlıktır. Emrin üzerine bu tarafa geldim. Birçok gün sıkıntı çektim. Çok şükür çektiğim sıkıntılar boşa gitmedi, bu diyarda din yayılmış olacaktır". Ulak mektubu alıp yola koyulur, gece gündüz yol aldıktan sonra şahlara ulaşır. Şahlar bu sırada avdadırlar. Ulak, şaha selam verip mektubu verir. Şah mektubu okuyunca Kaşgar halkının din konusunda tam kararlı olmadıklarını fakat kendilerini beklediklerini, gazanın kendilerine miras olduğunu bildirerek Kaşgar'a gitmeye karar verir. Sözlerini anlayan ahali de her ne emrederse yapmaya hazır olduklarını bildirirler. Tanrıya sığınıp kutsal ravzaya yürürler. Ravzayı ziyaret edip, birçok kez tavaf edip dört imam memnuniyet içinde Kaşgar'a yürürler. Andican dağına gelip konaklarlar. Bu sırada yüz kırk bin kişilik bir ordu da onlara katılır. Şah, kendi isteğiyle ya da korkudan gelmiş olan bu kadar insan arasından dönmek isteyenleri sıkıntıya sürüklemenin kendilerine yakışmayacağını belirtip isteyenlerin dönmelerini söyler; herkes ağlayıp şahın ayağına kapanıp kalmak ister. Şah başındakini çıkarıp kibleye dönüp ellerini kaldırıp dua eder.
- Hazret-i imâmlar yüz kırk miñ evliyâ birlen leşkerkeşlik k'lip Kâşkar şehrini kuşap tüşgenleri, Kâşkar halk pîş-bâz ç'kıp yana kırk miñ evliyânın kadem-i hümayünları berekâtıdın İslâm'ğa müşerref bolğanları, Hazret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzi pādşâh bolğanları (329-463): Yusuf Gazi Kadir Han, mektuptan sonra şahların gelmesini beklemektedir. Bir taraftan tuğu ve bayrağı beyaz bir kalabalık ortaya çıkar. Bu yüz bin kişinin komutanı Şah Kasım Uş, Andican dağına gelen imamlar tarafından Yusuf Gazi'ye haber vermek üzere önden gönderildiğini söyler. Bu sırada Uş'tan Şah Mansur Uşi, Hoca Ahmed Uşi, Hoca Said, Hoca Aziz, 4 ak tuğlu dört bin kişiyle gelir. Kabil'den Sultan Senceri Kasan, Sultan Haydar-ı Kasan, Sultan Hoca İsmail, Hoca Yusuf, Hoca Yakub, Hoca Hasan, Hoca Süleyman gelir. Harezmi'den Sultan Ebul Muzaffer, Sultan Kasım Harezmi, Sultan Azam Harezmi, Hoca Kuçek, Hoca Şehbaz gelir. Bağdat'tan Celaledin, Sultan Şeyh Sadeddin, Ziyaüddin, Alaüddin, Hoca Şemseddin, Hoca Sultan Hasan Ziyaüddin, Hoca Mahmud Muhammedi Tahir, Hoca Yahya, Hoca Ömer, Hoca Nasr, Hoca Mansur, Hoca Abdulkerim, Hoca Abdulgafur Abdurrahim'den oluşan Bağdat pehlivanları gelir. 25 alemlî bir orduyla şahlar gelir. Yusuf Kadir Han onları saygıyla karşılar. Kaşgar halkı bu kadar kalabalık orduyu görünce endişelenip hediyelerle kaleden çıkar. Halk Müslüman olur, Yusuf Gazi Kadir Han da padişah olur.
- Hazret-i İmâmlar Kâşkar'dın Yârkend k'lipgenleri, Yârkend halk pîş-bâz istikbâllarığa ç'kıp dîn-i İslâm'ğa müşerref bolğanları (464-482): Dört imam ve toz bulutu şeklinde gelenler Kaşgar'da makam tutarlar. Hz. Yusuf Gazi Kadir Han bu diyara sultan olur. Ona adaletle yönetmesi, yetimi dulu koruması, şeriati koruması hususlarında nasihatlarla bulunurlar. Yusuf Kadir Han, Kaşgar'ın padişahı olduktan sonra imamlar bir müddet daha burada kalıp sonra Yarkent'e

yönelirler. Yarkent hâkimi, onları hediyelerle karşılar. Onu da Müslüman yaptıktan sonra Maçin'e yürürler.

- Hzret İmâm Muhammedî Şâkir pâdşâh hemme leşker ve selâmnıñ piş-rüyları êrdiler. Hoten yolıda Çoktı Reşid, Nükte Reşid k'ıravulları birle ceng k'ılıp deriçe-i şehâdet tapğanlarının beyânı (483-506): Hoten ilinin hâkimleri Çoktı Reşid ve Nükte Reşid adlarında iki kâfirlerdir. Yol üzerinde pusu kurarak İmamların öncü olarak gönderdiği Muhammed Şakir'i şehit ederler. Şakir'in ordusu bunu görünce kâfirlerin etrafını sarıp her tarafı kana boyarlar. Kurtulan kâfirlerden biri şehrine gelip İslamı yaymak için gelen öncünün öldüğünü bildirir. Bu haberi duyan kâfir beyinin akli başından gider; kaleyi sağlamlaştırır.
- El-kışşa Hzret-i imâmlar Hzret-i İmâ[m] Muhammed Şakir'ni defn kılıp şehir-i Mâçin'ni kışşap tüşkenleri, kâfirler cādū kılıp kırk yıl şehri nâ-peydâ kılıp âhiri tağ tarafıge kaçğanı, Halhal Mâçin tâbi'leri birle imân aytıp müslümân bolğanı aytur (507-696): İmamlar bu olayı duyunca yola koyulur, ribat kavmine ulaşırlar. Orada İmam Şakir'i kanlar içinde görürler. İmam Şakir'i defnedip Maçin'e yönelirler. İmamların ordusu hızla Maçin'e gelir. Kalenin önüne konuşlanırlar. Şehrin idarecileri Çoktı Reşid ve Nükte Reşid şaşırılmışlardır. İmamlar kaleye bir elçi gönderip bu gelenlerin Maveraünnehir'den din için geldiğini, 140 bin yiğidi olduğunu, Müslüman olup tanrıya ibadet etmesini, şahlara boyun eğmesini, bu sözleri kabul etmezse kendilerini cehenneme göndereceklerini bildirmesini ister. Elçinin getirdiği haber ile dünya Çoktı Reşid'in başına yıkılır. Başını eğip düşünmeye başlar. Bu şehirde Şeman adlı bir büyücü vardı. Kırk öğrencisi vardı. Şehrin başına yeşil bir ev diken bu kırk bir büyücü gece gündüz büyü yapardı. Çoktı Reşid'e gelip bu durumdan endişelenmemesini, kendisinin sihir ile şehri yok edeceğini söyler. Kâfirler sevinirler. Çoktı Reşid ve Nükte Reşid elçiye Müslüman olmayacaklarını, ölmedikçe küfürden dönmeyeceklerini bildirirler. Elçi dönüp cevabı bildirince imamlar savaş davulunu çalarlar. Tam saldıracakları sırada şehir gözden kaybolur, hepsi yerlerine geri döner. Kale tekrar görünür olunca hızlı atlarına binerler fakat kale yeniden görünmez olur. Bu olay birçok kez tekrarlanır. Burada kırk yıl ya da kırk gün durdukları söylenir. Kale, büyü yapanlara görünmez olmuyor; onlar kendi kendilerini zindana kapatmış oluyorlardı. Bir gece kâfirler kaçarlar. Şehir artık görünmez olmadığından şehre girerler, şehirde az kişi kalmıştır ve rastladıkları bir kişi olup biteni anlatır. Çoktı Reşid ve Nükte Reşid'in lanetli ve rezil olduklarını, büyü yaptırdıkları için şehrin görünmez olduğunu, askerleriyle gece kaçtığını, şehirde kendisi gibi hastaların kaldığını söyler. Onu alıp şaha götürürler. Şah karşısında Müslüman olur. Şahın sorularını yanıtlar. 12 bin kişiden kendisi gibi acizlerin kaldığını, kalanların en büyüğünün Halhal adlı biri olduğunu ve şehrin Müslüman olmasının ona bağlı olduğunu söyler. Şahlar şehre elçi gönderip şehir halkının cevabına göre hareket etmeye karar verirler.

Ordu içinden Kaytus Magribi adlı bir yiğit, kaleye girip Halhal'la karşı karşıya gelebileceğini, Müslüman olursa birlikte çıkacaklarını olmazsa orayı yıkacağını söyler. İzin alıp kaleye girer. Halhal korkmuştur ve Kaytus'a soru sorar. Kaytus da şahlar tarafından geldiğini, Müslüman olup itaat etmesini, eğer kabul etmezse ülkesinin dağılacağını, halkının esir olacağını söyler. Bunun üzerine Halhal adamlarına Kaytus'u yakalamalarını emreder. Halhal'ın adamları dört bir yandan saldırır. Kaytus Magribi hançerini çekip bir vuruşta yedi kişiyi öldürür. Çinlileri altüst eder. Bir kişi şahlara Kaytus'un kalede savaştığını söyler. Şahın emriyle Şah Kasım Uşi, Şah Yemeni yardıma giderler. Çinlileri yerle bir ederler. Halhal, kale halkıyla birlikte dışarı çıkınca Müslüman olur ve Maçin'in padişahı olur. Ertesi gün kalan halkla birlikte şahlara hediyeler sunar ve Uçat şehrinin görünürde Müslüman olduğunu fakat içlerinde hep bir düşmanlık olduğunu söyler.

- Hzret-i İmâmlar kâfirlerin kininin taraf tağğa revân bolğanları (697-766): Çoktı Reşid ve Nükte Reşid kaçınca şehir halkı imamlara müjde verir; imamlar onların peşine düşer. Yolda bir taş bulurlar. Bir süre taşı birbirlerine atarak oynarlar. Ansızın taş ellerinden düşer ve taşın düştüğü yere Sakaye adını verirler. Sonra zayıf ve çelimsiz bir deveye eski ayakkabılar yüklemiş biriyle karşılaşırlar. Şahlar ona halkının nerede olduğunu, nereden geldiğini sorarlar.

Çoktu Reşid'in halkından olduğunu, onlarla gitmeyip bu tarafa döndüğünü; devesinin yolda böyle zayıfladığını, belki ayakkabıların da eskidiğini söyler. Başını yana eğmesinden yalan söylediğini, onun bir casus olduğunu anlarlar. Onu taşıyıp öldürürler. Biraz sonra bir kararlı görünür, Çinlilerdir. Sert bir savaş olur, Çinliler kaçar. Çinlileri izleyerek taş ile kurdukları şehri bulurlar. Şehri kuşatıp nasıl daha kolay alacaklarını düşünürken, şehre giden suyun yolunu kesmeyi planlarlar. Şahlar bir dal alıp nehre bırakır, o dal çiçeklenip meyve verir. Bu elma keramet olur ve bir etek meyveyi suya bırakırlar. Elmalar su yolunu kapatır. Hiç savaşmadan kâfirleri zor duruma sokmuşlardır ve kâfirler yine kaçarlar.

- Hâzret-i İmâmlar Hâzret-i İmâm Mehdî-i âhir zamân pādşehim bilen mülākāt bolğanları (767-795): Bu sırada şahların burnuna güzel bir koku gelir ve kokunun sahibini bulmak için yürümeye başlarlar. Kokuyu takip ederek yürüdüklerinde Mehdi'ye ulaşırlar. Birbirlerine iltifatlar edip orada konaklarlar.
- Hâzret İmâmlar Kaburğa bulakdın yanıp Hâzret-i İmâm Ca'fer-i Tayrân pādşāhğa mülākāt bolup olarnıñ, ervāhlarıdın beşāret tapğarınıñ beyanı (796-823): Giderlerken şahların burnuna miskten daha güzel bir koku gelir. Hayran bir hâlde yürürken Cafer-i Tayran'ın mekânına gelirler. Şahlar ona niçin burada yattıklarını sorarlar. Cafer-i Tayran; Mustafa'nın alemdarı olduğunu, Uhud savaşında şehit olduğunu, kâfirler iki kolunu ve başını kestiğinde havaya yükseldiğini, bu sebepten Tayran diye adlandırıldığını söyler. Peygamberin hadisinde, onun neslinin Kaşgar'dan yayılacağını söylemesi üzerine onlara yardımcı olmak için kaldığını söyler ve gözden kaybolur. Şahlar ağlayıp tuğ ve bayrakla orayı işaretlediler.
- Hâzret-i imâmlar kâfirler birle ceng kılıp küllü nefsin zâ'ikatü'l-mevt şarābını ecel sākīleridin nüş étip ve kefâ billāhi şehīden muḥammedun resūlullāh zümresiğa dāhīl bolğanları ayturlar (824-950): Askerler Çin kalesinden davul sesi geldiğini, gidip baktıklarında davul sesi olduğu hâlde hiç insan görmediklerini; gidip baktıklarında kuduz bir devenin arkasına bağlanmış olan davula kuyruğunu vurdukça ses çıktığını anladıklarını anlatırlar. Bunun üzerine şahlar, atlarına binmelerini ve saldırıya geçmelerini emreder. Şehzade Mansur en öndedir. Ansızın bir tarafta gizlenmiş olan alçaklar saldırıya geçer ve Şehzade Mansur şehit olur. Bunu gören Şah Kasım Uş'un akli başından gider, hırsıyla düşmana saldırır. Düşmanın kanını seller gibi akıttı başlarından dağ yaptıktan sonra o da şehit olur. Bu sırada gelen dört imam, Şah Mansur'u ve Şah Kasım'ı orada defnediler.

İmamlar, kendilerine kan gölü gibi görünen bu yerde konaklamaya karar verir. Namaza durduklarında İslam askerleri de yemek hazırlamaya koyulur. Yemek daha pişmemişken Çinlilerin saf düzdüklerini görüp onlar da saf düzerler. Sert bir savaş başlar. Müslümanlar çok sayıda şehit verir. Her iki taraf da çekildiğinde şahlar, Çinliler yemeğini yerken saldırmayı emreder. Kaytus Magribi bu saldırıda büyük hüner gösterir.

Gece iki köpek Müslümanların konakladığı yere yaklaşır. Bir imam onları okla vurmaya denese de bir şah köpeklere zarar vermemelerini emreder. Aslında bunlar köpek kılığında iki casustur. Gece olduğunda bu iki casus askerin matarasını keser, kılıçlarını mimler, tüfeklerinin içini kumla doldurur, üzengüsünü keser.

Sabah olunca yüz yetmiş saf mümin namaza durur. Namazdayken kâfirler gelir ve müminlerin birçoğunu şehit ederler. Şahlar sağ tarafa selam verdiklerinde üç saf kişinin, sol tarafa selam verdiklerinde yarım saf kişinin kaldığını görüp öfkelenerek saldırmaya karar verirler. Öyle şiddetli bir savaş olur ki sonunda mağlup olan Çinliler kaçmaya, Mir Celaledin Bağdadi de kovalamaya başlar. Şeyh Mir Celaledin Bağdadi, Çinlileri kovalarken bir çukurdan çıkan farelerin saldırısına uğrar; kâfirler tarafından şehit edilir.

İmamlar namaza durduklarında pusuda bekleyen Çinliler tekrar saldırır. İmamları şehit ederler. Tuğcuya saldırırlar. Ellerini, dizlerini keserler, yine de tuğu bırakmaz; boynunu kestiklerinde tuğ göğe yükselip görünmez olur. Çinliler Çin'e yönelir. Müslümanlardan kırk bir kişi hayatta kalmıştır. Bunlar şahların ardından yas tutup yurda onlarsız nasıl döneceklerini düşünüp feryat ederken bir ses gelir ve kırk kişi gözden kaybolur.

Kırk bir kişiden Maçin’de doğmuş olan 41 yaşındaki Hızri adındaki bir kişi, şahların müjdeli işaretiyle Yusuf Kadir Han’a haber vermek için Kaşgar’a gider. Yusuf Kadir Han buraya gelip şehitleri görür, hangisinin Müslüman hangisinin kâfir olduğunu anlayamaz. Başını secdeye koyup dua eder ve şiddetli bir yağmur yağmaya başlar. Sel suları çekildikten sonra kâfirlerin yüzü ters, Müslümanların yüzü kıbleye dönmüştür. Böylece Müslümanları ayırt edip defneder. Şahların mezarına kuran asar, burası bir ziyaretgâha dönüşür.

- Asıl hikâye bittikten sonra şahların mezarını ziyaret eden, dua eden kişinin dertlerinin deva bulacağı, istediğine kavuşacağı, dualarının kabul olacağı; bu tezkireyi okumanın, imamlara inanmanın dünya ve ahirette sağlayacağı faydalar anlatılır.
- 1092-1125 Hotenli olduğunu, toprağının da, nasibinin de, neslinin de hep burada olduğunu belirtir. Babası 40 yaşında iken çocuğu olmadığı için ravzaya gelip dua etmiş ve kendisi dünyaya gelmiştir. Adını Molla Niyaz koymuşlardır. Dört yaşında okula başlamış, altı-yedi yaşlarında babasını kaybetmiştir. Gece gündüz yas tutup ağlarken birden gönlünün karanlığı açılıp şiir yazmaya başlamış, büyükler de kendisine küçük şair demişlerdir. Yirmi yaşına geldiğinde ravzayı ziyaret etmiş, istihareye yattığı sırada rüyasında bir dağa karınca gibi tırmanmaya çalışırken biri gelip elinden tutmuş ve karıncanın dağa tırmanıp aslan olduğunu görmüş. Böylece yüce Tanrının kendisine şairlik kudreti bağışladığını anlamış.
- 1126-1134 beyitlerinde şiir sahasının müşterisi olmayan bir lale pazarı gibi olduğu, bu değerli inciye paha biçecek sarraf bulunmadığı için üzüldüğünü söyler. Şairler arasındaki makamının Nevayi’nin tuzluğu gibi olduğunu ve tuzsuz yemeğin güzel ama kum üzerindeki sert taş gibi olacağını söyler.
- 1135- 1152 beyitleri arasında her şeyin fani olduğunu, bazılarının arkalarında imaretler bıraktığını, kendisinin ise söz bıraktığını söyler; ayıp ve kusurları için af diler.
- 1153-1156 beyitleri arasında muhtemelen imamların şehit edildiği tarih olarak 10 zilhicce 390 (M. 11 Kasım 1000) verilmiştir. Ardından Hamel ayı Cuma günü nesirden nazıma çevrildiği belirtilir.
- 53a/1-2’de yeni bir tarih verilmiştir: *53a/01 ta r-ıhka miñ eki yüz atmış bir tolı yılda rebî’ül-âhîr ay y’tesi pencşenbe küni bitilip tamâm bolğan*. Bu tarih miladi takvimde 15 Nisan 1845’e tekabül etmektedir.

53a/3’te yazar olarak Molla Rahmet ibn Molla Şeyh Yusuf Şeyh Kuçeni adı zikredilmektedir.

5. Metin

-. - -/. - . - . - . - . -

[01b] bismillahirrahmānirrahīm

1 hāmd-ı perverdigār-ı kevn <ü>
mekān⁷
kudretidin y^arattı êkki cihān
2 melek ü ins ü cīn <ü> hayvānāt
kerem-i h^vāni birle taftı⁸ hayāt
3 şun^c ıdın ç’ktı bahrdın dürr-i pāk⁹
bī-sütün turğu<zu>p tokkuz eflāk
4 hem muṭabbıq ṭ^anapsız gābrā
güing durur ḥamdıñ içre her güyā¹⁰

5 luṭfıdın kim serfirāz êtgey
kim durur aña i^c tirāz¹¹ êtgey¹²
6 iptidāsığa iptidā yoqtur
intihāsığa intihā yoqtur
7 şāhdur şāhlar şehensāhi¹³
āşkārā nihāndın āgāhi
8 özidür ḥālīk barçamız maḥlūk¹⁴
yana andın böl^k ḥudāy yoq
9 teñri bi-çün bi-çigüne durur

¹⁰ B56b/05 könlidür ḥamdıñ içre her güyā

¹¹ Her iki varyantta da zel ile yazılmış.

¹² B56b/07 luṭfıdın kimni serfirāz êtgey/ kim ki aṇadur i^c tirāz êtgey

¹³ B56b/08 şāhidur şāhlar şehensāhi

¹⁴ B56b/03 özidür ḥālīk barçası maḥlūk

⁷ B56b/01 hāmd ol pādīşāh-ı kevn <ü> mekān

⁸ B56b/02 yördi

⁹ B56b/04 bahrdın ç’ktı şafıdın dürr-i pāk

	yana ¹⁵ bî-şübhe bî-nümüne durur	23	
10	hiç nemerse aña mişâl olmas ¹⁶ ol-durur lem-yezel zevâl olmas		B57a/12 bil ki perrende bile çerrende hamd aytmağda barça şermende
[02a]		[02b]	
11	aña iş mañfîlerni körmeklik yoğ aña ölmek ü t'rilmeklik	24	şağşdur mên ki şüret'm âdem yörmemiş mên ki cürmsiz bir dem
12	aña hâcet yoğ köz bile bakmaq ¹⁷ lâzım êrmes eşitmekige kulağ	25	enîs'm fişk münisim ' işyân şüret'm ins sîret'm hayvân
13	bir ü rezzâk êgem ¹⁸ naşîb b'êrür bolsa eger taş içide haste mür	26	lillâhilhamd özidür hâlık kılmış hayvânlar ara urur nâtık
14	barça êl hâlıdın êrür âgâh ¹⁹ <i>ağaden lâ ilâhe illa 'llâh</i>	27	bilmedim tevbe tevbe yüz hasret kılmadım ' ömrüm içre bir tâ' at
15	lâl êrür hamd içre her hâmid y'êtm'gey zühdi ²⁰ birle her zâhid	28	lik şâm u seher mênî gümrâh cân <u> dil birle d'êr m'ên yâ allâh
16	emridin ğayr sözleye almas til cehdi ²¹ kılrsa egerçi ay u yıl	29	bar bu yolda t'âm'ên t'âm'ên vâdî kanı sêndin böl'k maña hâdî
17	tilni hamdıñğa güng lâl êtme ²² uşbu işni maña muhâl êtme	30	verzîş'm nefsi güşişim tuğyân köp işencim özünge yâ raħman
18	bolsam her neççe şahşı bedkâri tilni hamdıñğa êylegil cârî ²³	31	yâ raħimâ köter bu ğafletdin raħm êtip sakla barça ' illetdin
19	bolmasa sêndin tilğa zerre meded hamd aytmaq maña ²⁴ êrür ne had	32	melenge sal köñülge mihriñni kıl bu kulğa harâm ğahrıñni
20	hamd aytmağda barça şermende mên k'bi bar mu rû-yı siyâh bende	33	tilbe köñlüm çü şem' siz fânüs kıl münevver sên anı yâ ğuddüs
21	bardur ' âlem içre her zî-cân k'ılmış öz bilgeniçe hamd beyân	34	bêr bu otluğ köñülge feyz-i fütüh cârî kılğıl demekke yâ subbüh
22		[03a]	
	B57a/11 cem' bolsa perî bile insân ğalmasa mañlûğ içre hiç zî-cân	35	yâ selâm êylemek üçün tâ' at êyle sıhhat bedenni her sâ' at
		36	nefs şîridin êylegil imîn êyle mü' min ğuluñni yâ mu' in
		37	yâ müheymin bu ism ğürmetidin kıl ' aña ' âlemeyn raħatdin
		38	yâ ' aziz sêndin êlge feyz-i sürür deyn-i dünyây'm êylegil ma' mür
		39	barça zulmetdin asra yâ cabbâr

¹⁵ B56b/09 bil ki

¹⁶ B57a/01 bar hemîşe velî zevâl olmas

¹⁷ B57a/03 lâzım êrmes ki köz bile bakmaq

¹⁸ B57a/04 özi rezzâk êrür

¹⁹ B57a/05 barça hâlıdın ol êrür âgâh

²⁰ B57a/06 zühd

²¹ B57a/07 cehd

²² B57a/08 hamdıge tilni güng lâl êtme

²³ B57a/09 her neççe bolsam şahş-ı bedkâri/ hamdıñğa

tilni êylegil cârî

²⁴ B57a/10 aña

	mütekebbir sèn özgeler maña hār	[04a]	
40	qābız ol barça bende fermānī bāsıt ol barça anıñ hayrānı	57	yā hafız kimni öz himāyetige alsa uçrar mu bende āfetige
41	hāfız ol barçanıñ humātıdur bend<e>ge hem öz ‘ ināyetidür	58	yā muķit bolsa kim k ^u ruğ küze āb tutuşkar içge bir rūze
42	ēyle iqbālım ēyleben rāfī‘ anı kıldur ne iş érür nāfī‘	59	yā habīb cürm <ü> cism hem-sāye anı salgıl y'raqğa miñ pāye
43	yā mu‘ izz ü tev pādşāh-ı ‘ aziz barça şehler saña gulām <u> keniz	60	yā celil kimge b ^{er} se ‘ izz ü şeref bolğay ekki cihān elige halef
44	yā muzıll ü gedā vü şeh-zāde bendedürler gulām-ı āzāde	61	yā kerim her kişige kılsa kerem aña büt-hānedür becāy hurrem
45	yā semī‘ bendeniñ ne hācātı saña rüşen nihān münācātı	62	luḡ ile kimni dōst tutsa raķib nēylegey el y ^a man közide bakıp
[03b]		63	yā mucib barçanıñ ki hācātı saña şāh u gedā münācātı
46	yā baş<i>r maḡfi cerem yā tā‘ at ol körer köñlidin keçer sā‘ at	64	keremiñ keñ emes-mü yā vāsī‘ men ü müflisni ēylegil kānī‘
47	yā hakim barça bende fermānıñ ‘ adl kılgan erenle qurbānıñ	65	yā hakim ins <ü> cānı ēyle muḡī‘ hem resūluñnı bizge ēyle şefī‘
48	kim maķāmın ‘ adl kıldı refī‘ aña şāh u gedā boldı muḡī‘	66	yā vedūd hażret ten ki dāyim bar saña a‘ yān n ^{er} çük murādım bar
49	yā laḡif luḡf-ı ihdā sendin ēylem ^k ‘ acz ile du‘ ā mēndin	67	nīk <ü> bed sendin oldı yā bā ‘ is bu rev-i iblis oldı yā hāris
50	yā habir dilğa bér şalāhiyyet yahşı iş ‘ aql hūş tüzük niyyet	[04b]	
51	yā halim barçadın mülāyim sèn bendege mihrbān hudāy‘m sèn	68	yā şehid ü telim şehadet b ^{er} ‘ ilm-i feyz ü ‘ amel kanā‘ at b ^{er}
52	yā ‘ azim kimge bérse ol ‘ azamet tapğay İskenderāne ol haşmet	69	sèn revā ēyle hācetim yā haķ dergehiñde iş ötm ^e gey nā-haķ
53	yā gāfūr ‘ afv maḡfiret sendin hāvı ile cürm-i ma‘ şiyet mēndin	70	avval olsa bendesige eger ins <ü> cindin y ^{er} ter aña ne zārār ²⁵
54	yā şekūr şükr aytsa kimki saña her dem ēylep füzün ‘ ināyet aña	71	yā metin kimge b ^{er} se şabr-ı kani‘ kıldı taķvā <a>tandı ehl-i veri‘
55	yā ‘ aliyyü ne kim érür ‘ āli saña kulluḡdın almaḡay hālī	72	kimge kılsa kavī şıfatda zuhūr barçanı ēylegey aña maķhūr
56	yā kebīr kimge b ^{er} se ‘ aql-ı temiz hār kılsa ne tañ ne kılsa ‘ aziz	73	y ^{er} rge kıldı velī şıfat-ı nazar

²⁵ Ünlüsü yazılmamış

	andın kıldı cem ^ç -i halk hazer	[05b]	
74	hayr <u> şer özidin şifât-ı hamîd rahmet<i>din uluğ k ^ç ıkge ümîd	90	birbiriniñ işin kıla'lmaydur birbiriniñ işin bile'lmeydür
75	lâl mên hamdıñ içre yâ muhşî döst hamdıñda dëdi <i>lâ ahşî</i>	91	bolsa bu ^ç uzvlar ara biri kem ol kişiniñ başıda guşsa <vü> gam
76	tilni yâ mübdî murğ-ı güyâ kıl luţf ile merd-i dilni ihyâ kıl	92	mâlikü'l-mülk pādşā oldur çoñ k ^ç ık hemmege fenâ oldur
77	yâ mu ^ç îd eylerimde ^ç azm-ı sefer dürr-i imân'ma selâmet b ^ç r	93	āsmān u zemīn anıñ mülk hem mekân <u> mekīn anıñ mülk
78	dilğa yâ muhşî luţf éterde hayât yâ mumît nefsi bedni éyle memât	94	barçadın avval <ü> kadīm durur hemmedin āhir <ü> kerīm durur
[05a]		95	bolsa mundağ tümen cihān vīrān yoqtu mülkige zerre<i> noqşān ²⁶
79	sëndin ölmek trilmekim yâ hay kıl ^ç iţā öz muhabbetiñdin mey	96	kılsa yüz miñ cihān eger şādır kudretidin ^ç aceb émes kâdir ²⁷
80	şāf kıl bāfīnımnı yâ kayyūm kāyimü'l-leyl éyle şāyim-i yevm	97	barça müşkil aña érür āsān dergāhıda şeh <ü> gedā yeksān ²⁸
81	kıl münevver dilimni yâ vācid b ^ç r küşāyiş dilimğa yâ mācid	98	her ne kılsa özidedür h ^v āhiş ğayr-ı emridin ötmeg ^ç y hiç iş ²⁹
82	vāhidā vahm éylegil zāyil ahadā kulluğunğa kıl kāyil	99	her ne kim bar cihānda būd n ^ā būd kıldı perverdigār anı mevcūd
83	şamedā dōstlarını tut manşūr kâdirā düşmenimni kıl mağhūr	100	kudretidin y ^a rattı barçanı ol özi körsetgüçi tamāmığa yol
84	muğtedir sên bu kulnı kıl bīdār yâ muğkaddem müşerref <ü> dīdār	[06a]	
85	érse t ^o ksan tokuz şifāt birle miñ tümen luţf <u> merhamet birle	101	yana hāk u şimāl ot bile su zıdd-ı muţlak biri biri bile bu
86	bendege reng-be-reng ^ç ināyeti bar şifātınıñ kaçan nihāyeti bar	102	törtidin halk kıldı ādemni kıldı andın müzeyyen ^ç ālemni
87	cism<ü> cān fehmi<ü> hūş ^ç aql-ı temiz	103	yana kıldı feriştelergā nidā secde kıl dēp ebū'l-beşergā edā
agız	dest <ü> pāy çeşm <ü> gūş til ü	104	hemme bu secde<ge> égildiler
88	yana kaş <u> k ^a fağ burun bile tiş her birige y ^a ragladı bir iş		
89	munça a ^ç zāni bende étip hālīk kıldı bir işğa birini lāyīk		

²⁶ B57b/1-2 bolsa mundağ tümen cihān vīrān/ yoqtu mülküñğa zerre-i noqşān

²⁷ B57b/3-4 bolsa yüz miñ eger cihān şādır/ kudretiñdin ^çaceb émes kâdir

²⁸ B57b/5-6 barça müşkel érür saña āsān/ dergehiñde şeh ü gedā yeksān

²⁹ B57b/7-8 her ne kılmakda sendedür h^vāhiş/ ğayr-ı emriñdin ötmegey hiç iş

- teñri emriçe secde kıldılar
 105 ol la^çin kim atı A^ç zāzil edi
 avval iblisl'kığa nāzil edi
 106 dēdi mēn āteşī uşol tofrac
 hākdin belki ot ērür bihrāk
 107 secde mēndin aña münāsib ēmes
 tüşgeç köñlige bu nev^ç heves
 108 tüşti boynığa tavk la^ç netdin
 boldı nevmid ğafūr raħmetdin
 109 ēylegeç kibri tutmağaç fermān
 boldı iblis atandı ol şeytān
 110 kıldı Ādem'ni hākidin peydā
 bir<i>ni kıldı birige şeydā³⁰
 111 secde kıldı aña melā'ıklar
 aña in^ç ām ētip memālikler
 [06b]
 112 kıldı cennet ara aña mesken
 meskeni kılıp gül ü gülşen³¹
 113 aña Havvā'nı cüft ētip bu dem
 barça işide kılıp aña hem-dem
 114 kıl'ban hūrlarnı hizmet-kār
 kudretin ēylemek üçün izhār
 115 bir işini kılıp aña māni^ç
 yana öz aşlıge kılıp rāci^ç
 116 tüşti³² el-kışsa yer yüzige bular
 dīdedin³³ aq'zıp yüzige sular
 117
 B58a/10 kıldılar yüz tümen nedāmetler
 B58a/11 öz özige kılıp melāmetler
 118 y'ğladı *rabbēnā zalemnā* dēp
 ç afv kılığıl hūdā-yı dānā dēp
 119 ç aqıbet boldı tevbesi maqbūl
- boldı Ādem Havvā'ğa çünki vuşūl³⁴
 120 toldı ç ālem yüzige evlādi
 karye-i kal^ç a³⁵ boldı her vādī
 121 ēyleben bu'l-beşergā raħmetler
 luţf ētip küne kün ni^ç metler
 122 ba^ç zīlar pādşāh vü ba^ç zī nebī³⁶
 sebeb ērdi Muħammed-i ç Arabī
 B58b/09 na^ç t-ı seyyidü'l-mürselin ve
 hātemü'n-nebiyyin (10) habībullāh ve
 tabīb-i ç illet-i günāh şefā^ç at- (11) h^vāh-ı
 rüz-ı cezā aġnī Muħammed Muşţafā (12)
 şalli ç aleyhe vesellem
 [07a]
 123 yüz tümen miñ dürüd miñ³⁷ ança
 selām
 ber-Muħammed nebī ç aleyhisselām
 124 ol kumaır özler ērür aħter
 benī ādemğadur olar mihter³⁸
 125 faħr-ı insān şāhib-i mi^ç rāc
 özgeler pādşāh ol-dur tāc³⁹
 126 şāh-ı şāheyn şehi kıyāmetdür
 dōst-ı haq şāhib-i şefā^ç atdur
 127 barça insāngadur olar rehber⁴⁰
 mu^ç cizedür olarğa şakq-ı kamer
 128 enbiyālar şadef olar dürr-i pāk
 kēygen eñiçe hil^ç at-ı levlāk
 129 boldı tālīb aña özi maţlūb
 hem atını habīb atap maħbūb
 130 māsivallāhni barça terk ētgen
 lima^ç allāh maqāmığa y^ç tgen
 131 Ādem <ü> Şit <ü> Dāvud <u> ç İsa

³⁰ B57b/09-10 kıldıñ Ādem'ni hākdin peydā/ bir<i>ni kıldıñ birsige şeydā

³¹ B57b-13/ B58a/01 cennet içre aña kılıp mesken/ meskeni kılıp gül ü gülşen

³² B58a/08 çıktı

³³ B58a/09 eşkdin

³⁴ B58b/02 çünki Ādem Havvā'ğa boldı vuşūl

³⁵ B58b/04 karye vü şehr

³⁶ B58b/07 ba^ç zılar boldı pādşāh-ı nebī

³⁷ B58b/13 yüz

³⁸ B59a/01-02 ol kamer özgeler ērür aħter/ benī ādemgedür olar rehber

³⁹ B59a/03-04 fāzilü'l-insān şāhib-i mi^ç rāc/ özgeler pādşāh oldur tāc

⁴⁰ B59a/07 barça insānga oldurur rehber

- Mūsā 132 ger Sikender bile Süleymān'dur
aņa münkād bende-i fermāndur
133 érđi bī-şek aņa şeb-i mi' rāc
berķ <ü> y'ldin alıp Burak bāc⁴¹
[07b]
134 berķ aldı Burak'dın fütüvvet
ay <u> kün hem tuvaqıdın kuvvet
135 ham k'lıp kaddını yañı ay hem
bolmadı pāy-būs aña be-hem
136 mihrniñ şu' lesiğa⁴² y'etti fütür
ç'ksa kün şem' b'rm'gen-dék nūr
137 dōst dōstığa⁴³ intizār érđi
hūrlar maqdemığa zār érđi
138 sidretü'l-müntehāğa y'etti şāh
tā bu dem Cebrā'ıl érđi hem-rāh
139 dedı bu yer meniñ maqāmımdur
k'çe kündüz turar mekān'mdur
140 ötmegey-mèn bu cāydın hergiz
mundın ötmek maña emes cāyız
141 bu maqām içre kaldı Cebrā'ıl
k'ldi miñ 'özri birle Mikā'ıl
142 n'ççe menzil olar bolup hādī
her zamān tayy k'lıp bölek vādī
143 öz maqāmığa k'ldi Mikā'ıl
rehber oldı olarğa İsrāfīl
144 n'ççe menzil yörüp bu hem kaldı
ağ cilavını 'Azrā'ıl aldı
[08a]
145 müddetī ol ferışteler şāhı
şeh bilādıda érđi hem-rāhı
146 tā kim öz menziliğa ol y'etti
- 147 şehğa 'ācizlikını ' arz etti
dér édi ol maqāmını tūbī
hemme eşcārniñ ki mergūbı
148 'Azrā'ıl dāyim érđi anda maqar
andın ölse anıñ köyer édi per
149 közge sürtmek üçün Burak izin
rūşen étmek üçün yüzün közün
150 k'lır érđi ferışteler şaf şaf
şol-zemān haq iberdi bir refref⁴⁴
151 şāh-ı refref süvār olup ol-dem
teñriniñ⁴⁵ iltifātığa hurrem
152 y'etti mundağ maqām-ı me'vāğa⁴⁶
kābe kavseyini ev ednā⁴⁷ğa
153
B60a/01 baqğaç ol şāh 'arşniñ yüzige
B60a/02 ref'lik hāşıl éyledi özige
154 çün Muhammed nebī 'aleyhi's-
selām
kıldılar teñri birle güft <ü> kelām
155 ötti her söz resül-ı ber-hağdın
ümmetini tiler édi hağdın
156 s'kkiz uçmağnı kördi o sāyır
anda rahmet nişānesi zāhir
[08b]
157 teñri şan'ını bī-nihāye körüp
k'ldi dūzağ üze⁴⁸ Burak sürüp
158 kördiler dūzağ içre ümm bile āb
ammā ümmet günāhın etti taleb
159 yandı mi' rācdın uşol rehber
şeb-i düşünbe érđi vaqt-ı seher
160 tarfetü'l-'ayn ara Burak süvār
kördiler ğarb şarķ yemīn ü yesār

⁴¹ B59a/11-12 boldı t'lib-i hūdā şeb-i mi' rāc/ berķ
éldin alıp Burak bāc

⁴² B59b/04 meş' aliğa

⁴³ B59b/06 dōstğa dōst

⁴⁴ B59b/08-09 yollarıda tüzüp melā'ik şaf/ turmuş érđi
iberdi bir refref

⁴⁵ B59b/11 dōstniñ

⁴⁶ B59b/12 y'etti bir demde 'arş-ı 'alāğa

⁴⁷ Necm/9: "İki yay mesafesi kadar veya daha yakın".

⁴⁸ B59b/10 üzre

- 161 k^élse tⁱtrep turar ékendük d[°]r
yüzin artğan künge ki érdi ter
- 162 kim ki k^éltürse uşbularğa şek
rū-yı siyāh éki dehr ara bī-şek
- 163 kim ki k^éltürse şek bu naqlğa baq
ér édi hātūn oldı oyğaq
- 164 érdi ér deryāda hātūn boldı
aşı pişğunça yél toldı
- 165 boluban üç baş belāğa ana
ér bolup yandı menziliğa yana
- 166
- B60b/04 vaşf kılmaq olarnı hācet émes
- B60b/05 künni rüşen demek feşāhat émes
- 167 tört yārānları érür⁴⁹ ber-ħaq
kim ki münkirdür kāfir-i muṭlaq

[09a]

**B60b/08 Ĥazret-i Ebābekr Şiddīq,
Ĥazret-i (9) ‘Ömer, Ĥazret-i ‘Osmān,
Ĥazret-i ‘Alī (10) menkıbetleri**

- 168 bil Ebābekr⁵⁰ yārdur şiddīq
éylegen dīngā avval ol taşdıq
- 169 hem hilāfetge ber-iqrār érdi⁵¹
hem Muħammed’ğa yār-ı gār érdi
- 170 cümle-i pirlergādur server⁵²
érdi dāmād olarğa peygamber
- 171 érdi peygamberimğa avval yār
*şān işeyni iz hūmā fi l-gār*⁵³
- 172 érdi şiddīq-i şādīq-ı hem-rāz
hem y^aman yaħşılıq ara dem-sāz
- 173 érdi gār içre genc-i pinhānī
ejdehā yaŋlıg ol nigeħbāni
- 174 gār zūlmātı içre çekgeç renc

⁴⁹ 60b/06 yārānlar érdiler

⁵⁰ B60b/11 çün Ebūbekr

⁵¹ B61a/02 hem hilāfetde ber-qrār érdi

⁵² B61a/04 cümle pirlergā avval ol servi

⁵³ Tevbe/40: “İki kişiden ikincisi olarak, hani ikisi mağaradayken”

- tapıp andın Ĥızır suvı bile genc
- 175 mārđın zaħmetī aña boldı
āb-ı ĥayvān aña devā boldı
- 176 özge anı resūl kıldı imām
hem hilāfet olarda boldı tamām

**09a/10 Emīrū’l-mū’minīn Ĥazret-i
‘Ömer**

- 177 yār-ı düvvüm durur halīfe ‘Ömer
pīşe-i ‘adl içide⁵⁴ şīr-i ner

[09b]

- 178 Muştafā dīn<i>ğa bu qoyмай kām
āşikār olmağan édi İslām
- 179 nebī⁵⁵ mēndin soñ imdi peygamber
bolsa bolğay édi dēr érdi ‘Ömer
- 180 Muştafā’nıñ ki peyrevi érdi
dīn olar vaqtıda qavī érdi
- 181 yoq édi bu şıfat şeh-i ‘ādil⁵⁶
‘adl bābıda oğlığa cādil
- 182 ‘adl <u> inşāf anıñ zamānıda
bōriler içre qoy emānıda
- 183 şer^c deştini éylegen bōstān
küfr derini éylegen vīrān
- 184 zehr içip nefş helāk étgen
küfrdin yer yüzini pāk étgen
- 185 qahrıdın küfr él hirāsıda
lāl érür til olar şenāsıda

09b/09 Ĥazret-i ‘Osmān’niñ elķābları

- 186 yār-ı sīvumdur Ĥazret-i ‘Osmān
muħzin-i şerm cāmi‘ ü’l-qrārān
- 187 hem olar érdiler ĥayā kānı
olardın qaldı ĥaṭṭ-ı ‘Osmānī⁵⁷

[10a]

- 188 meş^c al-ı muḫtedāy-ı millet ol

⁵⁴ B61a/01 içre

⁵⁵ B61a/08 bolsa

⁵⁶ B61a/06 k^élmegen bu şıfat şehi ‘adil

⁵⁷ B61a/13 olardın qaldı ĥaṭṭ-ı ‘Osmānī

- eşref-i pişvâ-yı ümmet ol
189 muhzin-i şıdık ile mürüvvet ol
ma' den-i ' ilm-i fütüvvet ol
190 körmegen bedenin haremeleri hem
mihr yanlıg' erür keremleri hem
191 yana bir nakl' dep resülullâh
dedi bol ey şahâbeler âgâh⁵⁸
192 içse ' Osmân ecel koldım ayak
koyuñ elbette mēndin anı y'rağ
193 ba' zala sordılar bu işğa sebeb
andağ emr' eylediki şâh-ı ' Arab
194 êkkimizniñ arasında kim bar
harramallâhu cismehu min nâr
10a/08 Elkâb-ı Hâzret-i ' Alî
195 ya' nî⁵⁹ törtünçi şâh-ı merdāndur
şâhib-i zülfiķâr-ı gerdāndur
196
B61b/09 ' Alî törtünçi yâr şîr-i hudâ
B61b/10 kılğan islâm üçün cānımı fedâ
197 esedullâh barçadın gâlib⁶⁰
Hâzret-i ' Alî ibn Ebū Tâlib
198 katldın küfr' eli firâr' etgen
' Alî cānın özi nişâr' etgen
[10b]
199 nebî anıñ barısında dēgen
' Alî mēndin erür ' Alî' din mēn
200 Muştafâ erdi ' ilmniñ bahrı
' Alî dervâzesi nebî şehri
201 şehri hıbrda qahr kılgaç cüş
eylegen bâb ile zemîn cünbüş
202 taraf işlerni eylegen bünyād
erdi peygamberimğa hem dāmād
203 êkki şehzâde-i Hasan <u> Hüseyn
- ekki gül ü ' Alî erür be-çemen⁶¹
204 ya' nî ferzend-i Murtażâ erdi
ķurretü'l- ' ayn-ı Murtażâ⁶² erdi
205 bir n'çeçe bî-hayâ la' in-i pelid
Kerbelâ' da bularnı kıldı şehid
206 kâşî bolsam olar zamāneside
cān fedâ eylesem nihāneside⁶³
207 kōlğa alıp başımnı bāz' etsem
cān <u> kōñlüm aña niyāz' etsem
10b/10 Ol nübüvvet hadiķasınıñ gül ü şüküfteleri, mürüvvet <u> şıdıkniñ (11) nūr-ı nâ-süfteleri, şefâ'at ehliniñ şehriyârları, şecâ'at ma' rekesi (11a/01) şeh-süvârları, nām-ı meşhūr kitâblarda mestür ya' nî Hâzret-i İmâm (02) Nâşireddin ve Hâzret-i İmâm Mu' inüddin ve Hâzret-i İmâm Zâhireddin (03) ve Hâzret-i İmâm Kıvâmeddin rażyallâhu ' anhu nām-ı nesebleri⁶⁴
208 bil İmâm-ı Hüseyn ibn ' Alî
Zeynü'l- ' Ābidin Hüseyn oğlu
209 Hâzret-i ' Ābidin'ğa ol kâdir
b'rdi ferzend Muhammed-i Bâķir
210 b'rdi Bâķir İmâm'ğa hâlık
bir oğul nām-ı Ca' fer-i Şādīķ
211 bu imâm oğlu Mūsâ Kâzım
taptı⁶⁵ bir oğul bu şeh-bâzım
212 ' Alî Mūsâ Rızâ imâm aña at
terbiyyet eyleben aña pat pat⁶⁶
213 haķ ta' ālâ aña oğul b'rdi

⁶¹ B61b/12- 62a/01 êkki şehzâde Hüseyn Hasan/ êkki gül erdi ' Alî erdi çemen

⁶² B62a/03 Muştafâ

⁶³ B62a/06-07 kâşî bolsam s'niñ zamāniñda/ cān fedâ eylesem behāyiñda

⁶⁴ B62a/08 nâme-i naşb' âlişân ol pādşâh-ı (09) şâhib-ķırân kâtil-i küffâr nām-ı meşhūr (10) ve kitâblarda mestür ā'ni Hâzret-i (11) İmâm Nâşireddin, Hâzret-i İmâm Mu' ineddin, (12) Hâzret-i Zâhireddin, Hâzret-i İmâm Kıvâmeddin (62b/01) rażyallâhu ' anhudurlar

⁶⁵ B62b/09 taptılar

⁶⁶ B62b/11 terbiyyet eyley erdiler aña pat

⁵⁸ B61b/01-02 bir küni dediler resülullâh/ dediler bol şahâbeler âgâh

⁵⁹ B61b/07 yana

⁶⁰ B61b/11 dedi allâh barçadın gâlib

- at Muhammed Taqī Īmām ěrdi
214 bir oğul b⁶⁷rdi hağ bularđa tađı⁶⁷
at Muhammed ěrür Īmām Nađı
215 hem Īmām ‘ Askeri bular hem-ser⁶⁸
muğa Kāsım Īmām cān u ciğer
[11b]
216 ibn-i Kāsım durur⁶⁹ Īmām Eftāđ
bu imām oğlı tōrt imām-ı rubah⁷⁰
217 hemme evlād-ı Mušťafā’ durlar
barça insānđa reh-nümādurlar
218 pādišťāhā meded ěrür sēndin
sōzl^emeklik⁷¹ nē had ěrür m^ēndin
219 Mušťafā ĥürmetidin ey bārā
barça⁷² müšťkil iřimđa bir yara
220 hemme müšťkillerimni āsān ět
‘ ıřđ feyz-i fütūđ iĥsān ět⁷³
221 bolmasam ‘ ıřđıñe eğer lāyık
řıdđ kılđıl ‘ atā bolay řādık
11b/07 Ĥazret-i imāmlar
Māverāünnehr’idin Ĥazret-i Yūsuf
Ĥadır Ĥān (08) Ĥāzi’ni Kāřkar-zemīnđa
ēlçi ibergenleri, Ĥazret-i Yūsuf (09)
Ĥadır Ĥān Ĥāzi, Kāřkar’đa k^ēlip ēlçi
kirgüzgeni, Kāřkar (10) ĥalk Ĥazret-i
imāmlarınđ cemāllarınđ kōrmekke ārzū
kılđanı⁷⁴
222 dēdi mundađ⁷⁵ muşannif-i defter
řāhlardın bērip bu nev[‘] ĥaber
[12a]
223 tōrt imām ěrdiler Medāyin ara
ĥāzır ěrdi tamāmī-i⁷⁶ ümerā
- 224 oturup taĥt üze⁷⁷ řāhāne
özge řehler mu pādišťāhāne
225 maşlahat kıldılar bu tōrt imām
bu maĥalda za[‘] if ěmiř Īslām
226 dīn üçün ceng <ü> kārzār ětsek
küfr ehlini ĥār-zār ětsek
227 Kerbelā cenglerini ěylep yād
bu tekellümni ěylegeç bünyād
228 Ĥazret-i Yūsuf Ĥāzi Ĥadır Ĥān
pehlüvān-ı yegāne-i devrān
229 kıl[‘]ban buse-i ‘ ubūdiyyet
dēdi ey pādřāh-ı ĥōř-niyyet
230 Kāřkar dēp diyār bar ěrmiř
hemme ĥalk<ı> anıđ küffār ěrmiř
231 Müslümānlarđa piřvādurlar
pādišťāhā⁷⁸ cihān fenādurlar
232 ĥazretiñiñ damānıda⁷⁹ nuşret
tapmayın tapmas imdidin kuvvet
233 bolsa ruşsat fađırđa atlınsam
azđına⁸⁰ ělni bu yolđa bařkarsam⁸¹
[12b]
234 ĥađ ta[‘]ālā ‘ ināyet ětse eđer
ěylegüm küfr ilini zīr <ü> zeber
235 bu tekellümni anlağaç ol řāh
dēdiler ey sipāh bol āđāh
236 her kişi bizge yār <u> yāverdür
‘ āli himmet uluğ dilāverdür
237 kıldı bu ěr ‘ aceb ‘ ađım sefer
cem[‘] ětip b^ērsün⁸² muđa köp leřker
238 her mübā<r>iz ki anla<đa>ç⁸³ bu
nidā

⁶⁷ B63a/02 bir oğul b^ērdi bularđa tağı

⁶⁸ B63a/04 hem Īmām ‘ Askeri bularđa ser

⁶⁹ B63a/06 ěrür

⁷⁰ B63a/07 zebĥ

⁷¹ B63a/11 sōz demeklik

⁷² B63a/13 uşbu

⁷³ B63b/01-02 barça müšťkillerimni āsān ět/ zerre-i ‘ ıřđ mana iĥsān ět

⁷⁴ B63b/03 Ĥazret-i imāmlar Māverāünnehr’ (04) din Ĥazret-i Yūsuf Ĥadır Ĥān (05) Ĥāzi’ni Kāřkar zemīnđa ēlçi (06) ibergenleriniñ beyānı

⁷⁵ B63b/07 mundağ

⁷⁶ B63b/10 cümle-i

⁷⁷ B63b/11 üzre

⁷⁸ B64b/01 pādišťāh-ı

⁷⁹ B64b/02 zamānıda

⁸⁰ B64b/05 azđan

⁸¹ B64b/05 başkaysam

⁸² B64b/13 bēsek

⁸³ B65a/01 anlağaç

- dédiler cânımız yoluñda fedâ
 239 cem' olup kırk miñ dilâverler
 Kâşkar cânibiğa⁸⁴ kıldı sefer
 240 kať' étip bir n'çe menâziller
 tay k'lıp menzil <ü> mürâhiller
 241 k'ldiler Kâşkar diyârığa
 tüstiler kal' anıñ kenârığa
 242 tikeben hayme-i serâperde
 maşlahat kıldılar uşol yerde
 243 Hâzret-i Yûsuf Ğâzî Kâdır Hân
 kıldılar Kâşkar'ğa nâme revân
 244 nâmeniñ avvalı be-nâm-ı hudâ
 âferinende-i zemîn <ü> semâ
 [13a]
 245 ba' de na' t-ı resûl-ı ' âlî câh
 server-i enbiyâ habîba'llâh
 246 tört yârığa ba' de-zîn elķâb
 her biri âfitâb-ı ' âlem tâb
 247 tört imâm kıldılar ki çün fermân⁸⁵
 Kâşkar halk<ı> etsün imân
 248 sên bu işka barıp⁸⁶ dalâlet kıl
 bolmasa ceng-i bî-nihâyet kıl
 249 Kâşkar halk⁸⁷ bolğa-sên âgâh
 ayıtğıl *lâ ilâhe illallâh*
 250 Muştafâ'nı peygamber-i haķ bil
 tört yârını yâr-ı ber-haķ bil
 251 kılsañ andağ hudâ rızâ bolğay
 râzî mecmû' -ı enbiyâ bolğay
 252 bola miz siz mü barça şâd-ı baħîl
 bolmağay sizler âhîretde hacîl
 253 kılmasañlar bu sözlerimni qabûl
 bil özünge özün zalûm <u> cehûl
 254 ceng k'lıp kanlarıñ akızğay-m'c'n
- say taşı d'ek başıñnı⁸⁸ tizğay-m'c'n
 255 mülkünizlerni⁸⁹ èyleben vîrân
 barçañızlarnı kılğa-mèn hayrân
 [13b]
 256 uşbu maźmûnda yazdur^{up} hâme
 birge b'rdi tamâm étip nâme
 257 nâmeni aldı koftı⁹⁰ boldı revân
 kal' ağa kirdi hurrem <ü> handân
 258 cemi' kâfirler olturup erdi
 nâmeni k'ltürüp oqup b'rdi
 259 nâmeni eşitip bolup dil-gîr⁹¹
 maşlahat kıldılar⁹² bular bir bir
 260 boldı bu işğa barçası hayrân⁹³
 ' âķıbet d'edi ételik⁹⁴ imân
 261 bolsa lîkin peygamber evlâdı
 küfrdin kılsa bizni âzâdî
 262 biz olarnıñ cemâlinı körsek
 d'ld'liniñ izidin öyr'leseñ
 263 biz aña èylesek fedâ cânlar
 oķusaķ⁹⁵ dergâhıda imânlar
 264 boldı hõş-vaķt kâşid-ı islâm
 şeh cenâbığa kuş-d'ek etti hîrâm
 265 aldı çün şeh cenâbığa özini
 kıldı şeh tûti d'ek edâ sözini
 266 Hâzret-i Yûsuf Ğâzî Kâdır Hân
 munı añlap bolup besî handân
 [14a]
 267 rehber-i mü 'min server-i ĝâzî
 kıldı mundağ tekellüm âğâzî
 268 Kâşkar halk⁹⁶ d'ep turup bu reng

⁸⁴ B65a/04 tarafıge⁸⁵ B65b/06 kıldılar tört imâm bu fermân⁸⁶ B65b/08 b'erip⁸⁷ B65b/10 halkı⁸⁸ B66a/08 say taşı d'ek başıñ⁸⁹ B66a/09 yurtuñızlarnı⁹⁰ B66b/01 koftı⁹¹ B66b/05 eşitip nâmeni bolup dil-gîr⁹² B66b/06 èyledi⁹³ B66b/07 boldı bu işde hemmesi hayrân⁹⁴ B66b/08 ételi⁹⁵ B67a/02 étiben⁹⁶ B67a/11 halkı

- hüb emes bizge èylemeklik ceng
269 iberey şāhlarğa bir nāme
aňlasunlar bu nev^c hengāme
270 dēdi münşini hāzır èt munda
nāme yazsun bu nev^c mazmūnda
- 14a/05 Hāzret-i Yūsuf Kādir Hān Ğāzī,
Kāşkar halkınıñ ‘arzını (06) imāmlarğa
nāme bitip ibergeç yüz kırk miñ kişi bile
k^èlip (07) Andicān tağığa tüşgenleriniñ
beyānı nāme içideki**
- 271 ey nübüvvet sipihriñiñ şāhı⁹⁷
ey velāyet serīriñiñ māhı⁹⁸
272 nazarıñ tüşse deşt olup gülşen⁹⁹
şıfatıñdur kuyaş k^èbi rüşen
273 emr kıldıñ bu yan kadem ç^èktim
n^èççe kün miñnet-i ‘ilm¹⁰⁰ ç^èktim
274 lillāhilhamd¹⁰¹ bolmağay zāyī^c
dīn bolur bu diyār ara şāyi^c
- [14b]
- 275 münşī çün nāme<ni> tamām ètti
aldı kāşid k^opup hūrām ètti
276 rüz <u> şeb yolda pūyeler urdı
özini¹⁰² şāhlarğa y^ètkürdi
277 iş olarğa èdi şikār ètmek
vaşşiler bağrını figār ètmek
278 nāme k^èltürdi kāşid-ı Ğāzī
dēme kāşid mişāl-i şebbāzī
279 nāmeni b^èrdi kıldı şehğa selām
aldılar hañnı kollarığa imām
280 boldı mazmūnıdın oqup āğāh
bu şıfat emr kıldılar ol şāh
281 Kāşkar halkı¹⁰³ dīngā zār èrmiş
lik bizlerğa¹⁰⁴ intizār èrmiş
- 282 biz barur miz ki ez-berāy-ı gūzāt
biz<ge> mīrās rezm gāhī gūzāt
283 kim ki ol cengni¹⁰⁵ ihtiyār ètgey
hağ üçün cānını nişār ètgey
284 her kişi bu sözümnı kılsa qabūl
ağa kılğay meded hūdā vū resūl
285 aňlağaç her k^èmerse uşbu maqāl
dēdi ey pādīşāh-ı ferruḥ-fāl
- [15a]
- 286 bolsa miñ cān saña fedā bolğay
her nè emr èyleseñ revā bolğay
287 sağıñp¹⁰⁶ barça hağ tabārekke
yördiler ravza-i mübārekke
288 ravzānı kıldılar ziyāretler
barça èl taftılar beşāretler
289 Kāşkar feth¹⁰⁷ bolğu-dék bu maḥal
içedür barça anda şurb-ı ecel
290 ravzānı¹⁰⁸ n^èççe katla aylandı
tavaf ètip barça arkağa yandı
291 turfe hōş-hāl olup bu tört imām
yördiler Kāşkar be-zevk-ı tamām
292 n^èççe kün yol yörüp tamām sipāh
Andicān tağığa k^èlip nāğāh
293 bārgāhlarnı anda t^èktiler
hemme leşker bu y^èrge tüştiler
294 bardılar ser-i hisāb leşkerge
bir noḥūd saldı on¹⁰⁹ dilāverğa
295 baqtılar tartıp k^èltürüp mīzān
ç^èktı bir¹¹⁰ çerig qaldılar hayrān
296 yüz kırk miñ kişi èken sanı
her birisi tehimten-i sānī

⁹⁷ B67a/05 māhı

⁹⁸ B67a/06 ey hilāfet-nişin şehinşāhı

⁹⁹ B67b/07 bolsun başğan yeriñ gül <ü> gülşen

¹⁰⁰ B67b/10 miñnet <ü> elem

¹⁰¹ B67b/11 şükride ki

¹⁰² B68a/04 özini çün

¹⁰³ B68a/12 halkı

¹⁰⁴ B68a/13 bizlerge

¹⁰⁵ B68b/03 kimdurur cengge

¹⁰⁶ B68b/11 sığınıp

¹⁰⁷ B69a/03 halkı

¹⁰⁸ B69a/05 ravzadın

¹⁰⁹ B69b/01 her

¹¹⁰ B69b/03 çıktılar

- [15b]
- 297 dēdi ŧeh munça ēl k'ēlipdūrler
bizni dēp munça emgelipdūrler
- 298 ba' zī¹¹¹ ōz meyli birle k'ēlgendūr
ba' zī k'orğunçı birle k'ēlgendūr
- 299 kim ki kōñlide yanmağ olsa heves
anı emgeltm'k bizge¹¹² hūb ēmes
- 300 yangusı bar kiŧi bu kün yansun
barğusı bar hālāyık aτlansun
- 301 her kiŧi aŋlağaç bu nev' sūrūŧ
cem' boldı k'lıp fiğān hūrūŧ
- 302 taŧladı y'erge yığlaban ōzini
sūr'tben ŧeh ayağığa kōzini
- 303 dēdi ey pādīŧāh-ı büzürg-vār
cānımız aldınızda bolsa¹¹³ niŧār
- 304 lāzım olsa ' adūga atmağ taŧ
taŧnıñ ornıda atga-sēn bu baŧ
- 305 tā t'rikdūr miz bille yörgey-miz
ārzūmız aldınızda ölgeymiz
- 306 hāzretiñ pādīŧāh <vü> biz bende
kanda¹¹⁴ ŧeh bolsa k'ul k'erek anda
- 307 cān b'ērūr miz velik yanmas miz
barmayın ārzūmızga k'anmas miz
- [16a]
- 308 cem' bolsağ eger kıyāmetge
babañız olturur ŧefā' atge
- 309 anda ŧermende bolğuçā hem miz
bar<i>ban aldınızda cān b'ere miz
- 310 yığlaban zār zār urğaç āh
boldı ma' lūm i' tiğād-ı sipāh
- 311 ŧāh leŧkerdin aŋlağaç bu hūrūŧ¹¹⁵
sīnelerge muħabbet urdı cūŧ
- 312 baŧlarını y'alağ k'lıp ol ŧeh¹¹⁶
yüzni ēylep be-cānib-i kible
- 313 k'ol kōte<r>di du' āga tōrt imām
yığlap āmīn dēr ērdiler be-tamām
- 314 dēgeç *allāhu ekber* ol ŧāhī
kōrdiler barça ' arŧ ile māhı
- 315 boldılar evliyā zeber-destī
hemme¹¹⁷ yād-ı hūdā bile mestī
- 16a/09 du' ānıñ [.....]
- 316 ey ēgizlerni kılğuçı festī¹¹⁸
barnı yoğ yoğnı kılğuçı hestī
- 317 zikriñe cārī kıl zebānımnı
ŧükriñe kārī kıl lisānımnı
- [16b]
- 318 salma kōñlümge ğayr-ı yādını
b'ēr bu ' āciz kuluñ murādını
- 319 kōñlüme ' ilm-i ' ışğ toŧkargıl
b'ēr ' amel rāst yolga baŧkargıl
- 320 cān b'ērūr çağda dūŧmenim ŧeytān
ēylese kaŧd-ı ğāret-i imān
- 321 ōz fenāhıñda sağlağıl andın
asrağıl bu ğüherni ŧeytāndın
- 322 ğūrda koysa hāzīn tenimni bu hāl
kılsa mēndin ēki ferīŧte sūāl
- 323 dēse *men rabbike* ol zamān bārī
rabbiyallāh til'mğa kıl cārī
- 324 haŧrda b'ergil oñ k'olumğa bitik
kıl terāzūda yaz'kumnu yitik¹¹⁹
- 325 raħm ētip yā raħim u yā raħmān
b'ēr bu ' āŧiğā¹²⁰ cennet içre mekān
- 326 m'ni ' āŧıqlarıñga hem-dest ēt
dāyimā yād-ı ' ışğıñā¹²¹ mest ēt

¹¹¹ B69b/08 ba' zī ēl

¹¹² B69b/11 ança ... ērmes

¹¹³ B70a/06 bolsu

¹¹⁴ B70a/11 kayda

¹¹⁵ B70b/08 sūrūŧ

¹¹⁶ B70a/10 tōrt ŧāh

¹¹⁷ B71a/04 barça

¹¹⁸ B71a/05 pestī

¹¹⁹ B71b/09 yenik

¹²⁰ B71b/10 niyāzıga

- 327 mağfîret kıl günâh'm ey ğaffâr
kıl bu kılğa müşerref-i didâr¹²²
- 328 rişte-i tevfiķ b'êr niyâzığa
kıl kerem uşbu şerm-sâzığa
- 17a/01 Hâzret-i imâmlar yüz kırk miñ evliyâ birlen leşkerkeşlik kılıp (02) Kâşkar şehrini kuruşap tüşgenleri, Kâşkar halk pîş-bâz (03) ç'kıp yana kırk miñ evliyânıñ qadem-i hümâyünları berekâtıdın (04) İslâm'ğa müşerref bolğanları, Hâzret-i Yūsuf Qādir Hān Gāzī pādşāh bolğanları¹²³**
- 329 dēdiler rāvī bu rivāyetni
mundağ el-kışşa bu hikāyetni
- 330 Hâzret-i Yūsuf Gāzī Qādir Hān
ol küni şehğa nāme kıldı revān¹²⁴
- 331 tā ki bu vaķt intizār ērdi
şāhlar maķdemığa zār ērdi
- 332 bir cevānibdin oldı gerd pedīd
gerd ara tūğ <u> 'alem ērdi sefīd
- 333 yüz miñ ērniñ nişānesi ērdi
nūr-kānī pişānesi¹²⁵ ērdi
- 334 şeh-süvārī ç'kıp yētip k'ēldi
barça 'ālemnı t'tretip k'ēldi
- 335 bād-pāy-ı 'ırāķlarını minip
hemme şāhāne cām<e>lerni k'ēyip
- [17b]
- 336 başlarığa k'oyup muraşsa' tāc
küfr ēlige cihānnı ēylep dāc
- 337 hem muraşsa' çerāyneler¹²⁶ bağlap
yalğuzın feth kılığalı çağlap
- 338 şir dek körküzüp şecā' atlar
- zemmm kılıp özlerige āyetler
- 339 oķup¹²⁷ ebyāt aytışp ma' nī
nāme bu şehsüvārığa ya' nī
- 340 Hâzret-i Sultān-ı Şāh Kāsım Uş
yer <ü> kökge salıp sadāy vü ħurūş
- 341 Hâzret-i Yūsuf Gāzī Qādir Hān
aldığa pîş-bāz boldı revān
- 342 hem kenāre alıp körüştiler
hāl <u> aĥvālların soruştilar
- 343 dēdi¹²⁸ ey şāh-zāde-i İslām
yördiñiz kaydın qanda qaldı
imām¹²⁹
- 344 dēdiler şāh-zāde-i bā-ĥoşī
Hâzret-i Şāh Kāsım-ı Uşī
- 345 Andicān tağ üzre k'ēldiler
m'ēni andın b'urun iberdiler
- 346 emri kıldılar¹³⁰ ilgeri barğıl
Yūsuf-ı Gāzī'ğa ĥabar b'ērgil
- [18a]
- 347 ańlaban¹³¹ bu ĥabarnı şād oldı
dēdi müşkil işim güşād oldı
- 348 teklif ēylep bu mihmānlarını
mesken ētti aña mekānlarını
- 349 müslümānlar söyündi yek-bāre
çaldılar şād-yāne naķķāre
- 350 barça ērdi imām üçün şeydā
yana bir gerd boldı çün feydā¹³²
- 351 y'êr <ü> kök titreben ĥirāsıdın
tūğ b'ēlgürdi tūğ arasıdın
- 352 yana hem tōrt aķ 'alem kōrdi
tōrt miñ ērniñ nişānesi ērdi
- 353 boldılar barça ēl ĥabardārī

¹²¹ B71b/13 pākiçe

¹²² B72a/02 mēni kılığıl müşerref-i didār

¹²³ B72a/03 Hâzret-i imâmlar Andicān (04) tağdın leşker-keşlik kılıp (05) Kâşkar zeminge kēlgenleri, Kâşkar (06) ĥalkı bī-ceng ve bī-cedel müslümān bolğanını aytur

¹²⁴ B72a/10 ol küni kıldı şehğa nāme revān

¹²⁵ B72b/02 fişānesi

¹²⁶ B72b/09 çerāyneī

¹²⁷ B72b/13 oķıp

¹²⁸ B73a/07 dīde-i

¹²⁹ B73a/08 ēdiñiz kayda kayda qaldı imām

¹³⁰ B73a/13 buyrudılar ki

¹³¹ B73b/02 ańlağaç

¹³² B73b/09 peydā

- kim eğin dēp sipāh serdārı [19a]
- 354 Şāh Manşūr Ḥāzret-i Uşī 369 yana toqkuz ‘alem ‘ayān oldı
Ḥāzret-i¹³³ Ḥ‘āce Aḥmed-i Uşī miñ kişige biri nişān oldı¹³⁸
- 355 yana Ḥ‘āce Sa‘id, Ḥ‘āce ‘Aziz 370 hem zer <ü> bābet¹³⁹ cāmelerni
Uşīler yetti bād yañlıg tiz k‘yip
- 356 hemme tofçaq¹³⁴ ‘ırāq süvār zeyn ü zer argumak ‘ırāq m‘nīp
hūşıdın k‘tti körgeç oq küffār 371 oq ya vü kılıç ‘amūd-ı yeser¹⁴⁰
- 357 k‘yinipdür şalāḥ-ı şāhāne mılıtık u nayze berk‘tip ḥançer¹⁴¹
gāh şāhāne geh sipāhāne 372 şeridin her biri¹⁴² şecā‘ atlik
[18b] be-heme fehlüvān heybetlik
- 358 kıl<ı>ban tīglar ḥamāyil-vār 373 kök temür birle qurşanıp¹⁴³ cismi
merd <ü> merdānelik k‘lıp izhār ya‘ nī bu şāh-zādeler ismi
- 359 cilveler b‘rdürüp ‘alemlerige 374 Ḥāzret-i Sultān Senceri Kāsān
la‘l <ü> zer saçturup qademlerige Ḥāzret-i Sultān Ḥayder-i Kāsān
- 360 pīş-bāz aldıga körüşti barıp 375 Ḥāzret-i Sultān Ḥ‘āce İsmā‘il
sordılar k‘ldiniz ne ḥālla barıp¹³⁵ 376 Ḥāzret-i Sultān Ḥ‘āce İsmā‘il
şükrillāh dēben bular be-tamām 377 ‘ālī-himmet dilir Ḥ‘āce Ḥasan
şāhlardıñ dēdi du‘ā-yı selām her işiğa ulus k‘lıp aḥsen
- 362 tikiben tüştiler bular ḥayme¹³⁶ 378 Ḥāzret-i Ḥ‘āce-i Süleymān‘nı
boldı küfr ehli köp serāsime be-heme¹⁴⁴ pehlüvān-ı Kāsānī
- 363 ravzanıñ lāçini k‘lıp pervāz 379 gehi hūşyār edi bular gehi mest
zāg-ı şeb nevh eyledi āgāz himmetidin¹⁴⁵ toquz felek edi fest¹⁴⁶
- 364 boldı hūrşid muḥit içre nihān [19b]
- 365 ḳalgaç oq zulmet içre Sikender 380 Ḥāzret-i Yūsuf Ğāzi Kādır Ḥān
boldı çün şubḥ Hızr sī rehber yördi aldıga ḥurrem u ḥandān
- 366 rüşen etmek için cihān<n>ı quyaş 381 köp nevāziş k‘lıp biri birige
cānib-i şarḳdın ç‘kardı baş 382 Kāşkar ḥalk ḳaldılar ḥayrān
367 mihr çıktı cihānnı yorutdı¹³⁷
leşker-i Hindī öz yolın tuttu
- 368 vaqt el-kıssa çaşt-gāh erdi
Andicān sarıdın yana gerdi

¹³³ B74a/04 birleri¹³⁴ B74a/07 bu hem tofiçak¹³⁵ B74b/02 ne ḥāl harip¹³⁶ B74b/05 tiki bir taraf bular ḥayme¹³⁷ B75a/01 yarutti¹³⁸ B75a/06 erdi¹³⁹ B75a/07 yana zer-beft¹⁴⁰ B75a/09 girān¹⁴¹ B75a/10 bürrān¹⁴² B75a/11 her biri şiridin¹⁴³ B75a/13 körsetip¹⁴⁴ B75b/10 yéttiler¹⁴⁵ B75b/12 heybetidin¹⁴⁶ B75b/12 pest¹⁴⁷ B76a/02 yétkürip ḥayme tüştiler yeriğe

- 383 közlerige qaraŋgu boldı cihān
 ıyş <u> işrege meyyile¹⁴⁸ boldı
 oturup kün cihān q̄ra boldı
- 384 çeşm-i zulmetde mihr bolğaç küm
 aldı ʿālemni¹⁴⁹ leşker-i encüm
- 385 şubh aŋlap y^aqasını yırtıp
 sarġarıp q̄rarıp yüzün çertip
- 386 bu ʿalāmātlar¹⁵⁰ q̄yayağa habar
 kılğaç oq qaçtı leşker-i ahter
- 387 ç'ıktı kün k'etti hayl-ı zulmānī
 kıldı ʿālem yüzini nūrānī
- 388 çaştġāhī bolup ēdi barı
 yana bir gerd boldı izhārī
- 389 kıldı leşker olarġa nazzāre
 ʿalem ērdi on ēkki pergāre
- 390 her ʿalem ēkki miñ kişige nişān
 titr^eben heybet<i>din ēkki cihān
- [20a]
- 391 arġumaqı ʿırāq esbleri¹⁵¹
 tükem^s qaŋça dese vaşfları
- 392 kök temürdin k'ēyip tamām libās
 salıban müdde^c ilerġa¹⁵² hirās
- 393 herbeler üstüvār etip özige
 kılsa ta^c rīfī sıġmaġay sözige
- 394 hażret-i sultān bü'l-maẓfurdur¹⁵³
 yana sultān ebū'l-muẓafferdür¹⁵⁴
- 395 Hażret-i¹⁵⁵ Sultān Qāsım Hārezmī
 Hażret-i Sultān¹⁵⁶ A^c zam Hārezmī
- 396 Hoce-i Kūçek<ü> Hoce-i Şehbāz¹⁵⁷
 her biri şāhlarġadur demisāz¹⁵⁸
- 397 be-heme pehlüvān-ı Hārezmī
 rezmidür bu dilirler bezmi
- 398 Hażret-i Yūsuf Ğāzī Qādır Hān
 yördi¹⁵⁹ aldıġa hürrem <ü> handān
- 399
- B77a/06 sordılar harduq kılıban ikrām
- B77a/07 bir tarafge tüşürdiler be-tamām
- 400 köp nevāzış k'lıp biri birige
 tiktürüp hayme tüştiler y^erige
- 401 Kāşkar halkı qaldılar hayrān
 közlerige qaraŋgu boldı cihān
- 402 istirāhat kılurġa el yattı
 uyqudın koftı¹⁶⁰ ērse taŋ attı
- [20b]
- 403 qarar ērdi sipāhi her sarı
 boldı gerdī yana nümüdārī¹⁶¹
- 404 serveri Hażret-i Celāletdīn
 Hażret-i¹⁶² Sultān Şeyh Sa^c deddīn
- 405 ba^c d <e>z ān¹⁶³ Hażret-i Ziyāü'ddīn
 merd-i ʿalī gehī ʿAlāü'ddīn
- 406 dürr-i nāyāb H^vāce Şemseddīn
 H^vāce Sultān Hasan Ziyāü'ddīn
- 407 H^vāce Maħmūd Muħammedi Tāhir
 H^vāce Yahyā H^vāce ʿÖmer H^vāce
- Naşr
- 408 H^vāce Mansūr H^vāce ʿAbd-ı kerīm
 H^vāce ʿAbdulġafūr ʿAbd-ı raħīm
- 409 be-heme pehlüvān-ı Bağdādī
 k'ēldi çalıp neķāre-i şādī
- 410 oŋ <u> sol çafışıp mübārizler
 k'ēyiben cāme-hā-yı kırmızlar
- 411 y^ér <ü> kök titrep at şadāsıdın

¹⁴⁸ B76a/03 mübtelā

¹⁴⁹ B76a/06 özini

¹⁵⁰ B76a/09 ʿalāmātını

¹⁵¹ B76b/05 aşfları

¹⁵² B76b/08 müdde^c iġa bīm

¹⁵³ B76b/11 server-i sultān ebū'l-muẓafferdür

¹⁵⁴ B76b/12 yana sultān ebū'l-ġazanferdür

¹⁵⁵ B76b/13 birleri

¹⁵⁶ B76b/14 ba^c de-zīn

¹⁵⁷ B76b/15 H^vāce Kūçek şāhġa hem-rāz

¹⁵⁸ B77a/01 Şāh Hārezm H^vāce-i Şehbāz

¹⁵⁹ B77a/05 bardı

¹⁶⁰ B77a/11 koftı

¹⁶¹ B77a/13 yana gerd boldı izhārī

¹⁶² B77a/15 birleri

¹⁶³ B77b/01 şir-i ner

- nev-civân merdler hirâsıdın
412 begleriniñ başıda zerrîn tâc¹⁶⁴
püye birleñ şimâldin eylep bâc¹⁶⁵
413 kördiler anı Yūsuf-ı Ğāzī
yördiler aldığa bu şeh-bāzī¹⁶⁶
[21a]
414 kıldılar ta^c zīm Ğāzī Kādır Hān
sordılar aḥvāl ḥāzret-i sultān
415 dēdi k^ayısı¹⁶⁷ tarafge biz tüşe-miz
bizge öz cāyımız<nı> körsetiñiz
416
B78a/08 tikiben bir taraf serā-perde
B78a/09 kıldı leşker maḳām ol yērde
417 tiktürüp tüştiler bular ḥayme¹⁶⁸
küfr eli boldı köp serāsime¹⁶⁹
418 maşlahat kıldı etmey<in> imān
kutqaralmas-miz munça eldin cān
419
B78a/14 kılgū dek barçamızın bī-çāre
B78b/01 imān aytmāqdın özge yok çāre
420 yā k^élip bolmadı veyā boldı
ammā leşkerğa Kāşkar toldı
421 nīze nīzege yapuşur¹⁷⁰ erdi
tiğ tiğlarğa çakışur erdi
422 nāgehān ḳamçı ḳoldın y^érge tüşer
fehlüvānğa ve yā egerge tüşer
423 küfr ehliğa uşbu erdi cedel
boldı kündüz yana k^éçege bedel
424 kün ç^lkip vaqt-ı çāştgā<h> erdi
el közige köründi bir gerdi
425 gerd ara boldı tūğ <u> ^c alem izhār
- 426 pād-pāy-ı ^c irāqların mⁿip
hemme şāhāne cāmelerni k^éyip
[21b]
427 başlarığa ḳ^oyup muraşsa^c tâc
küfr ilige cihānnı eylep dāc
428 her biri himmet¹⁷¹ içre meşel-i esed
müdde^c ile körüp yer erdi ḥased
429 b^érkⁱtip reng-be-reng celāciller
tūğların ḳ^lıp ḥamāyiller
430 şūḥ şehzāde-hāy şeh-bāzī
ḳ^lışıp şeh ḳaşıda cān-bāzī
431 ^c arızı ay ḳāmeti şimşād
k^éyip ḡarḳ āhenin fulād
432 körsetip bāz bigleri her reng
k^éyiben cāme-hā-yı rengāreng
433 ḳo<yu>ban başğa tâc-ı şāhāne
b^élge bağlap <ke>mend-i gāyāne
434 b^érkⁱtip cübbe rāst ḥançerler
alıban ḳolğa mısr<i> şemşirler
435 yette miñ şāh-zāde oñ ḳolda
kırk miñ mīr-zāde sol ḳolda
436 kırk mülāhī mūntehī her dem
ism-i a^c zam oḳup ḳılır erdi ḥam
437 Ḥāzret-i Yūsuf Ğāzī Kādır Hān
kördiler k^éldi pādşāh-ı cihān
[22a]
438 ḳatıḡ ün birle dēdiler ol şāh
Kāşkar ḥalḳı bolğa-s^én āḡāh
439 y^étti şāhın şehi cihāngirler
yörgil aldığa barça kāfirler
440 hem emān tapḡıl etiben imān
dēdi şehler ḳaşığa boldı revān
441 vaḳtī ol şāhlarğa y^étti yaḳın
taşladı yıḡlap özini atdın

¹⁶⁴ B77b/15 bād püye birle bâc alıp¹⁶⁵ B78a/01 bād hem belki gerdide ḳalıp¹⁶⁶ B78a/03 yördi aldığa meşel-i şeh-bāzī¹⁶⁷ B78a/06 dēdiler nē...¹⁶⁸ B78a/10 tikkenini körüp bular ḥayme¹⁶⁹ B78a/11 boldı küfr köp serāsime¹⁷⁰ B78b/04 çakılır¹⁷¹ B78b/15 heybet

- 442 Һазрет¹⁷² Һәһларға қıldı selām
Һәһ аһвәл sordı tört imām
- 443 Һүкrlillāh dēdi esen turdum
her nēçükdür cemālları¹⁷³ kördüm
- 444 özini қıldı Һәһга¹⁷⁴ pervāne
қıldı Һәһ iltifāt-ı Һәһәne
- 445 Kāşkar Һәһқı kēldiler ol çağ
bērk¹⁷⁵tipdür boyunlarığa şadağ
- 446 pīş-kec¹⁷⁵ler bilā-nihāye alıp
қıldı ta^c zīm Һәһларға kēlip
- 447 bērmediler selāmlarığa cevāb
sordılar Yūsuf Ğāzī'ğa қарalap
- 448 uşbu ēl Müslümān mu kāfir mü
dīn diyāri ara misāfir mü
- [22b]
- 449 dēdiler Yūsuf Ğāzī Қадır Һән
kēltürür kēlip durur imān
- 450 dēdi öz meyli birle kēlmiş mü
yā ki қорқunçı birle kēlmiş mü
- 451 sordı ēldin ayā nēçük sizler
mundağ ērdük deştiler bizler
- 452 nesl-i evlād ister ērdük biz
imdi imān nēçük ki etmes-miz
- 453 uşbu sözni imām eşittiler
aṭlarıdın tamām tüştiler
- 454 ^carż қılғаç bu Һәһқға imān
şıdқ-ı dil birle boldı müslümān
- 455
- B80a/07 қол köterdi du^c āğa tört imām
Һәһқ āmīn dēr ērdiler be-tamām
- 456 küfrdin қалмаdı көңүлde eşer
öz vücūdıdın barça taftı Һәһar
- 457 Һәһlar қıldılar mübārek-bād
- 458 Kāşkar Һәһқı boldı Һurrem şād
қал^c āğa teklif etti ol fırsat
- 459 barça öz meyliçe қılıp ^cişret
Yūsuf-ı Ğāzī pādīşāh boldı
- 460 Kāşkar Һәһқı kēldilar Һizmet
қoydı cānığa yüz tümen minnet
- [23a]
- 461 turdılar Kāşkar'da nēççe maḥal
Һәһlar maқdemiğa şād bu ēl
- 462 sākıyā kēl көңlini ābād et
feyz cāmı bile mēni şād et
- 463 bülbül-i mest olup қılıp fervāz
ēyleyin özge dāstān āğāz
- 23a/04 Һәһret-i Imāmlar Kāşkar'dın
Yārkend kēlgenleri, Yārkend Һәһқ pīş-
(05) bāz istiқbāllarığa ç'қıp dīn-i
İslām'ğa müşerref bolғанları¹⁷⁶**
- 464 Һüş-mend bol bu қışşadın āğāh¹⁷⁷
Kāşkar içre Һәһlar nāğāh
- 465 müddetī tuttılar maқām anda
gerdler birle tört imām anda¹⁷⁸
- 466 Һәһret-i Yūsuf-ı Ğāzī Қадır Һән
boldılar bu diyārga sulṭān
- 467 қıldılar көp аңa naşihatlar
yana hem bu şıfat vaşıyyetler
- 468 ^cadl birle cihānnı қıl ābād
hem yetim bīvelerni қılıл şād
- 469 mu^c teber tut şerī^c atı ğarrā
şer^c tıgını ēylegil bürrā
- [23b]
- 470 nüş қılsaқ ecel şarābını biz

¹⁷² B79b/06 ol-zamān

¹⁷³ B79b/07 cemālınız

¹⁷⁴ B79b/08 қıldı Һәһларға özini

¹⁷⁵ B79b/10 pīş-keşler

¹⁷⁶ B80b/01 Һәһret-i imāmlar Kāşkar zemīndin (02) Yārkend tarafige ^cazm etkenleri (03) Yārkend Һәһқı aldığa ç'қıp müslümān (04) bolғанı. Һәһret-i Imām Şākır (05) kavm-ı ribāt'da şehādet (06) tapғанlarını beyān қılır

¹⁷⁷ B80b/07 Һüşmendā bu sözdin ol āğāh

¹⁷⁸ B80b/08 ērdiler билle tört imām anda

- cismimiz tozda qalmasun hergiz
- 471 k'liniz y'êr su vaqf şem' -i kızan
ëyleñiz şem' imizni ävîzân
- 472 şeyh koygıl du' äda yâd êtsün
rûh ervâhımızni şâd êtsün
- 473 yana ëylep vaşıyyetî çendân
Yârkend tarafige boldı revân
- 474 müddetî râhlar tay êttiler
'âkıbet Yârkend'ge y'êttiler
- 475 bu diyâr içre n'êççe yüz merdı
yerni¹⁷⁹ külep maqâm êtip êrdi
- 476 tuhf-e-i pîşkecler bilen be-tamâm
ç'k'ban şâhlarğa kıldı selâm
- 477 çün aña 'arz kıldı imânî
şıdık ile boldılar müselmânî
- 478 şeh du' â kıldılar ki uşbu vağan
bolsa¹⁸⁰ döp pây-taht mülk-i Hōten
- 479 ël bile hayr-bâd êtip andın
yördiler şeh¹⁸¹ be-cânib-i Mâçîn
- 480 uçradı şehğa n'êççe pâre kişi¹⁸²
ba' ze erkeç êdi ve ba' ze tişi
- [24a]
- 481 oқudı¹⁸³ ba' zesi anıñ imân
ba' zesi kaçtı anda qaldı gümân
- 482 bu meşel kemâdâ gümân qaldı
ç'kmadı fevci be-tamâm qaldı
- 24a/03 Hâzret İmâm Muḥammedî Şâkir pādşâh hemme leşker ve selâmınñ pîş-rüyları (04) êrdiler. Hōten yolıda Çoқtı Reşid, Nükte Reşid k'aravulları birle ceng (05) k'lıp deriçe-i şehâdet tapğanlarınñ beyanı**
- 483 ol¹⁸⁴ imâmı Muḥammed-i Şâkir
- server-i şehid êrdiler bu dilir
- 484 turfe merdâne şeh-süvâr êrdi
gerdler¹⁸⁵ içre nâm-dâr êrdi
- 485 qadları serv êrdi yüzleri mâh
körse tâ ki¹⁸⁶ ulus ç'êker êdi âh
- 486 yüz miñ tehmiten şecâ' atde
êrdi ârâste dîn diyânetde
- 487 şâhdın ilgeri yörür êdiler
teñri yâdı bile barur¹⁸⁷ êdiler
- 488 êkki kâfir Hōten'ge şâh êrdi
Hōten ehli aña sipâh êrdi
- [24b]
- 489 birisini dër êrdi Çoқtı Reşid
yana birniñ atını Nükte Reşid
- 490 n'êççe kâfirni ol k'aravulğa
koyup êrdi bular öter yolğa
- 491 uşbu b'êş yüz cehennem-i nâdân
êrdi bir kavm arasında nihân
- 492 nâgehân y'êttiler uşol rehber
uşbulardın¹⁸⁸ aña yoқ êrdi habar
- 493 çıktı aldığa küfr ehli tamâm
ëyledi ceng leşker-i İslâm
- 494 k'ldi¹⁸⁹ Şâkir imâmğa köp tokunuş
'âkıbet kıldı merg şerbeti nüş
- 495 bu 'alâmâtlarını kördi sipâh
zâr yığlap bir-oқ ki ç'êkti âh
- 496 küfr ehlini arağa aldılar
öltürüp mâcerâğa saldılar
- 497 her taraf qanı cüy-dék aқtı
başı saynıñ taşı dök yattı
- 498 şafaқ âlüde kıldı yeryüzini
bend boldı barıp tamuğ cânı¹⁹⁰

¹⁷⁹ B81a/05 yârni

¹⁸⁰ B81a/08 bolsu

¹⁸¹ B81a/09 yördi şehler

¹⁸² B81a/10 uçradı yolıda nêçe bar kişi

¹⁸³ B81a/11 ayttı

¹⁸⁴ B81b/01 çün

¹⁸⁵ B81b/02 merdler

¹⁸⁶ B81b/03 körseler nâgâh

¹⁸⁷ B81b/05 turup

¹⁸⁸ B81b/10 uşbu işdin

¹⁸⁹ B81b/12 kıldı

- 499 āşikār èylegeç kıyāmetler
kalmadı hîç bed diyānetler
[25a]
- 500 barça kâfir tamuğ sarı bardı
bir pelîd öz cānını kütqardı
- 501 der-zamān şehrige k'lip kâfir
k'aravul ölgenin k'lip taqrîr
- 502 bir n'çe pehlüvān k'ldiler
k'aravullar başını aldılar
- 503 bu işni kördüm yör<ü>düm
kaçmağğa
k'elgen êrmişler İslām açmağğa
- 504 küfrler eştip bu nev' habar
hüşıdın kalmadı bu b'gde eser¹⁹¹
- 505 kişi çaftur<dı> her cevānibğa
boldı yaruq cihān k'arañgu aña¹⁹²
- 506 kal' anı k'ldurup bu b'g muhkem
cengni kılmağğa boldı müstahkem
- B82a/09** El-kıssa Hazret-i imāmlar Hazret-i
(10) İmā[m] Muhammed Şākir'ni defn kılıp
(11) şehri Māçin'ni qurşap tüşkenleri, (12)
kāfirler cādū kılıp kırk yıl (13) şehri nā-
peydā kılıp āhiri (14) tağ tarafige kaçğanı,
Halhal Māçin **82b/01**tābi'leri birle imān
aytıp müslümān bolğanı aytur
- 507 tüşti bu şāhlarğa bu kıssa
k'elür êrdiler yolda el-kıssa
- 508 müddetî rāhlar tayy êttiler
'ākıbet kavm-ı ribātğa y'ettiler
- 509 kördi Şākir İmām'nı anda
yeryüzini boyap¹⁹³ durur kanda
- 510 kandin açıldurup gül-i gülzār
cānın êtmes hudā yolida nişār
[25b]
- 511 pāk cism<i> nihān gubār içre
gül meşellik mekān h'ār içre
- 512 la' leler uşbu lāle dek kandin
reng alıpdur turup Bedahşān'dın
- 513 lāleler tağ ara k'lip nāle
kan yaşın cismin eylemiş¹⁹⁴ lāle
- 514 bağ ara gül üze emes şebnem
dağ ara yığlamış k'zıl gül hem
- 515 şādlik bolsa gülğa aç'lamak
'andeliblerğa iş nevā kılmağ
- 516 nāgehān gülni körse ol gamgīn
eşk tökmek anı işi gamdın
- 517 kanğa öyrülse 'andelib eşki
zāgnıñ k'elgüsi aña reşki
- 518 gülni körse bu nev' mahzūnrağ
bolğay anıñ figānı artukrağ¹⁹⁵
- 519 zāğ reşkidin 'andelibge ne gam
reşkidin eşki bolmas anıñ kem
- 520 hecridin bağrın èylegey pāre
derddin cismin èylegey pāre
- 521 dehr bāğıda her gül açılatur
'ākıbet yeryüzige saçılatur
[26a]
- 522 nē t'ken bākī kalğusı nē gül
kalğusıdur nē zāğ nē bülbül
- 523 'ākıbet merg şarşarı y'etmek
gülçinler işi tüzüp k'etmek
- 524 bülbülü bolsa güldin ayrılmağ
sāğarī bolsa müldin ayrılmağ
- 525 bolsa güller yanında hārī bar
şādlik meyde bar humārī bar
- 526 n'çe hoşluk yanında gam bille
kündüzi bolsa k'çe hem bille
- 527 bar t'riklik yanında ölmeklik

¹⁹⁰ B82a/03 şafağ alūde kıldı yerni kan/ bend boldı
barıp tamuğka cān

¹⁹¹ B82a/06 keldi Çoqtı Reşid'ğa kıldı haber /
kalmadı hüşıdın bēgde eser

¹⁹² B82a/07 boldı yaruq cihān aña tīre

¹⁹³ B82b/04 burap

¹⁹⁴ B82b/08 èyledi

¹⁹⁵ B83a/01 afzūnrağ

- birbiridin bolur mu bölmeklik
 528 her biri tev' emân biri birige
 ammâ bargan tamâm öz yêriğe
 529 mey ecel cāmıdın tutar sākī
 kılmağay her biri anıñ bākī
 530 ol vefâ bāğınıñ güli érđi
 güller anıñ ki bülbüli érđi
 531 tünd-bād-ı ecel hāzān étmiş
 gül yüzün kan ara nihān étmiş
 532 kördiler çün bu hālmi ol šāh
 ta' ziyet tuttılar tamâm sipāh
 [26b]
 533 lāleni kördiler bolup vāle
 èylediler tümen tümen nāle
 534 ol-zamān çıktı cismdin cāni
 sūd kılğay mu āh <u> efgāni
 535 bāz¹⁹⁶ èylep yürekini ura bedr
 şemme yoktur ölüğe hiç habar
 536 defn èylep İmām-ı Şākir'ni
 oğudılar¹⁹⁷ du' ā ve tekbirni
 537 dādedin aq'zıp yüzige sular
 şehr-i Māçin'ğa ' azm kıldılar
 538 şehler āhir şehrga y' ttiler
 kal' a aldıda meskin èttiler
 539 boldı Çoqtı Reşid belid hayrān
 özge kāfirle[r] boldı ser-gerdān
 540 bar èdi bu şehirde bir sāhir
 dūzahilik nişānesi zāhir
 541
 B83b/09 uşbu şekniñ atı èdi Şem' ün
 bu harām-zāde dūzāhī mel' ün
 542 k'ldi Çoqtı Reşid'niñ kaşığı
 bildi bir ğam tüşüpdurur başığı
 543 dēdi ey b'ēg saña bu ğam nēdin¹⁹⁸
- m' n ' ilāc èyley bolmağıl ğam-ġin
 544 dēdi m' n köñlünizni toq kılayın
 kal' anı sihr birle yoq kılayın¹⁹⁹
 545
 B83b/13 yana hem lāf kāflar urdı
 şādilig çaldurdı nē çaldurdı
 [27a]
 546 kıldı sāhirğa va' deler çendān
 boldı kāfirle[r] hurrem <ü> handān
 547 šāhlar ammā kıldı çün fermān²⁰⁰
 elçi kirsün şehrga ay yārān
 548 dahli kılmaylı bolsa Müslümān
 kılalı ceng ètmese imān
 549 bir kişini²⁰¹ şehirğa buyrudılar
 s' n k'rip aytğa s' n²⁰² bu k' lgenler
 550 Māverāü' n-nehr' din k' lipdürler
 dīn üçün munça emgelipdürler
 551 yüz kırk miñ diliri bar anıñ
 İslām açmaqlık ihtiyarı anıñ
 552 Müslümān bol hūdāğa tā' at kıl
 šāhlarğa ç' kıp itā' at²⁰³ kıl
 553 ger kabül kılmasañ bu sözlerni
 urdıñızlar tamuğka özlerni²⁰⁴
 554 y' tmesen bu güher bahāsığa
 bakmasañ işniñ intihāsığa
 555 ketgeniñ ketge s' n cehennemğa
 kalğanıñ kalğa s' n tümen ğamge
 556 ç' kmay aldımğa bed diyānetler
 kıldı şeh bu şıfat siyāsetler
 [27b]
 557 šāhdın anlaban bu nev' kelām

¹⁹⁶ B83b/03 yāre¹⁹⁷ B83b/04 atadılar¹⁹⁸ B83b/11 kandin¹⁹⁹ B83b/12 cādū birle şehriñni yoq kılayın²⁰⁰ B84a/01 šāhlar kıldılar ki bu fermān²⁰¹ B84a/03 sipāhni²⁰² B84a/03 aytğıl²⁰³ Metinde ايطاعت şeklinde yazılmış.²⁰⁴ B84a/07 kılmasañ bu sözlerniñ kabül / bola sizler hem tamuğka vusül

- 585 ğark'rap tüşse gürz şâh başlap
çep qolıda tutup yana taşlap
- 586 reng-be-reng la' b körsetip bārī
verziş eylep kılurğa cān-bāzī
- 587 érđi ez-pey şehirge at salmaq
hamle kılamak qal' anı almak
- 588 kördiler qal' a nā-pedīd oldı
k'ç bolup yarudı pedīd oldı
- 589 boluban şād leşker-i islām
yana atlandı merdler²¹³ be-tamām
- 590 at salur çağda qal' a boldı nihān
érđi bu işğa merdler²¹⁴ hayrān
- 591 kıldılar leşker²¹⁵ nāle vü zārī
yana boldı şehir nümūdārī
- 592 şād olup atlanıp tamām²¹⁶ leşker
kılamak ez-fey şehirni zār <ü> zeber
- 593 boldı közdin şehir yana pinhān
uşbu yañlıg iş érđi n'ççe zamān
- 594 turdılar bu diyārda bu tarīk
kırk yıl ba' ze rāvīde küni kırk
- 595 kırk kün érđi şāh haylıgā
kırk yıl érđi küfr ehliğa²¹⁷
- [29a]
- 596 Çinlerğa tamuğ mişāl şehir
sā' atı kırk yıldın érđi beter
- 597 bī-ħaber érđi dīn-i İslām'dın
küni bir yıl körünmegi andın
- 598 haddi bolğay mu cādū k'lamakğa
bar sebeb²¹⁸ qal' a gāyib olmaqğa
- 599 gāyib olğay mu cādū kılğangā
salğanı öz özini zindāngā
- 600 körm'gen çağda şirni tülki
- aña öz aldıda oyun külgeli
- 601 nāgehān başı üzre y'tse esed
- aña anıñ körünmegi nē ħad
- 602 cāy anıñ k'arañgu bolsa içi
haylı anıñ mişālī bolsa qaçı²¹⁹
- 603 köñli öz meyliçe²²⁰ k'ara bolsa
k'aralık birle ol penāh²²¹ bolsa
- 604 ħālīkı külli şey' in kevn <ü> mekān
raħmet-i ebrdin ç'ekip bārān
- 605
- B85b/14 bolsa her qatresi anıñ dürr-i pāk
gāyib olsa anıñ qatıda nē bāk
- 606 érse ol ħazret imām-ı cihān²²²
aşikār etgüçi dürr-i imān
- 607 şehir-i Māçin ara tamām sipāh
müddetī mundağ oldı bā-her cāh²²³
- [29b]
- 608 küfr ehliğa saħt boldı kıbal
bir k'çe qaçı kıldı 'azm-ı cebel
- 609 ol küni bolmadı şehir gāyib²²⁴
boldı atlarğa merdler rākib
- 610 pehlüvānlar şehirge boldı qarīb
bergen oħşaydur küfr ehli firīb
- 611 az kişi kıladur şehirde ğirev
bu maħal uçradı olarğa birev
- 612 sordılar bar şehirde nē vāqi'²²⁵
kıl beyān aña²²⁶ bolalı sāmī'
- 613 dedı Çoqtı Reşid, Nükte Reşid
bī-ħayā dūzaħī la' in ü pelid
- 614 cādūğa cādū kıldırup érđi

²¹³ B85a/11 gerdiler

²¹⁴ B85a/12 hemmeler

²¹⁵ B85a/13 ħağğa

²¹⁶ B85b/01 yana

²¹⁷ B85b/04 haylıgā

²¹⁸ B85b/07 barısı

²¹⁹ B85b/11 cāy bolsa qarañu bolsa içi/ bolsa haylı anıñ mişāl qaçı

²²⁰ B85b/12 mülkidin

²²¹ B85b/12 binā

²²² B86a/01 zamān

²²³ B86a/02 şāhlar başlıgın tamām sipāh / müddetī mundağ érđi

²²⁴ B86a/04 bolmadı ol küni şehir gāyib

²²⁵ B86a/07 sordılar bar şehir nédür vāqi'

²²⁶ B86a/07 ilge

- aña közdin şehir nihān érdi
 615 ƙal' a ğāyib édi aña munça
 ƙaçtı öz leşkeri bile bu k'çe
 616 ƙalmadı bu şehirde sāhirlér
 ƙaçtı tağ tarafıge kāfirlér
 617 bu sebebdin şehir émes nihān
 mēn kibi ĥasteler mü bar çendān
 618 m'ni āzād étin terahhūm étip
 k'ltürey élni m'ēn tekellüm etip
 [30a]
 619 her y^amanlık ki bolsa m'ēn taşlay
 barçanı şeh cenābıġa başlay
 620 unamay ĥayd^ap aldılar anı
 şeh cenābıġa k'ltürüp anı
 621 şāhġa éyledi k'lip²²⁷ körünüş
 salţanat bīmidin²²⁸ édi bī-ĥūş
 622 şeh aña dēdiler ayıt imān
 oġuban bola ġoydı müslümān²²⁹
 623
 B86b/04 Ĥazret-i şāh sordılar barı
 kimdurur şehir élige serdārī
 624 dēdiler²³⁰ bar şehirde n'ççe kişi
 bille ƙaçtı ayıtġıl²³¹ ƙança kişi
 625 dēdi on ékki miñ kişi dāyım
 ĥizmetide turar édi kāyım
 626 k'çe kündüz aña mülāzım édi
 bille ƙaçmaġlıġıda 'āzīm édi
 627 ƙalıp érdük şehir ara bizler
 toludur maña oġşa 'ācizler
 628 dēdiler müslümān bolur mu olar²³²
 dēdi yoktur maña bu işde ĥabar
- 629 ƙalġanınıñ çoñı érür el-ĥāl²³³
 bir mübārız atı érür Ĥālĥāl
 630 ƙal' a serdārī érür taraf-ı ĥarīf
 bu maĥalda érür velik za' if
 [30b]
 631 bir kişi bar érür aña tābī'
 ƙılur égin ayā²³⁴ n'çük vāġī'
 632 bu kişi ƙıldı çün sözini tamām
 bu şıfat emr éylediler imām
 633 k'rsün avval şehir içige yasavul
 'éġiniñ ƙılur mu sözini ġabūl
 634 şehir éliniñ cevābıġa baġıp
 bolalı cengni ƙılġanı rāġīb
 635 bar édi leşker içre bir merdī
 atı Ĥaytūs Maġribī érdi
 636 érdi himmetde ġüyiyā Rüstem
 ƙılmaġan ġāmetini ĥiç kim ĥam
 637 añlaban saçrap²³⁵ ornıdın ġoptı
 pīşge tüşti daġı yēr öfti
 638 dēdi pādīşāh-ı Şām <u> 'Acem
 maña emr ét çēkey şehirġa ġadem
 639 müslümān bolsa bille ç'ġġay-m'ēn
 bolmasa küfr evini²³⁶ yıġġay-m'ēn
 640 ceng ƙ'lip ƙanların ƙılur cūy m'ēn
 başıġa n'ççeni urar kör m'ēn²³⁷
 641 ruĥsat aldı vü kāmran oldu
 bir kişi başladı revān oldu
 [31a]
 642 kirdi Ĥālĥāl'nıñ ki ƙaşıġa
 'Azrā' il yetti meşel başıġa
 643 ba<r>ça a' zāsı titr'edi anıñ
 her taraf ĥaylı fütredi anıñ

²²⁷ B86b/02 şehġa ƙıldurdılar anı

²²⁸ B86b/02 taĥtıdım

²²⁹ B86b/03 ƙaralap dēdiler ayıt imān / der-maĥal
 bola ġoydı müselmān

²³⁰ B86b/06 sordılar

²³¹ B86b/06 velik

²³² B86b/10 eger

²³³ B86b/05 dēdi serdār-ı ƙal' adur el-ĥāl

²³⁴ B86b/12 érken aña

²³⁵ B87a/04 añladı saçrap

²³⁶ B87a/06 öyini

²³⁷ B87a/07 başın ol köy ara ƙılur köy mēn

- 644 kitti Hâlḥâl 'ömridin²³⁸ hūṣı
bīmdin belki boldı bī-hūṣı
- 645 taptı hūṣ öz ter-i gül-ābıdın
andek oyğandı bīm-i ḥābıdın
- 646 sordı Qay<t>ūs'dın su' āl ol
aḡa b'rdi bu reng cevābı ol
- 647 k'lmışem ṣāḥlar cenābıdın
bolğıl āgāḥ söz cevābıdın
- 648 Müslümān bol aḡa itā' at kıl
ḥaḡ ta' ālānı bil 'ibādet kıl
- 649 bolmasa bu sözüüm saḡa²³⁹ ma' ḡul
kılmasaḡ s'n²⁴⁰ naṣīḥatimni ḡabül
- 650 aḡ ayağıda mülküñiz ḡalğay
ehl-i evlādıñız esİR olğay
- 651 degeç andağ sözini ṣīr-i zamān²⁴¹
boldı Hâlḥâl'ğa ḡaraḡu cihān
- 652 kördi çünkim ḡaraḡu 'ālemni
dédi Hâlḥâl tut bu ādemni
- [31b]
- 653 tutğalı ḡaṣd etip n'ççe ele
her ḡarafdın ḡılur edi ḡamle
- 654 kör ki Qaytūs Mağribī yana
aḡladı çün bu nev' efsāne
- 655 tartıban²⁴² na' ra ḡāy cer-ā-cer
ḡolğa aldı ḡılāfıdın ḡaḡer
- 656 urdı bir ḡaḡer öldi yette kiṣi
her uruşda bu erdi aḡıḡ işi
- 657 Çin miṣ edi bular edi ṣīr²⁴³
yana aldı ḡılāfıdın ṣemṣīr
- 658 boldı ḡayrāt mest <ü> mestāne
erdi himmetde miṣl-i divāne²⁴⁴
- 659 urdı küfr ehliḡa yana özini
ḡaḡa āḡuşte ḡıldı y'ır yüzini
- 660 saçraḡan ḡanı miṣl-i jāle edi
Māçin ehliḡa āḡ <u> nāle edi
- 661 ḡılur erdi yana bu nev' ṣadā
miḡ cānım bolsa ṣāḡlarḡa fedā
- 662 ḡıldı Māçinlerni²⁴⁵ zīr <ü> zeber
bir kiṣi ṣāḡlarḡa b'rdi ḡabar
- 663 dēdi Qaytūs Mağribī anda
ceng ḡılıp ḡal' ada ḡılurla nevā²⁴⁶
- [32a]
- 664 uṣbu söz ṣāḡ sem' iḡa y'etti
ṣāḡ leṣkerḡa mundaḡ emr etti
- 665 b'ır ḡabar ṣāḡ ḡāsım-ı Uṣı'ğa
Yāri b'rsün aḡıḡ uruşḡa
- 666 aḡlap atlandı ṣāḡ ḡāsım-ı Uṣ
na' ra tartıp ç'kip fiḡān <u> ḡurūṣ
- 667 aḡ yürgütüp²⁴⁷ ṣehirḡa yüzlendi
yāveri miḡ yette yüz erdi
- 668 kördiler ḡal'anı 'aceb muḡkem
belki dervāze ḡaraf müstahkem
- 669 y'tgeç oḡ urdılar ṣafilḡe 'amūd
toldı tokḡuz felekḡe gerd ile dūd
- 670 çafı dervāzelerni gerdānlar
saldı Māçinlarḡa eḡḡānlar
- 671 pehlüvānı bar erdi ṣāḡ Yemenī
edi Qaytūs Mağribī'ğa ini
- 672 aḡlaḡaç ol birāder işini
ḡıldı hem-rāḡ y'tte yüz kiṣini
- 673 k'ldi ol pehlüvān urup na' ra
pāre eylep ṣafilni açtı reh
- 674
- B88a/10 eyledi ceng-i bī-nihāyetler

²³⁸ B87a/11 başıdın

²³⁹ B87b/01 eger

²⁴⁰ B87b/01 bu

²⁴¹ B87b/03 degeç andağ uşol mezir-i zamān

²⁴² B87b/07 tartılar

²⁴³ B87b/09 Çinler erdi miṣ bular edi ṣīr

²⁴⁴ B87b/10 erdiler himmet içre divāne

²⁴⁵ B87b/14 ḡıldılar Çinlerni

²⁴⁶ B87b/15 ḡal'anı ḡāyib eyledi ḡanda

²⁴⁷ B88a/03 yügürtüp

- āşikār èyledi kıyāmetler
675 yoq oğulniñ atasıdın habarı
tafmayın kız anasıdın eşeri
[32b]
676 aqtı deryā bolup meger kanlar
ketti dūzahka bī-^c aded cānlar²⁴⁸
677 Çinlerniñ tenidin aqğan hūn
yā Fırāt erdi yā meger Ceyhūn
678 kıldılar küfr el'ni zīr ü zeber
gūyiyā kim ölüğe toldı şehir
679 Çinler el-emān dēben barı
kıldı efgān nāle vü zārī
680 pehlüvānlar bērip bu elge amān
şāh dergehiğa boldı revān
681 boldılar çün muqarreb-i dergāh
èylediler edā tahiyet-i şāh
682 dēdi yā Şāh Kāsım-ı Uşī
boldı sizdın şehīd nēççe kişi
683 dēdiler ekki yüz yēgirme gārīb
boldılar Kerbelā elige qarīb
684 bēş yüz atmış cehennem-i cāhil
öldi²⁴⁹ boldı tamuğ ara dāhil
685 şadākın²⁵⁰ boynığa atıp bu hāl
şehir halkı<ı> bilen ç'kıp Hālḥāl
686 köp hacāletde ^cözrler başlap
köñlidin bar ^cadāvetin taşlap
[33a]
687 şāh ayağığa tüştiler be-tamām
müslümān bol dēdi bularğa imām
688 şāhlar ^carz kıldılar imān
şidk-ı dil birle boldı Müslümān
689 boldı Māçin'ğa pādişāh Hālḥāl
yandı halk bilen bolup hōş-hāl
- 690 tanlası tuhfe-i pīşkec rāslap
çıktı kalğan elni hem başlap
691 dēdi ey pādşāh-ı nīk-şifāt
kentimiz bar anı atarlar Uçat
692 zāhiren dīnga kıladur ikrār²⁵¹
lik köñlide köp ^cadāveti bar
693 dēdiler andağ olsa ehl-i Uçat
tapm^ağaylar ekki cihānda necāt
694 yā rahīm kıl maña ^caṭā cāmı
yētgey andın köñülge ārāmī
695 tüşgey andın köñül feyiz fütüh
neş'esidin hayāt tapsun rūh
696 bülbülü mest olup k'lıp pervāz
èyleyin özge dāstān āgāz
- 33a/11 Hazret-i İmāmlar kāfirleriniñ kinidin taraf taqğa revān bolğanları²⁵²**
697
B88b/16 bu şahnnı deştni tay etkenler
maqsadı gülşeniğa yetkenler
698
B89a/01 uşbu mektübniñ suhen-sāzı
kıldı bu nev^c kışsa āgāzī
[33b]
699 dēdiler rāvī bu rivāyetni
mundağ el-kışsa bu hikāyetni
700 kaçtı Çoktı Reşīd, Nükte Reşīd
bērdi şehirlerğa halk-ı kal^ca²⁵³ nūvīd
701 aqlaban bu habarmı şāhin şāh
dēdiler yörüniz tamām sipāh
702 küfr ehlini ança koğlaylı
tapsak her yērde anı oñalaylı²⁵⁴
703 şāhlar yördiler sipāh bu dem²⁵⁵

²⁴⁸ B88a/12 aqtı kanlar meger bolup deryā /erdi baş
bahr ara hacar gūyā

²⁴⁹ B88b/03 ölüp

²⁵⁰ B88b/04 şadākın

²⁵¹ B88b/10 zāhirī dīniğa qarār ikrār

²⁵² B88b/11 Hazret-i imāmlar kāfirlerini koğlap 12
barıp hazret-i imām Mehdī-i āḥir zamān 13 bile
mülākāt olup andın Hazret-i 14 Ca'fer-i Tayrān'niñ
ervāhları 15 tafişkanlarınıñ beyānını aytur

²⁵³ B89a/02 şehir halkı

²⁵⁴ B89a/04 anı her yērde tapsak oñlaylı

- 704 küh̄sār tarafıge ç'kti kadem
y'ettiler şol-zamānda aq sāyğa
oğşar érdi imāmlar ayğa
- 705 çün yoluqtı imāmlarğa taş
körüben dediler bular şābāş
- 706 alıban qollarığa bu²⁵⁶ taşnı
taşlaşıp birbirige ol taşnı
- 707 oynaşıp k'elür érdiler nāgeh
tüştı taş qollarıdın ol y'erge
- 708 ism<i> hālā saqāye ol y'rniñ
tüştı atdın birisi leşkerniñ
- 709 qaşd kıldı alıp b'ürge bir ér
dediler koyğa-s'n ' aziz bu y'r
- [34a]
- 710 qaldı ol y'rde y'erge tüşgen seng
yördiler yana bir n'çe ferseng
- 711 uçradı şāhlarğa bir kāfir
yötelepdür ki nāqa-i²⁵⁷ lāgar
- 712 tēveniñ hālını beyān étsem
halk hayrān qalur ' ayān étsem
- 713 özi mānend-i nefis atı ba'ır
tuyağı tāze özge cism yā gayr
- 714 her futı gūyiyā aña gürzī
körünüp çarı küh-ı Elburzī
- 715 raslanıp anda munda qalğan tüg
aña çün tağidın ağırraq yük
- 716 üstüh'ān bar anıñda cān tere
aña mundağ kötermek érdi kere²⁵⁸
- 717 yatsa qopmaqğa bī-mecāl érdi
qopsa y'atmaq aña muhāl érdi
- 718
- B89b/02 bir kadem atsa yütgeğü nēçe
kadem
- 719 bolur érdi meger vücūdı ' adem
bir kadem mañsa yüz kıllur édi
bevh²⁵⁹
- 720 bevh émes hālığa kıllur édi nevh
hālı mundağ édi anıñ barı
- 721 yana bu nā-bekār-ı hūn-h'ārī
aña yükledür bir n'çe çaruq
çaruqı köhne tēvesi aruq
- [34b]
- 722 şāhlar sordılar su'āl andın
qanda halkıñ yörüp édiñ qandın²⁶⁰
- 723 dedı Çoqtı Reşid halkı²⁶¹ édim
bille barmay bu yan taraf yandım²⁶²
- 724 yolda mundağ uruqladı tēvem
opradı belki munça çaruq hem
- 725 başını yanıda bu bī-imān
tüşürüpdür ki aytadur yalğan
- 726 bildiler bu pelid erür cāsūs
başını k'eskeli q'lıp nāmūs
- 727 her kişi aldı taş aña saldı
tēve birle taş astıda qaldı
- 728 ötse hālā bu yol bile q'ırı yaş
şartdur taşlamak bu seng²⁶³ üze taş
- 729 ötüp andın bu şāh-ı ' ālem-g'ir
yördiler boldı bir q'ara zāhir
- 730 dedı Sultān Şāh Kāsım-ı Uş
siz barıp tohtatıñ bulardın hūş
- 731 bu mübāriz tağasıdın y'etti
Çinler birle saht-ceng etti
- 732 ' āqıbet Çinler firār èylep
belki qaçmaqñı ihtiyār èylep
- [35a]
- 733 Çinler bir qaқıñğa ç'kıtar

²⁵⁵ B89a/05 eşitip şeh sözün sipāh bu dem

²⁵⁶ B89a/06 bir

²⁵⁷ B89a/10 tēve-i

²⁵⁸ B89a/14 aña anı kötermek anı kere

²⁵⁹ B89b/03 bir kadem yerde dēr édi yüz bevh

²⁶⁰ B89b/06 kayda haylın yörüp édiñ kaydın

²⁶¹ B89b/07 haylı

²⁶² B89b/07 bille barmay anıñ bile yandım

²⁶³ B89b/12 taş

- şāhlar bir aqınga ç'ktılar
 734 dēdi leşkerge şāh yārānlar
 'ıyşğa çıktuq ey müslümānlar
 735 taraf-ı şād oldı leşker-i İslām²⁶⁴
 her tarafdın k'lıştı güft <ü> kelām
 736 lāle-zārī ki her taraf güyā²⁶⁵
 cānverler lebide nağme şadā
 737 sebzeler kırğağıda al yaşıl
 ser-dırahtı ki mīveler her hayl
 738 güller açılmış anda rengāreng
 bar o lebdin bu leb yarım ferseng²⁶⁶
 739 hemme deryā lebigē tüştiler
 teşne bolğan kişi su içtiler
 740 Hāzret-i şāh kīmiyā te 'sīr
 ērdi her birleri çü bedr-i münir²⁶⁷
 741 her kaçan bahrğa b'kar ērdi
 şād olup su süzük aqar ērdi
 742 dēdiler Çinler izin baqqalı
 belki tüşken mekānını tafalı
 743 her taraf bu sipāh çaftılar
 'ākıbet Çinlerni taftılar
 [35b]
 744 bir şehir taş bile binā kılmış
 özge ol kal' anı penāh kılmış
 745 tiktürüp anda hayme hargāhlar
 tüşti kal' a²⁶⁸ taşığa şehir
 746 kıldılar anda yana ceng <ü> cedel²⁶⁹
 kündüzin kıldılar k'çege bedel
 747 yana kirdi şehirğa bu segler
 cāhil ü bed sirişt <ü> bedrekler²⁷⁰
 748
- B90b/03 tüşti her sarı leşker-i İslām
 meşveretler kılıştılar be-tamām
 749 her kişi kıldı bir bölek tedbir
 dēdi yā²⁷¹ pādīşāh-ı 'ālem-gīr
 750 n'çe müddet bu y'erde bolğay-miz
 kal' anı nē yosunda²⁷² alğay-miz
 751 'ākıbet dēdi²⁷³ b'rm'ek sunı
 āsān alğalı bolğusu²⁷⁴ munı
 752 bu maħal²⁷⁵ bir kimerse atlandı
 kal' anı çevresini aylandı
 753 k'ldi aldığa bir kişi uçrap
 haydap aldı ekki kolın bağlap²⁷⁶
 754 şāhlar cānibiğa yōrdı alıp
 körünüş kıldı şāhlarğa k'lip
 755 şāhlar sordılar su'āl andın
 kal' a halkı²⁷⁷ sunı içer qandın
 [36a]
 756 dēdi deryā bile k'redir su
 loqma kılgān içide bar mesnū
 757 izd'ben tapsa²⁷⁸ sunıñ ağızını
 berk berk'tse nūnıñ ağızını
 758 dēdi cāsūs kılsalar mundaq
 āsān olğay bu kal' anı almaq
 759 şāhlar bir kūsūrını aldılar
 anı deryā lebigē saldılar²⁷⁹
 760 köklep ol-dem çiçekledi bu şecer
 mīvesi pişti alma ērdi meger
 761 y'ese hem b'redür 'aceb lezzet
 bu maħalde anıñ atı 'azmet
 762 bu kerāmet mīvedin aldı

²⁶⁴ B90a/04 şād olup taraf-ı leşker-i İslām

²⁶⁵ B90a/05 lālezārī ki ötedür deryā

²⁶⁶ B90a/07 bar o yandın bu yanı bir ferseng

²⁶⁷ B90a/10 ērdiler hemmesi

²⁶⁸ B90a/15 tüştiler şehir

²⁶⁹ B90b/01 kıldılar yana turfē ceng <ü> cedel

²⁷⁰ B90b/02 şer'ide segdin hem betrekler

²⁷¹ B90b/04 dēdiler

²⁷² B90b/05 yosunluk

²⁷³ B90b/06 dēdiler āhır

²⁷⁴ B90b/06 bolğalı

²⁷⁵ B90b/07 ākıbet

²⁷⁶ B90b/08 haydap aldı kolını bek bağlap

²⁷⁷ B90b/10 şehir halkı

²⁷⁸ B90b/12 tapsalar izdep

²⁷⁹ B90b/14 sançıldılar

- 763 bir étek mîve deryâğa saldı
mîve su yüzide akıp yördi²⁸⁰
nünün ağzıda çevrülüp turdı
- 764 çevrülüp çevrülüp turup yétti
nünün ağzını taftı b^êrk^ttti
- 765 kıлмағаç ceng harb n^êççe maħal²⁸¹
küfr ehliğa saħt boldı kıbal
- 766 kaçtı bir kün yana bu kâfirler
ehl-i islâmğa yok érdi²⁸² ħabar
- 36b/01 Ĥazret-i İmāmlar Ĥazret-i İmām
Mehdī-i āħir zamān pādşehim bilen
mülākāt bolğanları**
- 767 şāhlar dēdiler dimāğımğa
būy-ı ħōş k^êledür meşāmımğa
- 768 būy-ı ġayr émes bëredür sī
kim égin tafalı tafalı bu būy égesi
- 769 uşbu būyniğ boyıça yördiler
Mehdī-i āħir zamānı taftılar²⁸³
- 770 Ĥazret-i Mehdī imām-ı āħir
ħāzır oldılar kılmayın te ’ħīr
- 771 birbirige kılip nüvāzīşler
kıldı birbirlerin sitārīşler
- 772 birbirin körüşüp bu tört imām
tuttılar anda ‘ aşıkāne maķām
- 36b/08 érse Ķaburğa bulaķniğ ħōş
hevāl’kıniğ beyānı**
- 773 nē ‘ acāyib maķām ékendük ol
hemme etrāfı gül bile bülbül
- 774 feyż deryāsı her maħal cārī
cārīdür²⁸⁴ ança bahr izħārı
- 775 kış bile yazğa fark yok anda
yana andağ maķām-ı ħōş ħanda
- [37a]
- 776 eşitür reng-be-reng şadānı ħulaķ
āb-ı zemzem şıfat yanıda bulaķ
- 777 āb-ı zemzem dēse akıp turadur
körgen²⁸⁵ él tañ bolup baķıp turadur
- 778 āb-ı ħayvān şol mu kin ayā
ç’ktı kevşer suvıdın ol güyā
- 779 içse bir ölgüçe bérür lezzet
suça yok anıñ aldıda şerbet
- 780 şerbeti bolsa ħand yā şeker
körse bu suvını şerbetini töker
- 781 zāğ şeh tūtīdin érür güyā
tūtī aldıda zāğdur güyā
- 782 zāğ ağzıda ism-i ħaķ cārī
ħaķ demeklikde şūfidür ħārī
- 783 şūfiler anda barsa her ħandın
ħaķ demeklikni örğenür andın
- 784 kepekler sīnesige koyğalı dāğ
kepek yañlığ ħıram éter her zāğ
- 785
- B91b/12 cilvesi mişl-i kepekī ħōş-refťārī
sayraşıp yana kepeki ħōş-refťārī
- 786 tūtīler dēk meşāl-ı refťārı
şūħlar dēk luťuf-ı güftārı²⁸⁶
- 787
- B91b/14 sayrap kepeki aldıda tūtī
tūtī aldıda kepekidür şavtı
- 788
- B91b/15 tūtī ün çekse ħaşıda kepeki
der ulus ħuşıdurur kefeki
- 789 nēççe miñ yıl şıfātın étse beyān
bolmağay miñidin birisi ‘ ayān
- [37b]
- 790 hemme etrāfidur gül-i gülşen
bēş imām anda tuttılar mesken

²⁸⁰ B91a/04 turdı²⁸¹ B91a/06 kılmadılar telāş nēçe maħal²⁸² B91a/06 yéttiler²⁸³ B91a/10 Mehdī’niñ menzilige kēldiler²⁸⁴ B91b/01 cārīrak²⁸⁵ B91b/04 barğan²⁸⁶ B91b/13 şūħlar dēk anıñ ki güftārı

- 791 lāl olup ki firāk şiddetidin
şād olup ki vişāl-ı devletidin
792 gāh kılmışlarını yād èylep
gāh ölgen köñlini şād èylep
793 mundağ èrdi bularğa muñdaşmaq
yaqın oldı ki imdi acraşmaq
794 ve'lvedā^c elvedā^c d'yiştiler
birbiridin cüdā boluştılar
795 şāhlar hūblaşıp revān oldı
Mehdī-i aḥir zamān nihān oldı

**37b/07 Ḥazret İmāmlar Qaburğa
bulaqdın yanıp Ḥazret-i İmām (08)
Ca'fer-i Tayrān pādşāhğa mülākāt bolup
olar- (09) nıñ, ervāhlarıdın beşāret
tapğarınıñ beyānı**

- 796 barur èrdiler èyleben²⁸⁷ te 'kīd
kèldi şehler dimāğığa bir ebed
797 nāfe-i miskdin²⁸⁸ èdi hōş-būy
belki andın yıdı èdi hōş-būy
[38a]
798 şāhlar yördiler bolup ḥayrān
taptılar cāy-ı Ca'fer-i Tayrān
799 èylediler teveccūh-i zārī
boldı ḥāzır olarnıñ ervāhı
800 şāhlar sordılar nişāne-i naşb
munda yatmaqlarığa neme sebeb
801 kıldı mundağ imām güftarı
Muştafānıñ²⁸⁹ èdim 'alem-dāri
802 bolup èrdim şehīd ceng-i Uḥud
darb urup èrdi bir n'ççe merdūd
803 kèsti kāfirler avval oñ bilegim
tuttı muḥkem 'alem ceb bilegim
804 bu maḥal bir la'īn-i bed-mestī
tiğ ile ceb qolumni hem kèsti
805 vaqtı èkki qolumni kèstürdüm

²⁸⁷ B92a/08 kılıban

²⁸⁸ B92a/09 eşkdin

²⁸⁹ B92a/13 babanıñnıñ

- 'alemni kıstırdım
806 kèsti andın başımnı bir kāfir
ḥaḥ 'atā èyledi maña şehīd
807 ol-zamān mèn hevāy tayr èttim
qolğa alıp başımnı seyr èttim
808 cāy kıldım özümge uşbu mekān
bu sebebdin mēni dēdi tayrān
[38b]
809 munda yatmaqlıqımğa²⁹⁰ bā^c iş ol
bir kün dēp èdi ḥadīş-i resūl²⁹¹
810
B92b/07 her kelāmı anıñ èrür dürr-i pāk
özi ummān-ı raḥmet olsa nè pāk
811 dēp èdiler m'niñ ki naşlımdın²⁹²
pāş èter Kāşkar diyārıdın
812 m'ñ mu niyyet kılıp èdim bārī
b'reyin dēp olarğa m'ñ yārī
813 bu sebebdin bu yērde cāy èttim
şükr billāhe murādım yèttim
814 kıldıñızlar 'aceb uluğ himmet
ḥaḥ ta'ālā 'itā kılır raḥmet
815 barçañızlarğa tenri yārīdür²⁹³
menziliñler şubu diyārīdür²⁹⁴
816 mèn mu sizler üçün bolay tālīb
dēdiler boldılar olar gāyib
817 eşki birlen bu yēni èylep nem
kıldı şeh nişāne<vü> tūğ <u> 'alem
818 ḥaṭm-ı kūrān du'ānı kıldılar
barça menzillerige yandılar
819 şāhlar maḥdemiğa bolğaç şād
kıldı leşker kēlip mübārek bād
820 sākīyā bu köñülni ābād èt

²⁹⁰ B92b/06 bolmağlıqımğa

²⁹¹ B92b/06 bir küni emr kıldılar şāh-ı resūl

²⁹² B92b/08 neslimdin

²⁹³ B92b/12 yār durur

²⁹⁴ B92b/12 diyār durur

- feyz cāmı bile mēni mest ēt
[39a]
- 821 bolayın ança mest <ü> lāya^ç kıl
söz gülistānıda bolup bülbül
- 822 bī-ḥicāb oluban fiğān ēteyin
ğonçe yañlığ yürekni qan ēteyin
- 823 bu suḥen deşt<i>ni tay ētenler
maḳşadı gülşeniğa tikenler
- B93a/01 Ḥazret-i imāmlar kāfirler birle
ceng (02) kılıp küllü nefsin zā'īkatü'l-
mevt (03) şarābımı ecel sāķileridin nūş
(04) ētip ve kefā billāhi şehīden (05)
muḥammedun resūlullāh zümresiğa
dāḥil (06) bolğanları ayturlar**
- 824 uşbu mektübniñ suḥensāzi²⁹⁵
kıldı bu nev^ç-i kışşa āğāzi²⁹⁶
- 825 şāhlar qaşlarığa kēldi sipāh
dēdi ḥazretleri kētip nāğāh
- 826 Çiniler qorğanıdın her pāre
kēlür ērdi şadāy-ı naḳḳāre
- 827 nevcivānlar barıp ēdi bir kün
kēlmedi küfr ehlidin hiç ün
- 828 'āķıbet qal^ç age k'rip baḳtuḳ
ṭabl āvāzı bar zī-cān yok
- 829 barçamız ser-be-ser bolup ḥayrān
pūye urduḳ şehir ara her yān
- 830 bir ḳutuz mest tēve tizlepdür
ṭablnı dümbesiğa baḳlapdur
- 831 ṭabl-bāziğa tēve urğaç düm
çıkar ēken şadāsı düm baḳ düm
- [39b]
- 832 aḳlaban²⁹⁷ uşbu sözni şāh-ı cihān
ēylediler bu nev^ç ḥükmi revān
- 833 aṭlanıñlar tamām gerdānlar
teñri ḥaḳḳıda oynaşur cānlar
- 834 yüzdiler küfr ēli ḳ^afasıdın
aḳlasunlar cihān vefāsıdın
- 835 ḥazret Şāhzāde-i Manşūr
barur ērdi be-yād-ı rabbī ḡafūr
- 836 barça leşkerdin ērdi lik b^urun
aḳa ceng kılmaḳ ērdi mişl-i oyun
- 837 bī-ḥaber barup ērdiler özdin
yērdin özge nihān ēdi közdin
- 838 nev-civān ērdi ṭarf merd <ü> dilir
suda gūyā neheng ḳozuḳda şir
- 839 nāgehān bir neççe la^ç in pelid
bir cevānibde ḳılmış ērdi kemīn
- 840 çıktı bu ḳoturmasıdın ol begler
bī-ḥabarlikde ēyledi cengler
- 841 āḥir ol pehlivān şehzāde
boldı cennet işiğa amāde
- 842 dehr dūnluḳını āşikār ētti
ammā şehzāde cān nişār ētti
- [40a]
- 843 bī-vefā dehrdin köñül üzdi
ḥūrlar birle encümen tüzdi
- 844 arḳadın Sultān-ı Şāh Ḳāsım Uş
yētti bu işni kördi kētti hūş
- 845 aldılar başların ḳoyanlarığa
ḳollarını salıp bu yanlarığa
- 846 yakasın çāk ētip ḳılıp feryād
bu şıfat nevḥ ēyledi bünyād
- 847 ēr şehīdim ḡarībim ü zārım
nev-bahārım refiḳ-i ḡam-ḥ^vārım
- 848 insim <ü> mūnisim <ü> ḳarındaşım
bolsu başıñ fedāsı bu başım
- 849 cānge cān fedā kılay āḥir
imdi ' uzvuñ niyet kılay āḥir
- 850 mēn mu sēndin beter ḡarībdür mēn
imdi yalḡuz mu hem ḳalıpdur mēn
- 851 yāverim firḳatiñ ēmes yalḡuz

²⁹⁵ B93a/07 suḥen-dāni

²⁹⁶ B93a/07 ..nev^ç şükri-efşāni

²⁹⁷ B93b/01 aḳlaç

- keçe yañlıg  r r maņa k nd z
852 saņa cennetde haq cez  b rs n
maņa hem şabr ile rız  b rs n
853 d p bu yañlıg fiġ n <u> n le k'lıp
k z yaşını miş l-i j le k'lıp
[40b]
854 amm  s k i re n t v n oldı
k fr  li k nidin rev n oldı
855
B93b/03 H zret-i Pehl v n Ş h K sım
boldı k fr ehli k nidin   az m
856 y tti bir kır u ıġa ol sult n
anda pinh n  di n  e n d n
857 h mle kıldı  'kıp be-yekb re
cengge kirdi bu  r urup na' re
858 g yiy  haşr  şik r oldı
 inler kanı c y  b r oldı
859 d rb-ı şemşir bile k silgen baş
taġlar d menide yatġan taş
860  inlerniġ ki n m c n <u> cismi
kılır  rdi fiġ n her kısmı
861 boldı ceng b ri koyġa  afġan-d k
y  kamuşlukġa ot tutaşġan-d k
862    kibet Sult n-ı Ş h K sım-ı Uş
kıldılar şerbet-i şeh det n ş
863 g l y zi mişl-i za' fer n oldı
ġon e a ılmayın h z n oldı
864 serv   ar' ar  di yıķıldı dir ġ
cismdin rengi u tı boldı s r ġ
865 ey felek v jg ne ke er fit r
b -vef -y    ac ze-i ġadd r
[41a]
866 kimge kıldıġ vef  s n ey devr n
saņa b rgen k n l  r r n d n
867 ey sitemk r cih n fen dur s n
- turfe mekk re²⁹⁸ b -vef dur s n
868 perveriş  yleben  z n  lge
   mrini b re s n yana y lge
869 t n ara asr ġan²⁹⁹   aziz c nın
   kibet t kke s n anıġ kanın
870 y ttiler bu maħalde t rt im m
k rdiler uşbu h leti be-tam m
871 ş hlar amm  solıġa y tti
Ş h Manş r'nı anda defn  tti
872 h tm-ı k r n du'   kılıp   azim
k rdiler pehl v n Ş h K sım
873 cismidin c n kuşu hev  kılımsı
kafeşi tenni m btel  kılımsı³⁰⁰
874
B94a/08 yatadur cismi kıpkızıl kanda
ol elif d k kızıl kalem-d nda
875 tende c n bolmasa n d r h li
bir m zehheb kafes  r r h li
876 pehl v nlar fiġ nlar  ylep
eşķ haşretini c yv r  ylep
877 heme f s n ile dir ġ < >diler³⁰¹
anı şol y rde defn  ylediler
[41b]
878 ş hlar d diler bu nev' kel m
bizge hem bolġay uşbu y rde
maħ m
879 ġarķ-ı kan k r n r bu y r bizge
d diler t şt ler> uşol t zge
880  ylediler tevecc h bisy r
boldı and k beş reti izh r
881 cezm kıldılar iş yaķın y tmiş
bildiler    mr mevsimi k'tmiş
882 meşġ l oldı nam zġa t rt im m

²⁹⁸ B94a/03 mekk r²⁹⁹ B94a/05 asraban³⁰⁰ B94a/07   arş-ı a' l   ze nev  kılımsı³⁰¹ B94a/09  h eġ n  ekip hemme leşķer

	koptılar aşğa leşker-i islâm	[42a]	
883	şeh namâzıdın ³⁰² bolğuça fârîğ şaf tüzüp turdı Çinler arığ	896	boldı feydâ bu aḥşâmî êki seg ğacaşur êrdi anda munda sünek ³⁰⁴
884	fışmedi aş <vü> bolmadı tayyâr pehlüvânlar mu tüzdi şaf nâçâr	897	vaqtı ol bârgâ<h>ğa yetti yavuk bir imâm aldı qolğa yâ bile oq
885	ol-küni saht ceng kıldılar küfr ehlini teng ki kıldılar	898	oqnı ez-pey bu segge atğaylar düzaḥîlerğa anı qatğaylar
886	köp êdi bu pelîd bed-dînler tola boldı şehîd mü 'minler	899	yana bir şâh dëdiler zînhâr uşbu seglerge bërmeniz âzâr
887	‘ âkıbet taḥl bâz keştini çalıp tüştı her êki sipâh yanıp	900	seg mu hem bolsa alsun ârâmı qoydılar yanlarıda oq yanı
888		901	êrdi cäsüs seg êmes êrdi amâ segdin mu kem êmes êrdi
B94a/07	dëdiler èyleñiz bu tört imâm Çiniler yer êken nè nev‘ ta‘âm	902	kêçesi uşbu êkki bed-mestî yârlarınıñ ³⁰⁵ ki çillesin kësti ³⁰⁶
889	umaç étgen égen bu gümrâhlar umacı soğumas ³⁰³ dëdi şehler	903	hem kılıçlarını yemledi êki şüm tıqtı mıltıqlarını içige qum
890		904	oñ tarafdın ³⁰⁷ üzengüni kësti muğtenem bildi vaqtını këtti
B94b/09	qopuñızlar ḥarîrga dëdiler ol küni aşını ilgeri yëdiler	905	érte tañ attı oqudı ezân turdı leşker namâzğa bu zamân
891		906	yüz yëtmiş şaf êrdi mü 'minler këldi bu çağda cemi‘ bed-dînler
B94b/10	Çini aşı bolğuça tayyâr şaf tüzüp ceng boldılar tayyâr		
892			
B94b/11	Şâh Kaytıs Mağribî ol kün Çinilerin küni kıldı tün	[42b]	
893		907	Ḥ‘āce ‘ Abdullāh êrdi ‘ allāme bëş imām başlarıda ³⁰⁸ ‘ imāme
B94b/12	müslümânlarğa Çiniler alışıp çaşışıp etişip gehi sasışıp	908	k‘lmedi ḥatırığa hiç süre oqudılar ki süre-i baqara
894		909	cārî boldı zebānığa nāgāh soñkı ³⁰⁹ rek‘ atda süre-i ṭaha
B94b/13	këtti düzaḥka bî-ḥesâb pelîd müslümânlar mu tola boldı şehîd	910	bolğuça bu namâzdın fârîğ müslümânlar şehîd boldı dirîğ
895			
B94b/14	‘ âkıbet bâz geşt çaldılar hemme mevâlarığa yandılar		

³⁰² B94b/02 ta‘ atdın³⁰³ B94b/08 savumas³⁰⁴ B95b/02 boldı peydâ aḥşâmî êkki seg³⁰⁵ B95a/07 yaylarını³⁰⁶ B95b/08’de aynı beyit³⁰⁷ B95a/09 pâyı hem³⁰⁸ B95b/12 başda³⁰⁹ B95b/15 soñı

- 911 b'rdiler vaqt oñ tarafge selām
kördi üç şaf kişi qalıpdur imām
- 912 sol tarafge³¹⁰ selām b'rdiler
bir y^arım şaf kişini kördiler
- 913 der-ğazab boldı şāhlar bisyār
dédi düldülni èylegil tayyār
- 914
B96a/06 kıldı 'ahdlar şāhlar barı
қанını deryā dēk ètse cārī
- 915 çıqmağunça bu kün üzengüğa қan
bërmegey-m^ēn bu Çinlerğa amān
- 916 vaqtī düldülğa şāh yetti yavuқ
kördi atların oñ üzengüsi yoқ³¹¹
- 917 tīğla yemleklik³¹² yada yoқ çille
dēdiler atlar nevrde yā zabḥ
- 918 ol-küni āsumān ferishteleri
kıldı nazzare barça hūr perī
- [43a]
- 919 titredi belki āsumān <u> zemīn
nāle èyler èdi mekān <u> mekīn
- 920 boldı ceng otğa su alışğan-dēk
ney-sitānlıqğa ot tutaşğan-dēk
- 921 yā ki tapğan kēbi èkin yala<n>gaç
yā ki çığğan kēbi ta' amğa aç
- 922 yā kile koyğa bōri³¹³ çafğan-dēk
nā-murādlar hazāne tapğan-dēk
- 923 bād firāşlıq beyān ètti
ebr saққārlıqın³¹⁴ 'ayān ètti
- 924 aқtı deryā bolup meger қanlar
kētti³¹⁵ düzahğa bī-'aded cānlar
- 925 gāh atlarını oñ tarafge sürüp
öltürer èrdi Çinlerni urup
- 926
B96b/04 gāhī sol қolğa sürüben düldül
küfr ehliğa salıban gūlgul
- 927 kiştedin peşteler қopardılar
pehlüvānlar қanını aldılar
- 928
B96b/06 Çinilerniñ tenidin aқğan hūn
yā Fırāt èrdi yā meger Ceyhūn
- 929
B96b/07 èrdi tenler bu қan ara gārķī
taş bile başğa yoқ èdi farkı
- 930 Çinlerni çenan ç^afar èrdi
қан üzengü bile aқar èrdi
- 931 gehī hūşyār èdi bular gehī mest
'āķıbet küfr ehli taftı şikest
- 932 Çinler kaçtı tuttı bir vādī
қoғladı pehlüvān Bağdādī
- 933
B96b/12 bir küni alıp қolığa imām
saldı ol yerge kökledi tamām
- [43b]
- 934 Hāzret-i Şeyḥ Mīr Celāleddīn³¹⁶
nūr zāhir èdi cemālidin
- 935 èrdiler evliyā-yı pūr-қuvvet
pehlüvānlar içide pūr himmet
- 936 ceng қилur күnleride ger Rüstem
fil cenābıda peşşedin èdi kem
- 937 y^ētse nāgeh ecel semūmı sitiz
peşşe aldıda fil bolur 'āciz
- 938 қoғlaban küfr èlini³¹⁷ kēttiler
nāgehān bir çuқurğa yēttiler
- 939 bar èdi anda n^ēçe yüz fāre
ḥamle kıldı ç'қip be-yekbāre
- 940 sākī cāmı ecel bularğa taraf³¹⁸

³¹⁰ B96a/04 çep қolığa³¹¹ B96a/08 kördiler aṭnıñ üzengüsi yoқ³¹² B96a/09 tīğlar yemlik³¹³ B96a/14 şir³¹⁴ B96b/01 saқālıqın³¹⁵ B96b/02 kaçtı³¹⁶ B96b/13 ḥāzret-i şeyḥ èrdi celāleddīn³¹⁷ B97a/02 Çinilerni

	kıldı bu cāmığa cānını şarf	955	
941	içtiler cür' a mest mest oldu cismi tofrağğa pest pest oldu		B97a/14 cem' boldı tamām bülbüller kılışıp şeh başıda gülğullar
942	ulaşıp bir n'çe la' in belid kıldı sultānı hem bu yerde şehid	956	
943	koğlaban küfr elini kalğan el merd merdāne kıldı ceng cedel ³¹⁹		B97b/01 zār yıglap nevā kıılır erdi reng-be-reng mācerā kıılır erdi
944	şāhlar ammā ötemekge namāz èylediler tahāreti āgāz ³²⁰	957	āh efğān çekip ³²¹ melā 'ikler oqudı külli şey' -i hālikler
[44a]		[44b]	
945	bir küsevní alıp kolığa imām saldı o yerge kökledi be-tamām	958	barça şehleriniñ erdiler tācı erdi şehler olargā muhtāci
946	tübı yanlıg dıraht erür hālā aşl-ı fer' i anıñ erür bālā	959	
947	kim ki iş kılsa bid' at küstāh anda hācet tilep bērerler şāh		B97b/04 lebleri la' l erdi yüzleri gül güller eşkide erdi kemter kı l
948	barça hācetge ol devā boldı tola el hāceti revā boldı	960	
949	turdı şehler namāzğa anda Çinler yatmış erdi pinhānda		B97b/05 erdi nāzük kıddı meger ' ar' ar ser-nigün kıldı yetti bir sarşar
950	şāhlarını körüp namāz içre èyledi zabh secde-gāh içre	961	
44a/08 kālū innā lillāhe ve innā ileyhi rāci' ün			B97b/06 dīn-i islāmınñ edeler şem' i dāderiğa öçürdi bir cem' i
951	kün tutuldu karanğı boldı cihān yer <ü> kök èyledi huruş figān	962	
952	tağlar èyledi sadā-yı āgāz deştdin çıktı reng-be-reng āvāz		B97b/07 emdi kıldı karanğuda bizler fitsü pervāne-vār hācizler
953	vaşşiler èyleben figān huruş yıglamağdın bolur edi bī-huş	963	
954			B97b/08 çarğ-ı kec-rev vefāsı yok hūn-h'ār evvelā mihr èylediñ izhār
B97a/13 kanları yerni lāle-zār etti bu beyābānnı gül' izār etti		964	
			B97b/09 bī-vefālık yana ' ayān ettiñ gonçe yanlıg yürekni kan ettiñ
		965	erdi ' ālem hadiğası ara gül güller eşkide erdi kemter kı l
		966	şāhlar her biri edi gonçe kıymadı bū ecel açılğunça ³²²
		967	şarşar-ı merg ile hazān etti

³¹⁸ B97a/04 tuttu sākī ecel bulargā taraf

³¹⁹ B97a/06 kıldı merdāne-vār

³²⁰ B96b/11 şāhlar ammā ötemekke namāz/ èylediler tahāreti āgāz

³²¹ B97b/02 kı lıp

³²² B97b/10 kıymadıñ anı sēn açılğunça

- berg-i şāhı bile nihān etti³²³
- 968 B97b/12 kimge kıldıñ vefā sēn ey devrān
saña bērgen köñül érür nādān
- 969 B97b/13 körsetip reng-be-reng firīb füsün
‘ākıbet kıla-sēn bu nev‘ zebün
- 970 dehrniñ ki işi³²⁴ füsün firīb
ēlni kayd ēyleben firīb bērip
- 971 birni ēylep cemālīga mağrūr
bir<i>ni dehr mālīga mağrūr
- 972 birge ihsān étip zen <ü> ferzend
salıp anıñ muhabbeti bile bend
- 973 birni şehlikğa pāymāl ēylep
birni zer hasretide lāl ēylep
- 974 biri nā-murād hemişe yüz miñ ğam
biri zer-dār ēmes aña hem-dem
- 975 birisige ‘itā kılip genci
aña āhir salıp ölüm renci³²⁵
- 976 taftı³²⁶ her söz bu şafhada mezkūr
hemesi fānī bākī ērmestür
- [45a]
- 977 dehr fānī huşul hem fānī
qalmağay bākī hiç zī-cānī
- 978 B98a/05 yād tutğıl köñülde ey yārān
āyet-i küllü men ‘aleyhā fān³²⁷
- 979 B98a/06 fānī ērmes cihānda yette **nem**
fānīdür andın özgesi be-hem
- 980 B98a/07 evvelā teñridür ēkinçi rūh
- ‘arş kürsī behişt qalem bile levh
- 981 B98a/08 yana düzañ mu hem fenā ermes
hāşilātı cihān beķā ērmes
- 982 B98a/09 bar durur bu cihān ara her şey’
ölgüsi ‘ākıbet yöre’lmes hay
- 983 B98a/10 bu dem mağrūr cihānda mēn hay
dēp
bir küni eltgey ecel haydıp
- 984 ērse³²⁸ Çoqtı Reşid Nükte Reşid
hazret-i şāhlarnı kıldı şehid
- 985 tūğçığa qaşd kıldı kāfirler
bērmedi tūğnı hiç kişige bu ēr
- 986 tūğçımiñ ēki ēlgini³²⁹ kēsti
tūğnı muhkem t’ziğa ol kıstı
- 987 tizini kēsti kıstı boynığa
yana bir tūğ qaftı boynığa
- 988 ğāyib oldı hevāğa tūğ örlep
kökdin āvāz kēldi yer titrep
- 989 Çinler Çin tarafge boldı revān
üç kēçe kündüz qarañgu boldı cihān
- 990 boldı andın kin cihān rūşen
qalıp ērdi hayāt kırk bir ten
- 991 başığa tofrağ saçıp bolup hūş
kökge yētkürdiler fiğān hūrūş
- 992 çıd<a>may şāhlar firākığa
yüzni sürtüp imām ayağığa
- 993 d’r ēdi zār zār yığlap kāş
bērgey ērdük biz sēndin ilgeri baş
- [45b]
- 994 her cefā kēlse ilgeri körsek
kōrmes ērdük bu hālını ölsek

³²³ B97b/11 şarşar-ı merg ile hazān kıldıñ/ berg şāhı bile nihān kıldıñ

³²⁴ B97b/14 hāşilātıñ sēniñ

³²⁵ B98a/02 körünür genc ammā on renci

³²⁶ B98a/03 taptı

³²⁷ Rahman 26: “Yeryüzünde bulunan her şey fanidir”

³²⁸ B98a/11 çünkü

³²⁹ B98a/13 kolını

- 995 āh misāfir ġarīb yetīmlik āh
hāzretiñdin bölek yok érđi penāh
- 996 bu ġarīblikda nēylegey-miz
sorsa el nē cevāb bērgēy-miz
- 997 yurtğa barsağ sorarlar el bizdin
ayrılıpdur miz munça leşkerdin
- 998 kʰanı atam kʰanı qarındaşım
mihribān rüzgār yoldaşım
- 999 munda tursağ ġarīb firkatde
ayrılıp hāzretiñdin hāsetde
- 1000 bu şıfat nevh ēylegeç āğāz
kēldi nāgeh kulakığa āvāz
- 1001 el közidin ġayb boluñlar dēp
lik sizler çevrülünler dēp
- 1002 kır<k> ten boldı dēdedin ġāyib
bir kişi kaldı bolmadı ġāyib
- 1003 toğulup érđi şeh-r-i Māçin'de
kırk bir yaşıda érđi bu hinde
- 1004 dēdi yığlap eyā şehin-şahım
nēyleyin yok mēniñ ki hem-rāhım
- [46a]
- 1005 bu diyār içre mēn ġarībdür mēn
firkatıñ birle sarğarıpdur mēn
- 1006 Hızri érđi bu merdñiñ ism
çün münācāt kıldı bu kısım
- 1007 şāhlardın beşāretī boldı
ağa mundağ işāretī boldı
- 1008 sēn bizniñ kab-r-pāyımız bolğıl
Yūsuf-ı Ġāzī'ğa habar bērgil
- 1009 bu beşāret<i> taftı çün ol-dem
Kāşkar cānibiğa koydı kadem
- 1010 āh <u> efgān bile barur érđi
Yūsufi Ġāzī'ğa habar bērdi
- 1011 Hāzret-i Yūsuf<i> Ġāzī Kādır Hān
kıldı añlap tümen tümen efgān
- 1012 atlanıp ol tarafğa yördiler
- kēliben şāhlarnı kördiler
- 1013 Kerbelā deşti lālezār olmış
gūyiyā kim yanı bahār olmış
- 1014 başları cismidin cūdā anda
tenleri ġarğ érür kızıl kanda
- 1015 boldılar sulţān ança bī-tāğat
hūşıdın kētti bir nēçe sā'at
- [46b]
- 1016 kēldi kudret<i> yana hūşığa
yēr <ü> kök yığladı hūrūşığa
- 1017 kıldı nazar³³⁰ açıban közini
būr tutupdur ölüğ defin yüzini
- 1018 hemme deryā-yı kan ara ġarķī
kāfir ü müslümānga yok farkı
- 1019 başını secdege kʰoyup sulţān
dēdiler yā rahīm u yā rahmān
- 1020 muñifler hāzretiñge a' yāndur
maña müşkil özüñge āsāndur
- 1021 Müslümān kʰası kʰasıdur kāfir
hiç birini kılalmadım³³¹ zāhir
- 1022 çün münācātını tamām etti
tağ<i>dın her tarafge sel kētti
- 1023 āsumāndın yana yağın yağdı
kāfir ehlin yüz<i> tübin saldı
- 1024 çölge küfr ehliniñ yaşı aqtı
barça mü'minler kıbleğa baqtı
- 1025 müslümānlarnı fark kıldılar
bu şehidlerni defn kıldılar
- 1026 şandūğ çapturup cesedlerge
koydı şehlerni hem lahidlerige
- [47a]
- 1027 vağf evkāflar k'lıp ta'ın
tüğ 'alem bağlaban k'lıp tiz-kın

³³⁰ Metinde nazzāre yazılmış, vezin gereği nazar okuyoruz.

³³¹ Metinde kıla almadım şeklinde.

- 1028 k^éltürüp qoydılar çerāğ qurān
 èylediler bularnı āvīzān
- 1029 Kāşkar'dın Qumul'ğa n^éçe şehr
 aşlıq u çehār-pāy la' l <u> zer
- 1030 nezr kıldı zekāt deh-yekni
 tört imāmlarğa uşbu her-yekini
- 1031 kırk öylügni èyleben vāhān
 yandılar Yūsuf Gāzī Qādır Hān
- 1032 k^éliben y^olda qaynatıp dāşını
 yanur èrdiler aqızıp yaşını
- 1033 her kişiniñ ki hāceti bolsa
 şāhlarnıñ mezārığa k^élse
- 1034 ravza başığa çuğlaşıp her kün
 èkki üç kere yıglaşıp her kün
- 1035 şıdķ ile ' arz kılsa dādını
 vāşğa nazar kılsa mālını
- 1036 bolsa her hāceti revā bolğay
 bī-şek ol derdiğa devā bolğay
- 1037 kim barıp alta yette kün yetedür
 bolsa her maqşadı anı yetedür
- [47b]
- 1038 ba' ze mü 'min tavāf qılalmaydur
 yol yıraķ tüşesin qılalmaydur
- 1039 yā ki ser-fitne-i zamānesi bar
 yā ki bir ' özr bir bahānesi bar
- 1040 şıdķ ihlāş ile niyāz ètgey
 tört imām anı ser-firāz ètgey
- 1041 bolsa anıñ nē kısım maqşūdı
 yetküzur maqşadığa ma' būdı
- 1042 tört imāmlar yetip bu dādığa
 şol-zamān yetedür murādığa
- 1043 dehrdin bir belā aña kelse
 yā ki bir zālīmī ' azāb ètse
- 1044 yā ki anıñ mālını döz alsa
 yā ki bir ğam rençge qalsa
- 1045 yā urup düşmeni aña nīşi
- 1046 uşbu tezkireni tafip oquğay
 düşmeniniñ ki cāniğa toquğay
- 1047 uşbu tezkire bolsa her qanda
 bereket nāzil bolğusı anda
- 1048 uşbu tezkireni oqup qarı yaş
 yıglasa çıksa közleridin yaş
- [48a]
- 1049 şıdķ ihlāş ile du' ā kıladur
 hācetin tört imām revā kıladur
- 1050 t^apadur her murādını bī-şek
 maqşadığa yeterge yoķ hiç şek
- 1051 cem' i bolğanda èl kıyāmetge
 ol sezā-vār olur şefā' atge
- 1052 kim ki şehlerğa i' tiķād ètse
 ğāfil olmay du' āda yād ètse
- 1053 uşbu dünyāda bereket tapğay
 ' izzet-i cāh fazilet tapğay
- 1054 sūdāger bolsa yörür sūdāsı
 batmas ' ālemge māl dünyāsı
- 1055 bu kitābetni oquğan dihkān
 bereket tapğay birige miñ dān
- 1056 maldār olsa pür b^olur mālı
 kılgusıdur terāķķi aħvālı
- 1057 nā-murād olsa ol ğanī bolğay
 sīm zerdin hāzinelere tolğay
- 1058 bu kitābetni oquğan tālib
 ' ulemālarğa hem bolur ğālib
- 1059 her kişi kim oqup du' ā kılsa
 tört imāmlarğa ilticā kılsa
- [48b]
- 1060 der-maħal maqşadını ol tapadur
 ma' rifet tevsen m'nip çafadur
- 1061 munda èylep aña ' ināyetler
 tañla kılgay aña şefā' atler
- 1062 rüz-ı maħşer kıyāmet olğusıdur

- barça elge nedâmet olğusıdur
1063 k^êlgüsü âfıtâb nîze boyı
kılğusı kün oñ yüz y^êtti kavî
1064 âsumân u zemîn bolur çoğ dek
tîre tofrağ kızıp bolur koğ-dek
1065 bilmes ol-kün érenler érlıkni
unutur barça zenler zenlikni
1066 yok oğulniñ işi atası bile
kız tutuşmağay anası bile
1067 barça el hasret ü nedâmet ile
kalğay endîşe-i nedâmet bile
1068 anda hâzır muzâri[‘] ü mâzî
hağ ta[‘] âlâ özi bolur kâzî
1069 bendeler anda [‘]âciz ü hayrân
her kim öz hâlîğa bolur gîrân
1070 tüggüsü âdem oğlığa miñ gam
hiç-kim yok anda bir hem-dem
[49a]
1071 yazuqınıñ ki vehmi endîşe
ber-taraf haşrınıñ ki teşvîşi
1072 hiç şek yok ekşer insân
bolğusıdur garîb-i ser-gerdân
1073 kılğusıdur resül [‘]aleyhisselâm
[‘]arşınıñ sâyeside cây maqâm
1074 tepregey [‘]arş kürsî levh kalem
köterip başlarığa nür [‘]alem
1075 yıglıp anda havîş-i efrâdı
cem[‘] olup hemme seydî evlâdı
1076 kol açıp iltifât-ı rahmetge
rehber olğay bu [‘]âşî ümmetge
1077 başka başka şefâ[‘] at étgeyler
başlaban cennet içre k^êtgeyler
1078 bolsa kim hândân hevâdarî
tört imâmlar bolur anıñ yarı
1079 anda bolğanda teşnelikte harâb
havz-ı Kevşer bilen kıılır sirâb
1080 tapmagan çağda el penâhını
hağ ta[‘] âlâ öter günâhını
1081 barça yazuqlarını [‘]afv étgey
menzil-i cennet içre körsetgey
[49b]
1082 uşbu tezkîreni oquğuçılar
hem şerî[‘] at yolın tuğuçılar
1083 ölgüni körm[‘]gey [‘]azâb elem
yétmegey hiç kişi zulum sitem
1084 şehîd bolup o kün aña yâr
yétmegey inşâllâh hiç âzâr
1085 m^{‘n} güneh-kâr bende ey hâlîk
kılmadım hiç tã[‘] at-ı lâyık
1086 benî âdem içide hiç bende
bolmağay maña oğşaşır mende
1087 yâ ilâhî be-hağ ilâhe resül
kııl mên [‘]âşîni kulluğuğa kabûl
1088 [‘]arz-ı taqşîr sürgeli [‘]âkîl
m^{‘n} érür mên kemîne-i gâfil
1089 érđi yaşım kécik özüm nâdân
[‘]ayb <u> noqşân bardur çendân
1090 iş kéciklergedür hağta kılmaq
anı çoñlar işi [‘]itã kılmaq
1091 yok édi kabîliyetim ança
munça sözlerni nazm kılğunça
1092 tã mülk-i Huton ata tağı
tört imâmlar niyâzı m^{‘n} dağı
[50a]
1093 tofrağım uşbu âsitândındur
naşîbim uşbu âşiyândındur
1094 menzirim hem bu meşhed-i pâki
tekye-gâhım bu âsitân hâki
1095 püşt-i püştüm bu yerde ötken égen
munda maqsadlarığa yétgen égen
1096 kırk yaşğa yétip atam imdi
yok éken hiç ferzendi

- 1097 bir küni ravzage k^élipdürler sığınıp hayy-ı zü'l-celâlimğa
tüzetip hem taleb k^lıpdurlar [51a]
- 1098 bûdluq yeteban s^übüdumğa 1115 ‘ākıbet ravza sarı ‘azm éttim
pat y^akın kélmişem vücüdümğa tört imāmlar cenābığa yéttim
- 1099 ‘ākıbet bir küni toğulmuş m^én 1116 néçe kün anda istiḥāre k^lıp
bir nahıf za‘ if oğulmuş m^én āh <u> efgān nāle zāre k^lıp
- 1100 şükr étip terbiyet k^lıpdurlar 1117 talebim bu édi ki şām seher
rüz u şeb merhamet k^lıpdurlar nazm tārığa bağlasam bu güher
- 1101 koyup éken aşımnı Mollā Niyāz 1118 k^éçe kündüz maña bu érdi cedel
m^éni kılmış imāmlarğa niyāz körmişem tüşde bir cebel
- 1102 b^érdi mektebğa tört yaşında 1119 mūr yanlıg aña qadem koydum
atam érdi hemişe qaşında küh-ı gāmnı başım üze koydum
- 1103 m^éni dep künde dāhlı mekteb 1120 k^éldi bir seydi ḥamīd sıfāt
örgetür érdi maña ‘ilm-i edeb dedı gāmda k^éçürm^égil evkāt
- [50b] 1121 tuttı élgimni dest-gır oldı
mūr tağ üzre çıktı şır oldı
- 1104 yaşım alta yéttege yétmiş 1122 şād boldum yüz ança gām çektim
bī-vefā dünyādın atam k^tmiş oyğanıp āh dem-be-dem çektim
- 1105 başğa tüşmiş bu derd gām tağı 1123 ḥaḥ ta‘ ālā zebānıma barı
köñlüme bu yetimcilik dağı b^érdi til boldı nazmğa cārī
- 1106 yok atam her k^ayan bakur érdim 1124 şāhlar yārī b^érdi cezm éttim
rüz <u> şeb yıglaban oqur érdim kuvvetimniñ barıça nazm éttim
- 1107 pat fırsat sevādım açılmış 1125 n^éçe köp bolsa ‘ayb <u> noḡşānı
bāb-ı genc-i murādım açılmış ‘afv étin ‘ayb körmeyin anı
- 1108 lık her söz köñülge yétgeç pat [51b]
nazm éylep kılur édim ebyāt
- 1109 tola ebyāt éylegeç zāhir 1126 ammā n^éyley bu çarḥ k^éçer fitār
maña at koydı çoñ k^éçik şā‘ir kim ki ṭab‘ ehli bolsa éyledi ḥār
- 1110 tā bu dem kurmet ü şikeste lāl 1127 şı‘ir alarğa yok ḥarīdārı
köñlüm érdi bir ‘acīb ḥayāl kesād olmış bu la‘le bāzārı
- 1111 bir işi m^éndin āşikār olsa 1128 dürr-i girān érdi yok şarrāf
ehl-i ‘ālemge yādigār olsa bu söz tolatur velik yok ‘arrāf
- 1112 künde başında yüz ḥayāl érdi 1129 nazm-ı eş‘ār ḥālamaydur él
lık bu iş maña muḥāl érdi genc-i vīrāne tunumaydur él
- 1113 bu tefekkür bile katıp başım 1130 bu sebebdin besī melāl érdim
yétti āḥir yégirmege yaşım öz özüm birle fāy-māl érdim
- 1114 k^éldi āḥir bu iş ḥayālımğa 1131 gāh ‘uşşāḡ ara maḡāmım édi

- hamse birle Nevāyī kāmım èdi
 1132 m^èni kılğan meze sühendānı
 Mīr ‘Alī Şīr’niñ nemek-dānı
 1133 tuzı yok bolsa kaçça tatlıg aş
 yaḥşı ammā kum üze katıg taş
 1134 özni ol şāḥga ta‘ allūk èt
 yüz tümen ‘özri ile temellük èt
 1135 bir n^èçe èyledim ḥayālātı
 fānī bu dehrniñ ḥuşulātı
 1136 ‘ömr körse kişi ki Loḳmān-dèk
 devleti bolsa ger Süleymān-dèk
 [52a]
 1137 bolsa Rüstem eger nedim anıñ
 bolsa ḥarī y^èri ḥarīm anıñ
 1138 gāḥ yèr bolsa cāy ḥ^yāḥ felek
 ḥizmetin èylese cemī‘ melek
 1139 köñli her mihridin èrür şāfī
 sıgmasa şafḥalarge evşāfi
 1140 ‘ākıbet bir küni ecel yètgey
 hīç birisige baḳmayın kètgey
 1141 baḳğalı bolmağay ‘ilācı hem
 sūd kılmās bu taḥt tācı hem
 1142 bir nefes turmayın bedr kètgey
 sāyili dehrdin beter kètgey
 1143 kılsa bir yaḥşı iş cihānda kişi
 bākī ḳalğay anıñ bu yaḥşı işi
 1144 meşelen medrese ve yā lenger
 mescid ü küll binā kıılır her èr
 1145 fānī bolsa eger uşol bākī
 ammā bolmas anıñ atı ḳānī
 1146 yaḥşı at birle yād èylerler
 rūḥ ervāḥın şād èylerler
 1147 anı kıılmaḳğa mende yok maḡdūr
 hīç iş mēndin bākī ḳalmaydur
 [52b]
 1148 müddetī bākī söz gülistānı
- uşbu hem ‘ākıbet bolur fānī
 1149 yād tutğıl köñülde ey yārān
 ayttı küllü men ‘aleyhā fān³³²
 1150 yād èterler dèp fānī bolğunça
 sözledim nazmı aña bir munça
 1151 ‘ayb bolsa söz^hımdede yā ḥaḫda
 yād ètiñler du‘ āda elbette
 1152 bolsa ḥaḫda ‘ayb noḳşānı
 ‘afv ètiñ ‘ayb körmeyin anı
 1153 èrdi ta‘ rīḥka üç yüz t^oḳsan
 onı zülhiccenin şehīd olğan
 1154 yana ta‘ rīḥdin olmas èrdi ḡarīb
 naşrdın taftı nazmıga tertīb
 1155 ay ḥamel yılı èrdi hemdüne
 hem tamām oldı rüz-ı āzīne
 1156 kılıñp nazm boldı bu taḡda
 geh imāmlarda gāḥ sāy baḡda
 1157
- [52b/11] bi raḥmetike yā er-raḥmānī’r-
 rāḥimīn
 [53a/1] ta‘ rīḥka miñ èki yüz atmış bir toḫı
 yılda rebī‘ ül-āḥir ay (2) y^ètesi pencşenbe
 küni bitilip tamām bolğan rāḳım (3) Mollā
 Raḥmet ibn Mollā Yūsuf Şeyḫ Kūçeni (4)
 ḡaffara’llāhu zünūbehümā ve settār (5) ü’l-
 ‘uyūbihümā temmet (6) tamām bi‘ avni
 (7) meliki’l- (8) vahhāb³³³

³³² Rahman/ 26: “Yeryüzünde olan her şey fanidir”.

³³³ Hacminden dolayı metnin biri diğerini tamamlayıcı nitelikteki varyantlarının tıpkıbasımı eklenememiştir. Tıpkıbasımları görmek isteyenler e-posta üzerinden iletişime geçebilirler.

Sonuç

Karahanlı Devleti hanlarından Yusuf Kadir Han döneminde Kaşgar, Yarkent, Hoten ve Uçatlık şehirlerinde İslam dininin yayılması adına Nasireddin, Zaireddin, Kıvameddin ve Muineddin adlı imamların gösterdiği çabayı konu edinen ve manzum ve mensur varyantlarının varlığıyla halk arasında sevilen bir hikâye olduğu anlaşılan *Dört İmam Hikâyesi*, ilk kez Molla Niyaz tarafından 1791’de kaleme alınmıştır. *Satuk Buğra Karahan Tezkiresi*, *Buğrahanlar Tezkiresi*, *Dört İmam Tezkiresi* ve *İmam Caferü’s-Sâdık Destanı* gibi *Dört İmam Hikâyesi* de sonradan Uygur tarihçileri tarafından Çağatay Türkçesi ile tekrar yazılan ya da kopyalanan eserlerden biridir. Karahanlıların İslamiyeti kabulüyle cihat anlayışı içinde soydaşları olan Budist Uygurlarla savaşını konu edinmektedir. Hikâyenin bu çalışmada ele alınan manzum varyantları, Doğu Türkistan’ın Çin’in eline geçtiği ve karşı yapılan isyanların kanlı bir şekilde bastırıldığı dönemde kaleme alınmıştır. Tarihî gerçekliği yansıtan bir eser olarak değerlendirilemeye de özellikle yer adları ve Doğu Türkistan için bir dönemi temsil eden hocalarla ilgili bir şecere ihtiva etmesi yönüyle geleneği devam ettirme bakımından incelemeye değer bulunmuştur. Hocalar Dönemi gibi bir dönemden geçmiş olan Doğu Türkistan’da kaleme alınan eserlerde genellikle Nakşibendî Tarikatına ait bir şecere verilmektedir. Metnimizde söz konusu dört imama ait verilen şecere aynı saha ve dönemde yazılmış tezkirelerde verilen şecerelerle karşılaştırıldığında, İmam Eftah ve dört oğlunun şecereye sonradan eklenerek meşruiyet kazandırılmaya çalışılmış isimler olduğu görülse de geleneği kabulleniş ve sürdürme çabası göze çarpmaktadır. Bu yönüyle hikâye, Türklerin İslamiyet’e geçişini anlatan bir manzume olarak manzum dinî eser yazma geleneğine bir katkı sunmaktadır.

Dil açısından, 17. yüzyıldan itibaren bünyesinde görülmeye başlanan yerel unsurlarla zenginleşen Çağatay Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Bu yerel unsurlar, fonetik farklılıklar dışında kendisini özellikle imlada ve söz varlığında göstermektedir. Bu çalışmanın, Çağatay Türkçesinin 20. yüzyıldan itibaren çağdaş lehçelerin ortaya çıkması şeklindeki gelişimine, geçiş döneminin dil hususiyetlerini belirleme noktasında katkı sağlayacağını umuyoruz.

Kısaltmalar

ED	GABAIN, A.von. (2000). <i>Eski Türkçenin Grameri</i> . (Çev.: Mehmet Akalın), 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Jarring	JARRING, Gunnar. (1964). <i>An Eastern Turki-English Dialect Dictionary</i> . Lund.
İL	<i>UYGUR TİLİNİŖ İZAHLIK LUGİTİ</i> (1982). Ürümçi: Şincañ Helk Neşriyati.
Less.	LESSING, Ferdinand D. (1960). <i>Mongolian-English Dictionary</i> . Berkeley and Los Angeles:University of California Press.
Shaw	SHAW, Robert Barkley. (1897). <i>The History of the Khojas of Eastern-Turkistan summarised from the Tazkira-i-Khwajagan of Muhammed Sadıq Kashghari</i> . Calcutta.
YUTS	NECİP, Emir Necipoviç. (1995). <i>Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü</i> . (Çev.: İklil Kurban), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Wilkens	WILKENS, Jens. (2021). <i>Handwörterbuch des Altuigurischen: Altuigurisch-Deutsch- Türkisch, Eski Uygurcanın El Sözlüğü: Eski Uygurca- Almanca-Türkçe</i> . Universitätsverlag Göttingen.

Kaynakça

- ABDURRAHMAN, Varis. (2001). *Karahanlılar Devleti ile Koçu (İdikut) Uygur Devletinin Münasebetleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı.
- ALPER, Serap. (2019). “XVII.-XIX. Yüzyıl Doğu Türk Yazı Dili İmla Geleneğinde Mahallileşme”. *Turkish Studies*, S.14, s.1707-1718.
- CLAUSON, Sir Gerard. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford.
- EKER, Ümit. (2018a). “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Dört İmam Hikâyesinin Söz Dizimi Özellikleri (Cümle Bilgisi İncelemesi)”. *ZfWT*, Vol. 10, p. 40-65.
- EKER, Ümit. (2018b). “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış ‘Dört İmam’ Efsanesi (Dil İncelemesi-Çeviriyazı- Türkiye Türkçesine Aktarım)”. *Turkish Studies Language/ Literature*, Vol 13/12, p. 631-681.
- EMİN, Ehmet ve diğerleri. (2006). “‘Töt İmam’, Uygur Helk Epsane- Rivayetleri”. *Kök Yalılık Böre*. Urumçi: Şincang Helk Neşriyatı.
- ERKİN, Ekrem. (1996). “Doğu Türkistan’da Sûfi Hocalar”. *Erdem*, S. 23, s. 621-656.
- GABAIN, A.von. (2000). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev.: Mehmet Akalın), 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- JARRING, Gunnar. (1964). *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*. Lund.
- LESSING, Ferdinand D. (1960). *Mongolian-English Dictionary*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- NECİP, Emir Necipoviç. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*. (Çev.: İklil Kurban), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SHAW, Robert Barkley. (1880). *A Sketch of the Turki Language Spoken in Eastern Turkistan (Kashgar and Yarkand), Part II: Vocabulary Turki-English*. Calcutta.
- STEINGASS, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beirut.
- TEKİN, Talat. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 13.
- TUĞ, Kadir. (2004). *Doğu Türkistan’da Hocalar Dönemi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- UYGUR TİLİNİŖ İZAHLIĞ LUGİTİ. (1982). Urumçi: Şincang Helk Neşriyatı.
- WILKENS, Jens. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen: Altuigurisch- Deutsch-Türkisch, Eski Uygurcanın El Sözlüğü: Eski Uygurca- Almanca- Türkçe*. Universitätsverlag Göttingen.